

Universiteit
Leiden
The Netherlands

**De strijd van burgergroepen voor de aandacht van politici: Een
vergelijkende casestudy naar de ontvangende kant van burgerlobby's**
Koning, Willemijn de

Citation

Koning, W. de. (2022). *De strijd van burgergroepen voor de aandacht van politici: Een vergelijkende casestudy naar de ontvangende kant van burgerlobby's*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3303366>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De strijd van burgergroepen voor de aandacht van politici

Een vergelijkende casestudy naar de ontvangende kant van burgerlobby's

*Masterscriptie Willemijn de Koning: s2932687
Master Management Publieke Sector – Public Affairs
Universiteit Leiden*

Omslagfoto: [Copyright 2019 Myrthe Minnaert 7 Boris Minnaert](#)

Voorwoord

“Ik wil je behoeden voor te veel werk,” “dit is geen heel wetenschappelijk onderzoek,” en “je maakt het jezelf te moeilijk” waren de commentaren die ik kreeg van mijn begeleider en mensen in mijn omgeving. Als ik iets doe, wil ik het inderdaad goed doen. Ik heb het mezelf, door politici te willen interviewen en casus te kiezen en uit te werken alvorens hen te vragen voor een interview, moeilijk gemaakt. Maar als ik makkelijk wilde, had ik me na een HBO-opleiding niet ingeschreven voor een pre-master. Dat deed ik wel en die rondde ik naast mijn fulltimebaan af met gemiddeld een 7,3. Daarna deed ik deze master zonder maar een herkansing te hoeven doen. En nu is deze masterscriptie klaar. Daarom ben ik trots op mezelf.

Ook ben ik trots op dit onderzoek. Want weinig onderzoekers en studenten hebben nog de moeite gedaan politici te interviewen over welke factoren verklaren waarom zij met een bepaalde burgergroep praten. Ondanks dat deze scriptie natuurlijk maar een begin is van een onderzoek en nog veel grootschaliger onderzoek nodig is om resultaten te krijgen die extern valide zijn, is een begin beter dan niets. Ik hoop dat dit onderzoek meer transparantie geeft over de keuze van politici in burgergroepen waarmee zij spreken en burgers helpt die op willen komen voor hun sociale identiteit en daarbij politici nodig hebben.

Want burgers mogen een eigen identiteit hebben, tonen en ervoor opkomen. Ze hebben het recht om mee te beslissen over hoe Nederland recht doet aan die identiteit en hoe ze die beschermt. En dit op een intensievere wijze dan één keer in de zoveel tijd naar het stemhokje. Daarom roep ik burgers vooral op om te gaan lobbyen. Via protesten of achterkamertjespolitiek: dat is aan hen. Deze scriptie kan burgers alvast op weg helpen met een aantal factoren waarmee zij rekening moeten houden om hun doel te bereiken.

Ik ben de respondenten die mee wilden doen aan dit onderzoek, politici Kati Piri, Carla Dik-Fabers en Stephan van Baarle, enorm dankbaar. Zonder hen kon deze scriptie niet voltooid worden. Daarnaast ben ik ook Arco Timmermans dankbaar voor zijn tomeloze geduld met mijn grote ambities, nieuwsgierigheid en de moeite die ik had om af te bakenen. Ook bedank ik vrienden Tim 'S Jongers, Sarah Michiels en Anneke Schwedersky voor het meelezen en sparren en mijn wederhelft voor het geduld dat hij opbracht om mij deze masterscriptie te laten schrijven.

Willemijn de Koning
April 2022

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
1. Identiteitsoorlog	6
1.1 Sociaal-culturele burgerlobby's	6
1.2 Nederlandse politici steeds responsiever naar burgerlobby's	7
1.3 De strijd om de responsiviteit van Nederlandse politici	8
1.4 Relevantie	10
1.4.1 Maatschappelijk	10
1.4.2 Wetenschappelijk	10
1.5 Doelstelling	10
1.6 Leeswijzer	11
2. Hoe krijgen burgerlobby's de aandacht van politici – de theorie	12
2.1 Relevante factoren	14
2.1.1 Timing	14
2.1.2 (Sociale) media-aandacht	16
2.1.3 Framing	17
2.1.4 Publieke steun	20
3. Onderzoeksmethoden	22
3.1 Onderzoeksopzet	22
3.2 Casus	22
3.2.1. Sacharov Nasser/Freedom & Human Rights Organization	23
3.2.2. Donor Detectives NL/BE	23
3.2.3. Black Lives Matter	24
3.3 Dataverzamelingsmethode	24
3.3.1. Data-analyse	25
3.3.2. Diepte-interviews	27
3.4 Haalbaarheid	29
3.5 Betrouwbaarheid	29
3.6 Validiteit	29
3.7 Data-analyse	30
4. De responsiviteit van politici naar sociaal-culturele burgerlobby's	31
4.1. Sacharov Nasser / Freedom & Human Rights Organization	31
4.1.1. Responsiviteit	31
4.1.2. Factoren	32
4.2. Donor Detectives NL/BE	35
4.2.1. Responsiviteit	35
4.2.2. Factoren	36

4.3. Black Lives Matter	40
4.3.1. Responsiviteit	40
4.3.2. Factoren	40
5. Een warm bad voor alle identiteiten	46
5.1 Sociaal-culturele burgerlobby's	50
6. Discussie	52
7. Verder onderzoek.....	53
8. Literatuurlijst	54
Bijlages	75
1. Mate van responsiviteit van Nederlandse politici richting burgergroepen	75
Werkgroep Sakharov Nasser / FHRO	75
Donor Detectives NL/BE	77
Black Lives Matter	79
2. Vragenlijsten.....	85
Ex-Europarlementariër en huidig Tweede Kamerlid Kati Piri (PvdA)	85
Ex-Tweede Kamerlid Dik-Faber (ChristenUnie)	86
Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK).....	88
3. Transcripties interviews.....	90
Ex-Europarlementariër en huidig Tweede Kamerlid Kati Piri (PvdA)	90
Ex-Tweede Kamerlid Carla Dik-Faber (CU).....	95
Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK).....	101
4. Gecodeerde interviews	107
Ex-Europarlementariër en huidig Tweede Kamerlid Kati Piri (PvdA)	107
Ex-Tweede Kamerlid Carla Dik-Faber (CU).....	110
Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK).....	114

1. Identiteitsoorlog

Met de verdwijning van de verzuiling en de komst en versterking van de individualisering vanaf de jaren '60 verdwijnt niet alleen de vanzelfsprekendheid van gemeenschappelijkheid. Ook idealen verschuiven naar de achtergrond waardoor de markt en daarmee efficiëntie en pragmatisme gaan overheersen; het moet vooral 'redelijk' blijven (Boutellier, 2021). Door dit elan komen burgers steeds minder gezamenlijk in actie. Ze worden minder lid van vakbonden en organiseren minder protesten. Men laat het oplossen van problemen grotendeels over aan politici en noemt dit democratie. Die politici brengen Nederland echter van de vluchtelingen crisis via de klimaatcrisis naar het toeslagenschandaal. Het vertrouwen in politici neemt af (NOS, 2021a). Niet alleen in politici; ook het aantal leden van vakbonden en politieke partijen daalt (Dröge & Van Drimmelen). Daardoor voelen burgers zich machteloos, aldus Alemanno (2017) in zijn boek 'Lobbying for Change'. Deze academicus en lobbyist stelt dat het gevoel van het hebben van controle het welzijn verbetert. Door te participeren in en bij te dragen aan het publieke leven zou men gelukkiger zijn. Alemanno (2017) roept burgers op om die controle te pakken en de wereld te verbeteren, oftewel te lobbyen. Burgers zouden zich daar nu in een betere positie voor bevinden dan ooit: door het internet en sociale media hebben ze steeds meer toegang tot informatie, zijn ze steeds hoger opgeleid door de verbeterde toegang van onderwijs en steeds minder vatbaar voor autoriteit. Hans Boutellier (2021) beschrijft in zijn boek 'Het nieuwe westen' dat Nederlanders die controle nu daadwerkelijk oppakken door zich te verzetten tegen de redelijkheid, het gebrek aan idealen en de elite die het allemaal beter zouden weten. Dit doen ze door op te komen voor hun identiteit en idealen. Hieruit volgt een ware identiteitsoorlog zoals Boutellier (2021) dit noemt. Burgers hervinden de gemeenschappelijkheid, maar alleen met personen waarin ze hun eigen identiteit kunnen herkennen. Zo voelen mensen zich bijvoorbeeld klimaatactivist, zwart of een donorkind. Zij strijden in de klimaatmars voor beleid tegen klimaatverandering (Samson, 2019), protesteren tegen marginalisering van zwarte mensen (Vissers, 2020) of trekken samen op om hun anonieme donoren te vinden (van der Mee, 2021). Deze initiatieven worden sociaal-culturele burgerlobby's genoemd en zijn het onderwerp van onderzoek in deze masterscriptie.

1.1 Sociaal-culturele burgerlobby's

Voordat uiteen kan worden gezet waarom dit onderwerp een onderzoek waard is, moet bepaald worden welke definitie van een burgerlobby deze masterscriptie gebruikt. Deze komt van Alemanno (2017, p68): "het gebruik van lobby methodes door burgers die normaal door professionele lobbyisten worden gebruikt om publieke autoriteiten te beïnvloeden op een publiek probleem dat lang genegeerd is met het doel systematische verandering te bereiken". Degenen die de burgerlobby initiëren, worden als burgergroepen beschouwd. Als een initiatief zoals een lobby vanuit burgers ontstaat, wordt dit bottom-up of grassroots genoemd. Daarom wordt in deze masterscriptie een burgergroep gedefinieerd met de definitie van Van Den Berg en Van Venetië (2014) van een grassrootsinitiatief: "een gemeenschap gebaseerd op vrijwillig en informeel gestructureerde organisatie die een specifiek onderwerp wil beïnvloeden of veranderen". Deze definitie is uitgekozen omdat de woorden 'vrijwillig' en 'informeel' een burgergroep onderscheiden van organisaties of ondernemers die een lobby starten.

Van Den Berg & Van Venetië (2014) classificeren vier burgerlobby's: NIMBY (not in my backyard), burgerinitiatieven, gebruikersactivisme en sociaal-cultureel activisme. De NIMBY-lobby wordt geïnitieerd door lokale inwoners die zich verzetten tegen een politieke beslissing (vaak op het gebied van ruimtelijk beleid) die op hun directe omgeving van invloed is. Denk aan de bewoners van IJburg of Borne die in 2021 tegen windmolens protesteren (Wiering, 2021). Burgerinitiatieven zijn

burgerlobby's om participatie te verkrijgen waarbij de overheid dat niet (voldoende) faciliteert op verschillende terreinen, bijvoorbeeld buurtwerk. Bij gebruikersactivisme zijn de lobbyisten slachtoffers van slecht uitgevoerd beleid en mobiliseren hier aandacht voor om zo invloed op producten/diensten van bedrijven of overheidsorganisaties te krijgen, zoals de slachtoffers van de toeslagenaffaire (NOS, 2021b). Sociaal-culturele lobby draait om onderwerpen zoals identiteit, sociale classificatie, rechten van burgers in het algemeen of specifieke maatschappelijke groepen, zoals de Pietitie voor het behoud van Zwarte Piet (Van Amstel, 2013). Sociaal-culturele burgerlobby's komen de laatste tijd op in Nederland (Boutellier, 2021) en zijn daarom de focus van deze scriptie.

Vele onderzoekers (Beyers, 2004; Binderkrantz & Krøyer, 2012; Rasmussen, Mäder & Reher, 2017; Vikberg, 2019) onderscheiden groepen die opkomen voor gespecialiseerde/niche en groepen die opkomen voor algemene belangen. Timmermans, Coops, Van Keep, De Lange en Van Venetië (2019, p. 211) stellen dat burgergroepen naast het algemeen belang steeds vaker opkomen voor één bepaald belang: de single issue-groepen. Volgens Baumgartner en Leech (2001) besteden burgergroepen in Washington hun aandacht vooral aan enkele niche-onderwerpen, bandwagens genoemd, vanwege de schaarse middelen waar burgergroepen meestal over beschikken. Groepen gebruiken per onderwerp een andere lobbystrategie (Baumgartner & Leech, 1998, p. 147). Dit toont dat onderzoek zich het beste kan richten op één onderwerp van een burgergroep of single-issue burgergroepen. De focus van dit onderzoek is single-issue burgergroepen.

1.2 Nederlandse politici steeds responsiever naar burgerlobby's

Het doel van burgerlobby's is om publieke autoriteiten te beïnvloeden om een verandering te realiseren. Voor burgers zijn politici de meest zichtbare publieke autoriteiten. Dankzij de steeds grotere rol van nieuwe (sociale) media kunnen burgers politici steeds eenvoudiger benaderen. Burgergroepen gebruiken deze mogelijkheid steeds vaker. Dit heeft tot gevolg dat burgers steeds vaker in direct contact staan met politici en/of invloed hebben op de politieke agenda of beleid. Politici kunnen op hun beurt steeds minder weggijken van maatschappelijke thema's die deze burgers naar hen toe brengen (Dröge, & Van Drimmelen, 2019). De Europese Commissie stelt dat het consulteren van burgers en stakeholders het beleid ten goede kan komen (Europese Commissie, z.d.-b).

Wetenschappelijk onderzoek toont dat politici vaker open staan voor een grotere diversiteit aan belangengroepen dan bijvoorbeeld ambtelijke beleidsmakers (Binderkrantz, Christiansen & Pedersen, 2015). Politici blijken voornamelijk open te staan voor de belangen van burgers. Weiler, Eichenberger, March en Varone (2018) concluderen dat burgers in Zwitserland sneller toegang krijgen tot politici dan vakbonden en belangengroepen van bedrijven. Binderkrantz et al. (2015) komen in Denemarken tot dezelfde conclusie. Reden daarvoor is dat politici willen tonen naar burgers te luisteren (Dröge, & Van Drimmelen, 2019) en het probleem van de burgers willen leren kennen (Alemanno, 2017, p. 157). Politici zouden liever willen luisteren naar (potentiële) stemmers dan een professionele lobbyist (Kollman, 1998, p. 84; Lock, & Seele, 2017). Dit omdat burgers de opinie van de maatschappij zouden vertegenwoordigen (Binderkrantz et al., 2015).

De constatering dat politici steeds vaker naar burgergroepen luisteren, is ook te zien in de praktijk. Zo spreken jongeren in 2019 met minister-president Rutte en minister Wiebes over het klimaat (NOS, 2019a), ontmoeten Riffijnse Nederlanders in 2018 Europarlementariërs over de situatie van (Nederlandse) Riffijnen in Marokko (Arif News, 2019a) en bezoeken vertegenwoordigers van de burgergroep Black Lives Matter (BLM) in 2020 minister-president Rutte en minister Koolmees en plannen een vervolgspraak (Roetman, 2020; Van Ast, & Den Hartog, 2020). Dit toont dat burgergroepen steeds professioneler te werk gaan in hun lobby's (Dröge, & Van Drimmelen, 2019).

Vele burgers krijgen werkelijk het beleid veranderd. Voorbeelden zijn het eerder dichtdraaien van de gaskraan (mede) door de burgergroep de Groninger Bodem Beweging (z.d.) en de mogelijkheid om gratis DNA van anonieme donorkinderen met hun donors te matchen (mede) door de burgergroep Donor Detectives NL/BE (Kamerstukken | |, 30486, nr. 16, 2017).

Uit deze voorbeelden blijkt dat politici op verschillende manieren op burgerlobby's reageren. Vele wetenschappers meten de mate van reactie van politici (maar ook tot beleidsmakers) naar (burger)groepen aan de hand van de mate van invloed van de lobby op de inhoud van beleid. Dit doet de grote inspanning die burgerlobby's vereist tekort. Ook een verschijning van het onderwerp op de politieke agenda of een gesprek met een politicus kan de burgerlobby verder brengen dan zonder agendering of contactmoment. Misschien zorgen deze acties later voor veranderingen bij bedrijven, in de maatschappij of/en zorgen latere politici (daardoor) alsnog voor invloed op de inhoud van beleid. Invloed op de inhoud van beleid betekent ook niet alles: ook de effectiviteit en de impact van deze invloed is belangrijk. Daarom is het belangrijk alle soorten reacties te overwegen.

Burstein, Einwohner en Hollander (1995, p. 284) hebben een mooie classificatie gemaakt in de responsiviteit van het lobby-target van politieke bewegingen. Het lobby-target van politieke bewegingen definiëren Burstein, Einwohner en Hollander (1995, p. 284) als overheidsinstellingen waarin politici zich bevinden. Daarom wordt aangenomen dat deze classificatie gebruikt kan worden om de mate van responsiviteit van sociaal-culturele burgerlobby's tot politici te meten. De classificatie is als volgt:

1. Contact: de mate waarin de ontvanger bereid is om te luisteren naar de argumenten of bezwaren van de burgergroep, denk aan het overhandigen van een petitie of een (fysiek, online of telefoongesprek) met een politicus;
2. Agenda: de mate waarin de ontvanger bereid is om de argumenten of bezwaren van de burgerlobby op de politieke agenda te plaatsen, door bijvoorbeeld het noemen van het doel van de burgerlobby in een debat of het indienen van schriftelijke vragen of een motie;
3. Beleid: de mate waarin de argumenten of bezwaren van de burgergroep concreet verwerkt zijn in nieuw beleid of regelgeving, denk aan beleidsverandering of het behouden van status quo waar een verandering gepland was;
4. Output: de mate waarin de ontvanger het doel van de burgerlobby effectief heeft geïmplementeerd;
5. Impact: in hoeverre de beleidsverandering de burgergroep tevredenstelt;
6. Structureel: in hoeverre het systeem verandert zodat burgergroep meer invloed kan krijgen.

Deze classificatie kan burgerlobby's die sociale verandering voor elkaar krijgen, onderscheiden van burgerlobby's die slechts symbolische winsten behalen (Burstein et al., 1995, p. 283). Hiermee kan ook de te onderzoeken casus worden getoetst aan de theorie. Nummer drie en vier betreffen de invloed op de inhoud van beleid. Daarom behandelt dit onderzoek deze punten als één. Nummer vijf heeft betrekking op de burgerlobby en is alleen te meten door burgerlobby's te interviewen en dat is niet de onderzoeksopzet van deze scriptie. Nummer 6 vergt een geheel ander onderzoek. Daarom worden punt vijf en zes aanbevolen voor verder onderzoek. Dit onderzoek spreekt verder van responsiviteit in de vorm een contactmoment (één), agendering (twee) of invloed op de inhoud van beleid (drie en vier).

1.3 De strijd om de responsiviteit van Nederlandse politici

Ondanks de constatering dat politici steeds vaker naar burgers luisteren, kan dit niet als makkelijk worden gezien. Burgergroepen zijn 'outsiders' van het beleidsvormingsproces en behoren daarom

niet tot de actoren die direct toegang hebben tot beleidsmakers (Van den Berg & Van Venetië, 2014). Walker (1991) noemt de vaste actoren die de status quo en het beeld van bepaald beleid in stand houden de 'ijzeren triangel'. Deze beeldspraak toont dat hier lastig tussen te komen is. Baumgartner & Leech (1998, p. 123) noemen het beleidsvormingsproces een subsysteem en stellen dat actoren zichzelf hierin proberen te isoleren zodat andere actoren zich niet zomaar kunnen inmengen. Hier zou een grote politieke interventie voor nodig zijn. De mobilisatie van een sociale beweging is hierbij niet voldoende; deze heeft partners en steun vanuit het publiek nodig (Giugni & Yamasaki, 2009). Sommige burgergroepen krijgen dan ook niet altijd reactie van politici, vooral sociaal-culturele burgergroepen. Zij komen op voor een identiteit die nog niet breed geaccepteerd is. Politici kunnen dit als een aanval zien op hun identiteit, manier van denken en leven en positie. Daarom zullen ze vechten om deze te behouden (Cobb & Ross, 1997).

Uit het onderzoek van Mahoney (2007) naar Europese belangengroepen, waaronder burgergroepen, komt naar voren dat bedrijfsgroepen iets meer succes hebben in hun lobby dan burgers. Dat burgergroepen moeite kunnen hebben hun lobbydoel te bereiken, is ook te zien in de Nederlandse praktijk. Vaak willen politici niet met burgergroepen praten, zoals Mark Rutte eerst niet met de Nederlandse BLM-groep wil praten (Joop, 2020). En vaak verwerkt de politicus na het contact de wensen niet in de inhoud van beleid. Zo organiseert de Unmute Us!-beweging in 2021 twee protesten waaraan breed gehoor wordt gegeven en spreekt ze met ambtelijke beleidsmakers om de discotheken in de nacht te heropenen. Echter houdt de overheid daarna discotheken na middernacht gesloten (Unmute Us!, z.d.).

Het blijft nu vaak onduidelijk wat de beweegredenen van politici zijn waarom ze wel met de ene burgergroep en niet met de andere in gesprek gaan of waarom het ene doel van de burgerlobby wel wordt verwerkt in nieuw beleid maar het andere niet. Ook vanuit de wetenschap is nog weinig bekend over succesvolle factoren in burgerlobbystrategieën die de responsiviteit van politici beïnvloeden (Van den Berg & Van Venetië, 2014), vooral vanuit de ontvangende kant (Timmermans et al., 2019, p. 319). Daarom worden in dit onderzoek factoren onderzocht die bijdragen aan de responsiviteit van Nederlandse politici (als zijnde de ontvangende kant) naar burgergroepen.

Dit maakt de onderzoeksvraag: Hoe valt de responsiviteit van Nederlandse politici aan sociaal-culturele burgergroepen te verklaren?

De onderzoeksvraag wordt onderverdeeld in de drie specifiekere definities van responsiviteit die hiervoor aan de hand van de classificatie van Burstein et al. (1995, p. 284) zijn vastgesteld, namelijk:

- 1. Hoe valt te verklaren dat Nederlandse politici een contactmoment organiseren met sociaal-culturele burgergroepen waarin zij voor hun belangen kunnen pleiten?**
- 2. Hoe valt te verklaren dat Nederlandse politici belangen van sociaal-culturele burgergroepen (politiek) agenderen?**
- 3. Hoe valt te verklaren dat Nederlandse politici belangen van sociaal-culturele burgergroepen (deels) verwerken in de inhoud van beleid?**

Deze vragen worden beantwoord op basis van interviews met politici die responsief waren aan de volgende burgergroepen: werkgroep Sacharov Nasser/Freedom Human Right Organization, Donor Detectives NL/BE en de Nederlandse burgergroep Black Lives Matter. Deze casus zijn gekozen om pragmatische redenen en zullen in hoofdstuk drie worden toegelicht.

1.4 Relevantie

Dit onderzoek is zowel maatschappelijk als wetenschappelijk relevant.

1.4.1 Maatschappelijk

De vraag naar verklarende factoren voor responsiviteit van Nederlandse politici naar burgergroepen is maatschappelijk relevant omdat burgers vaak alleen lobbyen als ze het gevoel hebben onrechtvaardig behandeld te worden (Boutellier, 2021). Ze hebben dan ook vaak een persoonlijke affiniteit en binding met het onderwerp (Dröge, & Van Drimmelen, 2019). Burgers zetten zich daarom maximaal in voor hun doel. Deze lobby's maken niet alleen veel los bij de initiatiefnemers, maar ook bij betrokken burgers en vaak in de gehele maatschappij. Zo brengen de BLM-protesten in 2021 tienduizenden Nederlanders op de been en krijgen veel aandacht op (sociale) media (AD, 2020; Goudsmit, 2020; Rosman, 2020a; RTL Nieuws, 2020; Vissers, 2020; Van Ast, & Den Hartog, 2020). Donorkinderen kunnen dankzij de Donor Detectives NL/BE nu makkelijker hun anonieme donor opsporen (Van der Mee, 2021). Marokkaanse Nederlanders zien hun familieleden en vrienden die gearresteerd waren nu vrij rondlopen na een lobby richting Europarlementariërs (Arif News, 2021). Omdat zoveel persoonlijke gevoelens een rol spelen en belangen op het spel kunnen staan bij burgerlobby's, is het belangrijk om transparantie te creëren over de selectie van politici in welke burgerlobby ze wel en niet spreken. Transparantie is belangrijk voor het behoud van de democratie (Europees Parlement, z.d.). Bovendien kunnen toekomstige burgerlobby's lessen uit de resultaten trekken.

1.4.2 Wetenschappelijk

Het beantwoorden van de onderzoeksvraag zal bijdragen om een gat in de wetenschappelijke literatuur te dichten over responsiviteit van politici naar burgergroepen. Veel wetenschappers beschrijven wel lobbystrategieën (Binderkrantz, 2005; Binderkrantz, 2008; Dür & Mateo, 2013) waarvan politici contacteren hier een van is, maar welke strategie het meest effectief is voor een gewenste responsiviteit van politici wordt niet vaak verklaard. Als dit gedaan wordt, zijn uitkomsten vaak tegenstrijdig door verschillend gebruik van concepten en verschillende onderzoeksmethodes (Baumgartner & Leech, 1998, p. 136). Ook heeft veel onderzoek naar effectiviteit van lobbystrategieën plaatsgevonden voor de digitale revolutie, terwijl deze juist zoveel invloed heeft op burgerlobby's (Alemanno, 2017; Dröge, & Van Drimmelen, 2019). Bovendien worden burgergroepen niet altijd meegenomen in onderzoeken naar effectiviteit of succes van lobbystrategieën; grassroots-organisaties zijn een relatief nieuw veld in de academische literatuur (Van den Berg & Van Venetië, 2014). De studies die wel de effectiviteit of het succes van burgergroepen verklaren in het verkrijgen van respons door politici, betreffen vaak kwantitatief of kwalitatief onderzoek vanaf de lobbyende kant (de burgergroepen). Dit terwijl sociale bewegingen worden beoordeeld op waarde door derde partijen, die buiten de controle van de sociale beweging liggen (Walker & Stepick, 2020). Een belangrijke derde partij is de ontvangende kant. Deze blijft ernstig onderbelicht (Timmermans et al., 2019, p. 319). Dit onderzoek richt zich daarom op de ontvangende kant van recente burgerlobby's. Ook zal het, om zo weinig mogelijk tegenstrijdigheden te creëren, zoveel mogelijk voortbouwen op de concepten en onderzoeksmethodes die eerder zijn gebruikt voor soortgelijk onderzoek.

1.5 Doelstelling

Dit onderzoek draagt bij aan de kennis over factoren die responsiviteit van Nederlandse politici tot burgergroepen kunnen verklaren. Daarmee verhoogt de transparantie van de responsiviteit van Nederlandse politici naar de Nederlandse burger. In het onderzoek worden hypothesen opgesteld naar aanleiding van kennis uit bestaande wetenschappelijke literatuur over factoren die bijdragen aan responsiviteit van politici. Een data-analyse zal de responsiviteit van politici in drie casus tonen.

Door deze data-analyse en diepte-interviews met politici zal de rol van de geselecteerde factoren in hun responsiviteit jegens de casus duidelijk worden. Daarmee worden hypothesen bevestigd of verworpen waarmee de onderzoeksvraag beantwoord wordt.

1.6 Leeswijzer

In de inleiding is de probleemstelling, de onderzoeksvraag en de relevantie van het onderzoek duidelijk geworden. Ook zijn daarin de concepten burgergroepen, burgerlobby en de verschillende vormen van responsiviteit van politici uitgewerkt zodat duidelijk is wat precies wordt onderzocht in deze masterscriptie. Hierna worden in een theoretisch kader mogelijke factoren geanalyseerd die bijdragen aan de responsiviteit van politici in Nederland of (zoveel mogelijk soortgelijke) landen, vier relevante factoren verder uitgediept en naar aanleiding daarvan hypothesen opgesteld. Hoofdstuk drie bevat de onderzoeksmethode, waaronder de casussen. In hoofdstuk vier wordt de analyse van de data en interviews per casus besproken naar aanleiding waarvan de hypothesen bevestigd of verworpen worden. De masterscriptie eindigt met de conclusie en de discussie en voorstellen voor verder onderzoek.

2. Hoe krijgen burgerlobby's de aandacht van politici – de theorie

Dit hoofdstuk bekijkt de al bestaande theorieën over factoren die bijdragen aan de responsiviteit van Nederlandse politici aan burgerlobby's. Vanwege de overeenkomsten van sociale en politieke bewegingen met burgerlobby's wordt ook literatuur over die onderwerpen geraadpleegd. Burgerlobby's gebruiken lobbytactieken van professionele lobbyisten (Alemanno, 2017), daarom wordt ook gekeken naar factoren die de effectiviteit van lobby door professionele belangengroepen bepalen. Lobby door bedrijven wordt niet in de literatuur besproken omdat bedrijven niet vrijwillig lobbyen.

Wetenschappers beschrijven een specifiek respons van politici of andere beleids- of besluitmakers vaak als toegang tot de politieke arena (Binderkrantz, Pedersen en Beyers, 2017). Daarom zal dit begrip in deze literatuurreview veel voorkomen; hiermee wordt hetzelfde als responsiviteit bedoeld. Na de literatuurreview worden vier factoren geselecteerd die relevant zijn voor de onderzoeksvraag en worden deze dieper uitgewerkt in een theoretisch kader. Op basis daarvan worden hypothesen opgesteld.

De resultaten van de onderzoeken naar factoren die bijdragen aan een respons van politici, tonen vele diverse factoren.

Onder wetenschappers bestaat consensus dat informatie toegang geeft tot politici (Albareda, 2020; Berkhout, 2013; Bernhagen, 2012; Birchler & Castro, 2013; Carton & Ache, 2017; Dröge & Van Drimmelen, 2019; Maloney, Jordan, & McLaughlin, 1994; Vikberg, 2019). Ook tonen studies dat financiële middelen/steun toegang tot besluitmakers kunnen geven (Baumgartner & Leech, 1998, p. 164; Dür & Mateo, 2013) maar Mahoney (2007) en Junk (2020) vinden tegenstrijdige resultaten. Daarnaast laten studies zien dat het aantal professionele medewerkers de kans op toegang in de vorm van contact tot politici sterk laat groeien (Albareda, 2020; Beyers & Braun, 2014; Binderkrantz et al., 2015).

Bovendien speelt media-aandacht een rol in het bepalen van de politieke agenda (Berkhout, 2013; Binderkrantz et al., 2015; Hardy, 2016; Melenhorst, 2015; Vliegthart & Walgrave, 2011) en beleidsverandering (Almeida & Stearns, 1998; Kingdon, 2014; Melenhorst, 2015; Rasmussen et al., 2017). Al zou media-aandacht ook de invloed op beleid kunnen verminderen (Berkhout, 2013; Hardy, 2016; Mahoney, 2007). Ook zouden sociale media kunnen helpen toegang te krijgen tot politici (Birchler & Castro, 2013; Dröge & Van Drimmelen, 2019; Europese Commissie, z.d.-c). Hoe het belang van de burgerlobby wordt gepresenteerd, oftewel geframed, – door media, de zender of ontvanger van de lobby - is ook van belang. De kans op toegang tot politici zou vergroten bij frames die linken aan het algemeen belang (Binderkrantz & Krøyer, 2012; Ihlen, Raknes, Somerville, Valentini, Stachel, Lock, Davidson, & Seele, 2018), emotie en drama (Bail, 2012; Nisbet & Huges, 2006; Vliegthart & Roggeband, 2007), het conflict verleggen (Dardis, Baumgartner, Boydston, De Boef en Shen, 2008; Hallahan, 2011), mensen kunnen herkennen in hun dagelijks leven (Ketelaars, 2016), een bepaald persoon of organisatie de schuld geven (Ketelaars, 2016) of zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengen (Morell, 2015).

Daarnaast is de timing van een lobby cruciaal. Lobbyen zou het meest effectief zijn vroeg in de beleidscyclus: voordat een onderwerp op de agenda komt of in elk geval voor de beleidsformulering en besluitvorming (Alemanno, 2017; Baumgartner & Leech, 1998, p. 178; De Europese Commissie, z.d.-a¹; Sutton, 1984). Een probleem kan het beste opgelost worden in een *window of opportunity* (Kingdon, 2014). Dit kan bijvoorbeeld een *focusing event* zijn. Dit is een gebeurtenis die aandacht kan creëren voor een langlopend probleem of groepen kan mobiliseren (Birkland, 1998). Ook kan

een *window of opportunity* zich voordoen bij verkiezingen, interne conflicten of tekenen waaruit blijkt dat de overheid ontvankelijk is voor burgergroepen (Almeida & Stearns, 1998).

Bovendien verhoogt de publieke steun de kans op invloed op de inhoud van beleid (Birchler & Castro, 2013; Giugni & Yamasaki, 2009; Rasmussen et al., 2017). Deze kan gemeten worden in supporters op sociale media (Birchler en Castro, 2013) en/of bij protesten of door publieke-opiniepanels. Resultaten van diverse wetenschappelijke onderzoeken tonen dat ook het aantal leden de kans op contact met de overheid vergroot (Beyers & Braun, 2014; Fraussen & Beyers, 2015; Maloney et al., 1994; Walker & Stepick, 2020).

Toegang kan ook verkregen worden als de lobbygroep samenwerkt met overheidsactoren (Baumgartner & Leech, 1998, p. 123; Giugni & Yamasaki, 2009) en/of zich in een coalitie bevindt (Almeida & Stearns, 1998; Beyers & Braun, 2014; Dröge & Van Drimmelen, 2019; Fraussen & Beyers, 2015; Junk, 2020), al vinden Birchler en Castro (2013) en Mahoney (2007) tegenovergesteld bewijs.

Walker en Stepick (2020) stellen dat beleidsmakers sociale bewegingen positiever waarderen als de groep groot en enigszins georganiseerd is. Volgens Fraussen en Beyers (2015) vergroot ook de kans op toegang in België als de groep institutionele leden en een formele structuur heeft, maar de onderzoekers specificeren de vorm van toegang en daarmee responsiviteit niet. Albareda (2020) vindt dat organisatorische capaciteit de kans op 1-op-1 contact door Europese belangengroepen tot politici van EU-Commissies vertienvoudigt. Ook Dröge & Van Drimmelen (2019) erkennen het belang van een mate van organisatie in een burgergroep. Zij adviseren burgergroepen dan ook politici te vertellen wat ze van de politici verwachten en welk resultaat de lobby beoogt.

Wetenschappers onderzoeken daarnaast wat voor invloed de strategie op toegang heeft. In het algemeen onderscheiden zij de inside- en outsidestrategie. Een outsidestrategie bestaat uit activiteiten die de publieke opinie willen veranderen en het publiek willen mobiliseren (Dür & Mateo, 2013) zoals protesteren en media-aandacht (Baumgartner & Leech, 1998, p. 164). Een insidestrategie richt zich direct tot besluitmakers (Dür & Mateo, 2013). Een outsidestrategie zou de reputatie als onderhandelingspartner (Beyers, 2004) en het bereiken van het doel van lobbygroepen in Europa schaden (Mahoney, 2007). Al stelt Sutton (1984) dat getuigen in het openbaar, een outsidetactiek, erg effectief kan zijn in het verkrijgen van toegang. Directe contacten zouden de meest productieve (Baumgartner & Leech, 1998, p. 156) en efficiënte (Sutton, 1984) lobbytactieken zijn, die vallen onder een insidestrategie. Toch gebruiken burgergroepen vaak de outsidestrategie (Dür & Mateo, 2013; Walker, 1991, p. 118). Dit zou zijn komen omdat insidetactieken niet slagen (Mahoney, 2007), een groep wil tonen dat ze steun ontvangen van meer mensen, het de publieke opinie wil beïnvloeden (Kollman, 1998, p. 10) of om haar leden of supporters te laten zien dat ze iets doen in afwezigheid van andere middelen (Albareda, 2020; Dür & Mateo, 2013; Mahoney, 2007). Vaak gebruiken groepen zowel outside- als insidestrategieën -en -tactieken (Baumgartner & Leech, 1998, p. 156; Beyers, 2004; Mahoney, 2007). Maloney et al. (1994) noemen deze combinatie de 'threshold-strategie'.

De strategie zou nauwelijks een keus zijn maar afhangen van het belang, de karaktereigenschappen van de burgergroep, de politieke context (Baumgartner & Leech, 1998, p. 164), de mate van conflict in de politieke omgeving, de organisatorische middelen, de financiën en voorkeuren van leden (Walker, 1991, p. 114) of het doel van de lobby (Maloney et al., 1994). Het veranderen van strategie zou lastig zijn (Walker, 1991, p. 107). Walker & Stepick (2020) stellen dat niet strategisch te werk gaan juist authenticiteit toont waardoor een sociale beweging gewaardeerd wordt.

Daarnaast spelen factoren zoals institutionele context, het doel waarvoor gelobbyd wordt (Mahoney, 2007), de overtuigingen van de desbetreffende politicus en reputatie (Bernhagen, 2012) een rol in het verkrijgen van een bepaalde responsiviteit. Als laatst bepaalt ook de politieke context

waaronder de mate van conflict die het lobbydoel oproept de mate van succes (Mahoney, 2007; Walker, 1991, p. 131).

2.1 Relevante factoren

Uit voorgaande literatuurstudie blijkt dat vele factoren de responsiviteit van politici op burgergroepen kunnen beïnvloeden. Maar welke factoren zijn precies relevant voor de onderzoeksvraag? De focus van deze scriptie is single issue sociaal-culturele burgerlobby's van Nederlandse burgergroepen. Dit betekent dat de institutionele context en het soort onderwerp van de onderzochte casus redelijk hetzelfde zijn. Deze factoren zullen daarom hier niet verder onderzocht worden. Waar het onderwerp kan verschillen in conflict, grootte of mate van extremisme wordt ook niet meegenomen, omdat burgers zoals eerder besproken, lobbyen voor hun eigen belangen waarbij veel emotionele gevoelens meespelen (Bail, 2012; Nisbet & Huges, 2006; Vliegthart & Roggeband, 2007). Aangenomen wordt dat burgers toch het onderwerp kiezen waar ze voor willen lobbyen, ongeacht of het onderwerp de kans op een bepaalde responsiviteit verkleint of vergroot. Bovendien is de mate van conflict, grootte of extremisme een subjectief begrip en kan de mening hierover bij de burgergroepen behoorlijk verschillen van de mening van politici.

De gebruikte definitie in deze scriptie over burgergroepen en –lobby's gaat uit van een vrijwillige inzet van burgers die zich informeel organiseren. De verwachting hierbij is dat burgers weinig tot geen eigen (financiële) middelen of medewerkers hebben, zich niet goed organiseren en daarmee geen uitgestippelde strategie hebben. De middelen, de mate van organisatie en strategie zijn daarom niet de focus van verder onderzoek.

De hoofdvraag wordt beantwoord vanuit de ontvangende kant. Daarmee is het van belang te focussen op de factoren die direct zichtbaar zijn voor de ontvanger. Dat zijn de timing van de lobby, (sociale) media-aandacht en de framing daarin en de publieke opinie. Deze factoren worden dan ook verder onderzocht. Naar aanleiding van bestaande literatuur over deze factoren zullen hypothesen worden vastgesteld gericht op de soort responsiviteit van de politici.

2.1.1 Timing

Volgens Kingdon (2014) kunnen problemen en oplossingen vooral aan elkaar gekoppeld worden in een *window of opportunity*. Dit is een moment waarop problemen kunnen worden opgelost en ontstaat als de stromen politiek, beleid en problemen samenkomen. Dit betreft invloed op de inhoud van beleid. Het koppelen van een probleem aan een oplossing gebeurt door een *policy entrepreneur*, dit kan iedereen zijn die een bepaald belang behartigt zoals een burgergroep. Als beleidsmakers een probleem willen oplossen, kijken ze naar de beleidsstroom voor een oplossing: dit noemt Kingdon (2014, p. 174) een *problem window*. Als de regering verandert en nieuwe politici initiatief willen nemen en zoeken naar een voorstel, opent dit het window voor policy entrepreneurs: dit noemt Kingdon (2014, p. 174) een *political window*. Dit *window* blijft maar kort open. Het sluit als actie is ondernomen of dit niet mogelijk was, de gebeurtenis waardoor het *window* openging is afgelopen, essentieel personeel weggaat of geen oplossing is gevonden.

Zo'n *window of opportunity* kan gecreëerd worden door een *focusing event*: een plotselinge en relatief ongebruikelijke gebeurtenis in een bepaalde regio of betreffende een bepaald belang die de mogelijkheid onthult voor grotere toekomstige gevaren en die bekend is bij politici en burgers. Door het plotselinge kunnen *focusing events* sneller aandacht verkrijgen dan langlopende problemen zoals criminaliteit. *Focusing events* kunnen groepen mobiliseren die de inhoud van beleid kunnen beïnvloeden. Als media groot verslag van het lobby-onderwerp doen, is actie van groepen soms niet

nodig. Via beide wegen kan een onderwerp (hogerop) op de politieke agenda komen (Birkland, 1998). Vele wetenschappers zoals Bail (2012) en Vliegenthart en Roggeband (2007) constateren de invloed van een *focusing event* op de politieke agenda. Zo kan het de kans op agendering en invloed op de inhoud van beleid verhogen. Aan te nemen valt dat een *focusing event* ook de kans op een contactmoment verhoogt aangezien dit groepen mobiliseert en deze media-aandacht kunnen verkrijgen. Dit betekent dat politici deze groepen in beeld krijgt en hier wellicht kennis mee wil maken of dat deze groepen zichzelf willen presenteren. Mahoney (2007) merkt in zijn onderzoek naar lobbysucces bij o.a. burgergroepen in de EU en VS op dat het soort *focusing event* hierbij van belang is. Zo kan een terroristische aanval tegen een lobby werken voor minder veiligheidsmaatregelen. Hieruit volgt de hypothese:

1. A. Als een politicus een *focusing event* ziet dat het belang van een burgergroep onthult, verhoogt de kans dat deze politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.

Almeida en Stearns (1998) zien in hun onderzoek naar de invloed van een burgerlobby van slachtoffers van een afvalcrisis in Japan op beleidsuitkomsten dat succesvolle beïnvloeding slaagt als wordt gelobbyd tijdens politieke kansen. Deze kansen kunnen plaatsvinden als de elite instabiel is (en de staat machtelozer) (Almeida en Stearns, 1998). Al noemen Almeida en Stearns (1998) het niet zo, deze kansen kunnen ook gezien worden als de *window of opportunities* die Kingdon (2014) beschrijft. Ook Bail (2012) erkent dat instabiliteit kansen creëert om culturele verandering te bewerkstelligen. Almeida en Stearns (1998) noemen drie voorbeelden van politieke instabiliteit: verkiezingen, interne conflicten en gebaren van de overheid die tonen dat de overheid ontvankelijk is tegenover burgergroepen. Met dit laatste bedoelen ze bijvoorbeeld een erkenning van een probleem door de overheid. Ze stellen hierbij dat de overheid zo'n gebaar vaak geeft tijdens activiteiten van sociale bewegingen of verkiezingsprogramma's. De (factoren in de) activiteit van een sociale beweging, de burgerlobby, is de onafhankelijke variabele in dit onderzoek en de verkiezingsprogramma's verschijnen net voor de verkiezingen. Interne conflicten zijn een vaag begrip. De volgende hypothese richt zich dan ook op verkiezingen waar Nederlandse politici aan mee kunnen doen. De gemeente-, provinciale- en waterschapsverkiezingen zijn uitgezonderd omdat het vanwege de hoeveelheid van de politici die hieraan meedoen en onderwerpen die spelen bij deze verkiezingen praktisch onmogelijk is een data-analyse uit te voeren in korte tijd. Daaruit volgt de hypothese:

1. B. De kans dat een politicus het belang van een burgergroep probeert te verwerken in beleid is hoger in de aanloop naar landelijke of Europese verkiezingen.

Bij gebrek aan een *focusing event* of politieke kans kan een *policy entrepreneur* (in dit geval een burgergroep) toch voor haar belang lobbyen. Daarin is belangrijk op welk moment in de beleidscyclus de burgergroep lobbyt. De Europese Commissie (z.d.-a)¹ adviseert politici om zo vroeg mogelijk andere partijen zoals burgers te consulteren. Zo krijgen alle betrokkenen de kans bij te dragen aan het beleid en hebben de respondenten genoeg tijd om geïnformeerd te zijn. De Europese Commissie stelt echter ook dat advies de hele beleidskring mogelijk is (Europese Commissie, z.d.-b). Alemanno (2017) adviseert burgerlobbyisten ook zo vroeg mogelijk in het beleidsproces te lobbyen om de eerste te zijn en daarmee het gesprek richting de belangen en zorgen van de burgergroep te vormen.

Baumgartner en Leech (1998, p. 178) stellen dat burgergroepen de meeste invloed kunnen uitoefenen als ze een onderwerp kunnen herdefiniëren. Daarom adviseren deze onderzoekers om de aandacht vooral op commissies te focussen, die het probleem nog kunnen framen. Sutton (1984), die lobby op accountancy onderzoekt in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, ziet hetzelfde. Hij stelt dat een 'lobbydag' niet bestaat maar dat het minder kostbaar en daarmee productiever is om

te lobbyen als de besluitmaker zijn gedachten nog op een rijtje zet. Dit betekent dat de besluitmaker nog geen voorstel heeft geschreven. In deze periode zou ook het aantal alternatieve keuzes als oplossingen kunnen uitbreiden. Dat zou ook voordelig zijn voor de ontvanger van de lobby omdat bij het overwegen van alle opties de kans op weerstand tegen een optie later minder is. Hij classificeert de responsiviteit niet in een contactmoment, agendering of invloed op de inhoud van beleid. Het definiëren van het onderwerp of het op een rijtje zetten van gedachten en het bekijken van alternatieve keuzes vindt plaats voordat een onderwerp werkelijk op de politieke agenda staat. Hiermee wordt niet bedoeld dat het onderwerp daarvoor nooit op de politieke agenda heeft gestaan, dat kan wel degelijk. Bedoeld wordt dat dit niet recent is gebeurd, denk aan een debat, schriftelijke vragen of moties die over het lobby-onderwerp zijn gehouden of ingediend. Hieruit volgt de hypothese:

1. C. Burgergroepen hebben meer kans op responsiviteit van een politicus (in alle vormen) als die politicus hun lobby voorafgaand aan de agendavorming waarneemt.

2.1.2 (Sociale) media-aandacht

Media is essentieel voor burgergroepen (Van den Berg & Van Venetië, 2014). Burgers kunnen met traditionele media het maatschappelijke podium pakken om hun doelen te bereiken. Journalisten zijn vaak in de verhalen achter burgerlobby's geïnteresseerd omdat het persoonlijke verhalen zijn waarin de gemiddelde kijker meer geïnteresseerd is (Dröge & Van Drimmelen, 2019). Zo kan een burgerlobby journalisten helpen om het nieuws op de gewenste manier te brengen (Van den Burg & Venetië, 2014). Burgerlobby's krijgen vaak media-aandacht door bekende Nederlanders te gebruiken en zo de lobby herkenbaar en persoonlijk te maken (Dröge & Van Drimmelen, 2019).

Tegenwoordig zijn sociale media en traditionele media met elkaar verworven. Bijna elke krant en elk radio- of tv-station heeft een sociaal mediakanaal waar het nieuws op publiceert en traditionele media maken regelmatig nieuws van content van burgers op sociale media. Ook instituties die met (burger)lobbyisten werken, zien dat. Sinds het protest tegen de 1040 uren-norm voor studenten, monitort het Nederlandse van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ook sociale media om voorbereid te zijn op relevante ontwikkelingen (De Kool, 2012).

Daaruit valt te concluderen dat (sociale) media-aandacht de kans op responsiviteit van politici kan verhogen. Beyers (2004) stelt dat de kans op een contactmoment afhangt van de 'publieke stem': politieke activiteiten in de publieke arena, dit kan (sociale) media-aandacht zijn. Volgens Binderkrantz et al. (2015) krijgen belangengroepen eerder een contactmoment met Deense politici als ze media-aandacht kunnen bieden of hebben gekregen. De Europese Commissie adviseert haar leden bij de selectie van stakeholders te kijken naar sociale media en in hoeverre de groep relaties heeft met de pers (Europese Commissie, z.d.-c). Daaruit volgt de hypothese:

2. A. Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus een contactmoment organiseert/aanneemt met die burgergroep.

Wetenschappers zijn het eens over de rol die media-aandacht speelt in het bepalen van de politieke agenda (Bail, 2012; Binderkrantz et al., 2015; Hardy, 2016; Vliegthart & Roggeband, 2007; Vliegthart & Walgrave, 2011). Bekend is de aandachtscirkel van Downs (1972); die stelt dat een probleem pas erkend wordt na een evenement dat media-aandacht en publieke verontwaardiging aanzwengelt. Hij stelt dat deze aandacht ervoor zorgt dat instituties het probleem willen oplossen. Dit zou kunnen zorgen voor agendering of invloed op de inhoud van beleid. Deze theorie wordt ondersteund door vele onderzoeksresultaten. Zo zijn politici sneller geneigd schriftelijke vragen te stellen of onderwerpen te agenderen in debatten als onderwerpen media-aandacht krijgen

(Melenhorst, 2015). Vliegthart en Walgrave (2011) zien dat Belgische en Deense parlementariërs - vooral van oppositiepartijen - eerder vragen stellen naar gelang media-aandacht. In haar onderzoek naar mediastormen in België stelt Hardy (2016) dat politici mediastormen strategisch gebruiken voor aandacht voor het onderwerp en voor henzelf. Daaruit volgt de hypothese:

2. B. Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus het belang van die burgergroep agendeert.

Media-aandacht creëert volgens Kingdon (2014) een *window of opportunity* voor politici om plannen uit te voeren die eerst niet op de politieke agenda verschenen. Volgens Almeida en Stearns (1998) creëert media-aandacht ook een politieke kans voor grassroots-bewegingen om de inhoud van beleid te beïnvloeden. Daarnaast toont het onderzoek van Melenhorst (2015) dat media-aandacht de stem op wetwijzigingen beïnvloedt en dat van Rasmussen et al. (2017) dat media-aandacht een positieve impact heeft op de invloed op de inhoud van beleid.

Echter stellen Berkhout (2013) en Hardy (2016) dat media-aandacht de kans op invloed op beleid juist vermindert. Mediastormen zouden meer als katalysator voor een politieke actie dienen die al gepland is (Hardy, 2016). In de Europese Unie geeft publieke aandacht ook minder kans op het bereiken van het gehele lobbydoel van groepen (waaronder burgergroepen) (Mahoney, 2007); dit kunnen alle vormen van responsiviteit zijn. Dit sluit aan bij wat Cobb en Ross (1997) betogen in hun boek 'Cultural Strategies of Agenda Denial': dat politici behalve bepalen wat op de politieke agenda komt, vooral bepalen wat daar niet op komt. Politici zouden het immers meestal niet eens zijn met de personen die iets op de agenda proberen te krijgen en denken dat die personen geen verstand over het nieuwe onderwerp hebben. Ook zouden politici al genoeg andere onderwerpen op hun bord hebben, denken dat uiteindelijk toch niemand blij gaat zijn en liever vasthouden aan zekerheid (Cobb & Ross, 1997, p. 17). Voldoende bewijs toont dat (sociale) media de kans verhoogt op agendering van een belang van een burgergroep. Echter zullen politici in elke stap in de beleidscyclus proberen tegen te houden dat daar een nieuw belang in verschijnt (Cobb & Ross, 1997). Daaruit valt aan te nemen dat politici proberen tegen te houden dat een nieuw belang de inhoud van beleid beïnvloedt. Hieruit volgt de hypothese:

- 2.C. Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verlaagt de kans dat deze politicus haar belang in beleid probeert te verwerken.

Wellicht kunnen niet alle hypothesen bevestigd worden omdat niet alle casussen alle vormen van responsiviteit bevatten, maar toch worden de hypothesen hier apart gesteld zodat ze zo mogelijk wel beantwoord kunnen worden.

2.1.3 Framing

Framen is fundamenteel in de belangenbehartiging (Mahoney & Baumgartner, 2008). Als belangengroepen hier succesvol in zijn, zouden ze de meeste invloed hebben (Baumgartner & Leech, 1998, p.178). Framen is volgens Hallahan (2011) het plaatsen van een context en bepaalde richting van interpretatie bij bepaalde informatie waardoor de informatie wordt beperkt. Zowel bronnen (zoals sociale bewegingen) als derde partijen (zoals media) als de ontvanger(s) (zoals politici) kunnen framen. Nisbet en Huges (2006) en Dardis et al. (2008) benadrukken dat frames geen standpunten zijn en dat mensen het met elkaar oneens kunnen zijn over een standpunt terwijl ze het eens zijn over het frame. Nisbet en Huges (2006) beschrijven frames als apparaten om argumenten en interpretaties mee te organiseren. Definities (van bijvoorbeeld het probleem) zijn volgens Nisbet en Huges (2006) een belangrijke factor in de mate waarin een frame een onderwerp aan aandacht helpt.

Herdefiniëren van het onderwerp zou dan ook zorgen dat de besluitvorming van beleidsmakers naar politici verschuift.

Snow, Vliegthart en Ketelaars (2019) benadrukken dat sociale bewegingen actief betekenissen creëren die mensen moeten mobiliseren en om steun te krijgen. Dit maakt framing een dynamisch proces dat kan verschillen in tijd, context en per doelgroep.

Sociale bewegingen zouden de macht uitdagen door met frames de media te benaderen om hun zorgen te uiten, steun te krijgen en hun bestaan als politieke actoren neer te zetten (Carragee en Roefs, 2004). Hallahan (2011) stelt dat mensen zouden framen om boodschappen te simplificeren en te concurreren met de grote informatiestroom en media zouden nieuws framen om situaties uit te leggen. Volgens Beyers (2004) is selectie van informatie en daarmee framen een noodzaak in publieke strategieën omdat een media-uiting weinig tijd of woorden heeft.

Dardis et al. (2008) onderscheiden conflictversterkende frames, die al bekende visies presenteren, en conflict-verleggende frames, die een debat kunnen veranderen door een andere visie. Snow, Vliegthart en Ketelaars (2019) onderscheiden collectieve actieframes die mensen moeten mobiliseren en masterframes die zoveel mensen mobiliseren en tegelijk flexibel en inclusief zijn zodat ook andere bewegingen ze kunnen overnemen (zoals mensenrechten). Daarnaast onderscheiden Snow, Vliegthart en Ketelaars (2019) de taken van frames; deze kunnen een probleem aankaarten (diagnostisch framen), een oplossing aanbieden (prognostisch framen) of motiveren om in actie te komen (activistisch framen).

Belangengroepen kunnen hun belang framen in de nieuwsmedia om zo het bestaande beleidsframe uit te dagen. Deze groepen kunnen deze mogelijkheid 'aanbieden' aan politici als zij ook het bestaande frame willen veranderen om zo de gewenste respons te krijgen (Berkhout, 2013). Williams (1995) ziet frames als culturele middelen (bijvoorbeeld een ideologie) waarmee de groep leden kan werven en actie kan mobiliseren. Framen kan de opvatting van de publieke opinie veranderen (Dardis et al., 2008) en daarmee ook de kijk van beleidsmakers (Mahoney & Baumgartner, 2008). Een derde van de Europese lobbyisten zou het frame per ontvanger aanpassen. Dit zou komen omdat de meeste onderwerpen niet zo complex zijn en de lobby maar één ontvanger heeft, lobbygroepen 'eerlijk' en 'transparant' willen blijven en denken dat het vaker zenden van één frame effectiever is (Mahoney & Baumgartner, 2008).

Bij de groepen die hun onderwerpen wel framen, is onderzoek gedaan naar welke frames effectief zijn in het bereiken van hun doel. Zo kunnen lobbygroepen hun lobbydoel framen als algemeen belang om steun te krijgen (Binderkrantz & Krøyer, 2012; Ihlen et al., 2018). Dat geeft de hypothese:

3. A. Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin haar belang in het algemeen belang is, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.

Nisbet en Huge (2006) stellen dat een dramatisch – in plaats van technisch - frame zorgt dat een onderwerp in de politieke arena verschijnt. Het soort frame hangt volgens hen grotendeels af van de soort journalist die het oppakt; economische- en wetenschapsjournalisten zorgen vaker voor een technisch frame en politieke of algemene verslaggevers voor een dramatisch frame. Europese lobbyisten stellen ook dat de framing in de politieke arena minder technisch en complex moet zijn (Mahoney & Baumgartner, 2008). Het belang van drama en het ontbreken van technische details blijkt daarnaast uit de studie van Bail (2012). Die beschrijft hoe media door het gebruik van emoties zoals angst en woede niet-mainstream anti-moslimorganisaties zonder middelen na 9 september 2011 als mainstream zijn gaan zien. Vliegthart en Roggeband (2007) constateren dat het frame dat de islam als een bedreiging neerzette (en hiermee appelleerde aan de emotie angst) de politieke

agenda bereikt. Daaruit volgt de hypothese:

3. B. Als een politicus een dramatisch/emotioneel frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus haar belang agendeert.

Ook zouden conflict-verleggende frames effectiever werken in het veranderen van gedachtes van individuen dan conflictversterkende frames (Dardis et al., 2008; Hallahan, 2011). Als de gedachte van een politicus verandert, kan dit zorgen voor een contactmoment met de burgergroep, een agendering van hun belang of een poging van de politicus om de inhoud van beleid te beïnvloeden. Hieruit volgt de hypothese:

3. C. Als een politicus een conflict-verleggend frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.

Ketelaars (2016) stelt dat frames goed resoneren als deze een bepaald persoon of een bepaalde organisatie de schuld geven van een probleem. Frames die goed resoneren, worden gezien als waardig en aantrekkelijk en omhelzen centrale waarden en overtuigingen. Daarom hebben deze frames de meeste kans om groepen te mobiliseren en verandering te brengen (Morell, 2015). Hierbij wordt aangenomen dat deze frames dan ook resoneren bij politici waardoor zij de burgergroep contacteren, hun belang agenderen of proberen dit belang in de inhoud van beleid te verwerken. Dit geeft de hypothese:

3. D. Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin een zondebok is aan te wijzen, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.

Ketelaars (2016) ontdekt in dezelfde studie dat frames goed resoneren als mensen deze kunnen herkennen in hun dagelijks leven. Dit is iets anders dan wat in het algemeen belang is. Zo konden Europeanen zich voor de coronapandemie niet herkennen in het leven in een gezondheidspandemie in Afrika, maar was het wel in het algemeen belang om een vaccin tegen dat virus uit Afrika te ontwikkelen. Morell (2015) ziet in zijn onderzoek naar nieuwe landbouwwetgeving in Canada de effectiviteit van frames waarin een burgergroep ervaringskennis naar voren brengt, wat in de casus die deze masterscriptie onderzoekt hetzelfde is als het 'dagelijks leven-frame' uit het onderzoek van Ketelaars (2016). De focus in de studie van Morell is echter het effect van het naar voren brengen van ervaringskennis/ervaringen uit het algemene leven enkel in combinatie met het tonen van theoretische kennis en alleen op de invloed op de inhoud van beleid. Morell (2015) benadrukt wel dat groepen middelen moeten hebben om bepaalde claims neer te zetten, beide vormen van kennis getoond moeten worden en het politieke milieu de kans moet geven voor verandering. Het onderzoek van Ketelaars (2016) toont dat een frame dat ervaringskennis bevat, resoneert in alle gevallen van responsiviteit. Daaruit wordt aangenomen dat een combinatie met theoretische kennis ook in alle gevallen van responsiviteit resoneert bij de ontvanger. Daaruit volgt de hypothese:

3. E. Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt dat zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.

De hypothesen 3. A. tot en met 3. E. benoemen verschillende frames. In deze masterscriptie worden drie casus onderzocht waarbij de frames zoals de ontvanger die ziet, niet voor het onderzoek bekend zijn. Zo kan het gebeuren dat de frames uit de hypothesen niet allemaal voorkomen in de casus en niet alle hypothesen geverifieerd kunnen worden. Toch worden alle hypothesen vastgesteld om te

voorkomen dat een hypothese niet geverifieerd kan worden omdat deze niet is opgesteld.

2.1.4 Publieke steun

In representatieve democratieën is politieke invloed de balans die politici maken tussen de steun aan een bepaalde groep tegen de steun van de hele bevolking. Daarom moeten lobbygroepen naast hun eigen belang ook appelleren aan het publieke belang. Zo kan de politicus ook zijn belang dienen, zoals verkiezingen winnen (Bernhagen, 2012). Rasmussen et al. (2017) stellen dat publieke steun het lobbysucces kan bevorderen. Voor lobbysucces is een respons van politici nodig. Daarmee is het aannemelijk te stellen dat publieke steun ook de kans op een politiek respons verhoogt. Die publieke steun kan zich voordoen in de vorm van leden, supporters (likes of volgers) op een profielpagina van sociale media, opkomst bij protesten van de burgergroep of in publieke-opiniepanels. Want hoe meer mensen zich aansluiten bij de burgergroep, haar profielpagina of protesten, hoe meer aangenomen kan worden dat deze mensen het eens zijn met haar lobbydoel. Hoe meer mensen achter het belang staan van de burgergroep, hoe meer is aan te nemen dat politici responsief zullen zijn naar die burgergroep. Zo hangt de kans op een contactmoment af van de 'publieke stem' oftewel politieke activiteiten in de publieke arena (Beyers, 2004), bijvoorbeeld het liken van een profielpagina van een protestgroep op sociale media of het gaan naar een protest. Ook de invloed op de inhoud van beleid neemt toe naarmate de grootte van het publiek dat het eens is met de lobbyist (Rasmussen et al., 2017). Birchler en Castro (2013) tonen in een onderzoek dat Facebooklikes een positieve invloed hebben op het beïnvloeden van fundamentele beslissingen en een negatieve op die van technische. Eerder is geconcludeerd dat instituties (waaronder ministeries die onder een politicus werken) sociale media volgen. Aan te nemen valt daarom dat politici naast de content daarop ook de likes/volgers van profielpagina's (accounts) zien. Likes/volgers op profielpagina's (accounts) laten een hogere betrokkenheid zien van mensen (en daarmee de publieke opinie) dan de inhoud die op sociale media verschijnt omdat iemand die een profielpagina volgt of liket het nieuws van dat account steeds zal zien en dit niet automatisch geldt voor accounts die iemand niet volgt of liket. Daarom is aan te nemen dat als een politicus ziet dat een burgergroep veel likes of volgers heeft op haar sociale media-account, hij/zij eerder responsief zal zijn naar die groep. Hieruit volgt de hypothese:

4. A. Des te meer likes/volgers op de sociale media-account van een burgergroep een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep.

Daarnaast kan de grootte van de burgergroep en de opkomst bij bijeenkomsten/protesten steun van het volk voor de burgergroep tonen en responsiviteit van een politicus teweegbrengen. Zo vergroot het aantal individuele leden van groepen licht de kans op een contactmoment met Nederlandse politici (Beyers & Braun, 2014) en beleidsmakers in België (Fraussen & Beyers, 2015). Ook Maloney et al. (1994) stellen dat het aantal leden voor belang is voor contact met de overheid. Rasmussen et al. (2017) bewijzen in vijf Europese landen waaronder Nederland, dat het aantal lobbyisten de publieke steun verhoogt en dat publieke steun weer de kans op invloed op de inhoud van beleid verhoogt. Het onderzoek van Giugni en Yamasaki (2009) naar sociale bewegingen in Italië, Zwitserland en Amerika en dat van Birchler en Castro (2013) naar milieubeleid tonen hetzelfde. Walker en Stepick (2020) stellen specifiek over grassroots-bewegingen dat de waardering van zo'n beweging door beleidsmakers positief beïnvloed kan worden als de groep groot is. Echter vindt Mahoney (2007) geen positieve invloed van het aantal leden op het bereiken van het lobbydoel (en daarmee responsiviteit in alle vormen) voor Europese lobbygroepen (waaronder burgergroepen). In het onderzoek van Junk (2018) waarin de toegang naar politici in Engeland en Duitsland wordt bepaald aan de hand van het aantal uitnodigingen om gehoord te worden, komt dit ook niet naar voren. Toch is aan te nemen dat het logisch is dat een politicus, een volksvertegenwoordiger, eerder

responsief is naar een burgergroep als hij/zij ziet dat veel mensen zich – digitaal of fysiek – achter de burgergroep scharen. Hieruit volgt de hypothese:

4. B. Des te meer leden/supporters van burgergroepen een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep.

3. Onderzoeksmethoden

Dit hoofdstuk zet de methoden van het onderzoek uiteen. Na het onderzoeksopzet zal het de casus behandelen en de methoden van het onderzoek.

3.1 Onderzoeksopzet

De hypothesen worden getest aan de empirie. Daarmee betreft dit een deductief onderzoek. Dit onderzoek kan nieuwe informatie voortbrengen vanuit de ontvangende kant. Dit is waarschijnlijk omdat nog weinig wetenschappelijke kennis beschikbaar is vanuit deze kant (Timmermans et al., 2019, p. 319). Eisenhardt (1989) stelt dat in die situatie een gevalstudie een goede opzet is. Volgens Baumgartner en Leech (1998, p. 142) is een gevalstudie het meest gebruikte onderzoeksopzet voor de vraag in hoeverre belangengroepen succesvol zijn in het beïnvloeden van de agenda en de outcome. Deze studie vergelijkt de hypothesen met de empirie van drie casus van burgerlobby's waarmee dit een vergelijkende gevalstudie is. Het kleine aantal casus maakt het mogelijk deze diepgaand te analyseren en causale verbanden goed te begrijpen.

De onderzoeksperiode verschilt per burgergroep aangezien elke burgergroep in een andere periode actief is. Werkgroep Sacharov Nasser/FHRO is actief vanaf 2018 (Arif News, 2019b), daarom begint de onderzoeksperiode hiernaar op 1 januari 2018. De Donor Detectives NL/BE start haar communicatie in september 2016 (Donor Detectives NL/BE, 2016), daarom start de onderzoeksperiode hiernaar op 1 september 2016. Black Lives Matter ontstaat vanaf juni 2020, daarom begint de onderzoeksperiode daarnaar op 1 juni 2020. De onderzoeksperiodes lopen tot 1 december 2021 omdat het onderzoek dan gestart wordt. Uitzondering zijn de Donor Detectives NL/BE omdat deze vanaf 2 februari 2021 geen burgergroep meer vormen maar onderdeel worden van de stichting Donorkind (2021b). De onderzoeksperiode naar die burgergroep loopt tot 1 februari 2021.

Dit onderzoek gebruikt kwalitatieve methodes om de casus te analyseren: een data-analyse over de mate en vorm van responsiviteit en diepte-interviews met Nederlandse politici over de verklarende factoren in die responsiviteit. Eerst zullen de casus en daarna de methodes toegelicht worden.

3.2 Casus

Alle casus in deze masterscriptie betreffen *single issue* sociaal-culturele burgerlobby's waaraan politici responsief waren. Het is niet mogelijk in het tijdsbestek van een masterscriptie om uit te vinden naar welke burgergroepen politici niet responsief waren waar een burgergroep dit wel probeerde. Dit omdat zonder responsiviteit de kans op media-aandacht miniem is. Meestal worden onderzoekseenheden bij kwalitatief onderzoek gekozen in het licht van praktische beperkingen (Punch, 2000). Dit is ook het geval bij de drie onderzoekseenheden in dit onderzoek. Zo moeten de onderzochte casus en het feit dat politici hier responsief naar waren bekend zijn bij de onderzoeker. Bij de selectie van de onderzoekseenheden is rekening gehouden dat deze ieder met een politicus van een andere partij hebben gesproken. Dit om een divers beeld te krijgen van de ontvangende kant en de validiteit te vergroten. Daarbij is gedacht aan de kans dat een politicus geïnterviewd kan worden. Deze wordt bij Kati Piri (PvdA) hoger ingeschat dan bij andere politici omdat zij eerder heeft gesproken met de onderzoeker en bij Carla Dik-Faber (CU) omdat zij politicus-af is en wordt aangenomen daarom meer tijd te hebben. Hieronder worden de casus toegelicht.

3.2.1. Sacharov Nasser/Freedom & Human Rights Organization

De lobbygroep Freedom & Human Rights Organization (FHRO) vindt zijn oorsprong in de werkgroep Sacharov Nasser die in 2018 is opgericht (Arif News, 2019b). Dit doet de Nederlandse Hossnia: zij brengt in dat jaar acht Marokkaanse Nederlandse sociale media-activisten samen om de Riffijnse activist Nasser Zefzafi te nomineren voor de Europese Sacharovprijs voor mensenrechten en vrije meningsuiting-verdedigers. Nasser Zefzafi wordt oktober 2016 (NieuwWij, z.d.) de leider van een protestbeweging genaamd Hirak om beter onderwijs, werk en zorg te krijgen in de Rif in Noord-Marokko. Hij wordt in mei 2017 met duizenden andere demonstranten opgepakt en veroordeeld tot twintig jaar cel (Amnesty International, 2017). Hossnia en de door haar bijeengebrachte activisten zoeken dan contact met de Nederlandse Europarlementariër Kati Piri (PvdA) die hen een spoedcursus politiek lobbyen geeft. Uiteindelijk spreekt de werkgroep zo met meer dan twintig Europarlementariërs en krijgt Nasser Zefzafi genoeg stemmen voor een nominatie voor de prestigieuze prijs (Van Laarhoven, 2018). De Europarlementariërs die de nominatie ondersteunen zoals Kati Piri (PvdA) verenigen zich onder de naam de Vrienden van de Rif (Freedom & Human Rights Organization, 2019-a). Nasser Zefzafi wint de prijs niet (Europees Parlement, 2018) maar de werkgroep Sacharov Nasser zet zich op 19 februari 2019 om in een bredere mensenrechtenorganisatie voor fundamentele vrijheden van kwetsbare groepen in de MENA-regio: de FHRO. Deze organisatie zet zich nog altijd specifiek in voor de Rif: het wil “een einde maken aan deze emotionele, mentale en financiële last voor de politieke gevangenen en hun families” (Arif News, 2019b). Piri (PvdA) omschrijft het doel van de lobbygroep als “voor de rechten van alle Riffijnen, ook die onterecht vastzitten.” De FHRO spreekt de Vrienden van de Rif regelmatig over de situatie van de (Nederlandse) Riffijnen in Marokko en organiseert soms protesten met deze groep politici (Arif News, 2019a). Helaas bereikt de FHRO niet geheel hun lobbydoel: in april 2019 worden de straffen in hoger beroep bevestigd (Posthumus, 2019). De koning geeft wel enkele keren een deel van de politiek gevangenen gratie en het ministerie verzoekt de koning om meer gevangenen vrij te laten (Arif News, 2021; Bladna, 2012; NOS, 2019b; NOS, 2020), maar in hoeverre dit komt door de burgergroep is onduidelijk. Wel is aan te nemen dat de druk vanuit de Vrienden van de Rif hierbij geholpen heeft.

3.2.2. Donor Detectives NL/BE

In juni 2004 verbiedt de nieuwe Wet Donorgegevens Kunstmatige Bevruchting anonieme zaaddonatie; kinderen hebben dan vanaf hun twaalfde jaar recht op fysieke en sociale gegevens van hun donor en vanaf zestien jaar recht op zijn persoonsgegevens (Kamerstukken, 29963, nr. 16, 2016). In mei 2017 spannen donorkinderen van de voormalige spermakliniek Blijdorp een rechtszaak aan om hun DNA te laten testen met de voormalige directeur, Jan Karbaat. Dit omdat de donorkinderen vermoeden dat Karbaat zijn eigen zaad illegaal bij hun moeders heeft geïnsemineerd (NOS, 2017). Tegelijkertijd vindt donorkind Emi Stikkelman, als eerste anonieme donorkind wereldwijd, haar anonieme donor via internationale databanken. Dan start ze samen met vijf andere donorkinderen de stichting Donor Detectives NL/BE op om alle anonieme donoren van donorkinderen te vinden (Donor Detectives NL/BE, z.d.-a; Nu.nl, 2017a). Ze start de online communicatie over haar activiteiten in september 2016 (Donor Detectives NL/BE, 2016), in maart 2017 lanceert ze de stichting (Donor Detectives NL/BE, 2017b) en in mei 2017 sticht ze officieel de stichting op (Donor Detectives NL/BE, 2017c). Ze vertelt haar verhaal in de media en krijgt daarbij hulp van BN'ers. Dit zorgt in combinatie met de rechtszaak rondom Karbaat voor veel media-aandacht voor donorkinderen (Beeld en Geluid op school, z.d.; Donor Detectives NL/BE, z.d.-a; Google Trends z.d.-b; Nexis Uni, z.d.-b).

In juni 2017 schrijven de Donor Detectives NL/BE en stichting Donorkind, een belangengroep voor donorkinderen, met minister Schippers (VVD) een actieplan om donorkinderen beter te ondersteunen (Kamerstukken | |, 30486, nr. 16, 2017). Een maand later schrapt minister Schippers (VVD) de kosten voor anonieme donoren om DNA bij de DNA-databank af te geven en maakt ze het

wettelijk mogelijk voor donorkinderen om halfzussen en -broers te vinden. 17 oktober 2018 dient Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) een amendement in om ook de kosten van de DNA-test bij Fiom voor donorkinderen te schrappen (Kamerstukken | |, 35000-XVI, nr. 18, 2018). 2 februari 2021 worden de Donor Detectives NL/BE onderdeel van de stichting Donorkind (Stichting Donorkind, 2021a).

3.2.3. Black Lives Matter

Black Lives Matter NL is een netwerk dat is verbonden via sociale media. Dit netwerk heeft een gezamenlijke missie om de strijd aan te gaan tegen racisme, in het bijzonder anti-zwart racisme. Onder dit netwerk vallen onder andere Kick Out Zwarte Piet (zowel landelijk als lokale afdelingen in Amsterdam, Den Haag, Eindhoven en Leeuwarden), Black Queer & Trans Resistance NL, Ketikoti Utrecht en IZI Solutions (Naomi Pieter, 2020). De genoemde partijen zijn ook netwerken waarvan het grootste deel burgergroepen. Zo is Kick Out Zwarte Piet (KOZP) een samenwerking van Zwarte Piet is Racisme en Stop Blackface (kozwartepiet, z.d.). Deze verschillende organisaties organiseren in juni 2020 de Black Lives Matter-demonstraties (Vissers, 2020). Het Amsterdamse BLM-protest wordt georganiseerd door Naomi Pieter, voorvrouw van Black Queer & Trans Resistance NL (Goudsmit, 2020) en Mitchell Esajas, oprichter van The Black Archives, een archief van de geschiedenis van zwarte mensen (Borm, 2020). Deze coalitie aan burgergroepen presenteert zich als één burgergroep tijdens de protesten (Vissers, 2020). De burgergroep is ook onderdeel van een internationale beweging (Black Lives Matter, z.d.-a) maar wordt in dit onderzoek behandeld als een Nederlandse burgergroep. BLM heeft geen leden, maar de demonstraties in de zomer van 2020 in Nederland trekken meer dan 60.000 mensen (The Black Archives, z.d.). Deze mensen tonen daarmee hun steun en kunnen daarom gezien worden als leden (Berkhout, 2013).

Minister Rutte (VVD) en minister Koolmees (D66) praten in juni 2020 met vertegenwoordigers van deze burgergroep en plannen een vervolgspraak (Roetman, 2020; Van Ast, & Den Hartog, 2020). Binnen een half jaar na de eerste afspraak spreekt premier Rutte (VVD) zich uit tegen Zwarte Piet en bekijkt een commissie het slavernijverleden (Rosman, 2020b). In hoeverre dit een direct gevolg was van de burgerlobby van Black Lives Matter Nederland, is (hier nog) niet bekend.

3.3 Dataverzamelmethode

Eerst zet een data-analyse per casus de mate en vormen van responsiviteit van Nederlandse politici aan de burgergroepen en hun doelen/missies uiteen. Dit omdat wordt aangenomen dat politici zich niet alle contactmomenten, keren dat zij het belang van burgergroepen agendeerden of probeerden te verwerken in beleid herinneren en als dit wel het geval is, te weinig tijd hebben om deze te presenteren. Als een politicus responsief is naar het tegenovergestelde van het doel/belang van de burgergroep, wordt dit niet meegenomen omdat dit onderzoek de responsiviteit bekijkt, niet tegenwerking. Ook als de burgergroep wordt genoemd in een andere context die niet aansluit bij het doel/belang van de burgergroep, zoals Black Lives Matter wordt genoemd bij debatten over protesteren tijdens corona, wordt dit niet meegenomen in de analyse. Plannen of rapporten waarvan de besluiten daarin zijn genomen voorafgaand aan de onderzoeksperiode (en daarmee het ontstaan van de burgergroep), worden ook niet meegenomen omdat een link met de burgergroep dan ontbreekt (tenzij een politicus aangeeft dat de inbreng van de burgergroep het plan/rapport heeft veranderd).

Na de data-analyse worden diepte-interviews met Nederlandse politici gehouden die responsief zijn geweest naar een van de burgergroepen in de casus. Eerst wordt deze politici gevraagd om de data-analyse over de responsiviteit zo nodig aan te vullen met meer informatie die niet publiek bekend is. Daarna worden de politici gevraagd naar de rol van de in het theoretisch kader uitgelichte factoren om zo de hypothesen te kunnen verwerpen, verscherpen of bevestigen.

Eerst zal uiteengezet worden hoe de responsiviteit van de politici gemeten wordt in de data-analyse. Daarna wordt beschreven wat gevraagd wordt in de diepte-interviews. Dit betreft de operationalisering.

3.3.1. Data-analyse

De mate en vorm van responsiviteit van de politici wordt geoperationaliseerd per deelvraag:

Contactmoment

De mate van een contactmoment wordt gemeten aan de hand van:

- Uitingen van de burgergroep of politicus die responsief was naar de burgergroep en geïnterviewd wordt op sociale media die berichten over contactmomenten. Deze worden opgezocht via Facebook omdat dit het meest gebruikte sociale medium is in 2019 (Newcom, 2019), het midden van de onderzoeksperiode, en Twitter omdat de meeste politici zich op dit sociale medium bevinden (Hofstede, 2016). Black Lives Matter heeft geen Facebookprofielpagina. Van deze burgergroep wordt de Instagrampagina bekeken.
- Media-uitingen in de Nederlandse kranten door te zoeken in Nexis Uni op de naam van de burgergroep + ‘politici’, ‘minister’ en ‘Kamerlid’.
- Het aantal ontmoetingen genoteerd in het openbaar register voor belangenbehartigers/lobbyisten (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-a);
- Het aantal ontmoetingen genoteerd in de Open Lobby-tool. Deze online tool visualiseert en maakt de geregistreerde agenda-afspraken van enkele politici vanaf 27 november 2017 doorzoekbaar (Open State Foundation, z.d.).

Sommige burgergroepen bestaan uit verschillende groepen, zijn van naam veranderd, hebben geen eigen sociale media-pagina en presenteren zich in diverse talen. Ook wordt niet altijd de officiële naam in stukken gebruikt. In bovengenoemde zoekopdrachten wordt dan ook gezocht op diverse namen van de burgergroep en/of in diverse talen. De volgende namen van burgergroepen en politici waarvan bekend is dat zij daar contact mee hadden, worden gebruikt in de zoekopdrachten:

Freedom & Human Rights Organization	Sakharov Nasser Sacharov Nasser Vrienden van de Rif Friends of the Rif Freedom & Human Rights Organization FHRO Rif Kati Piri
Donor Detectives NL/BE	Donor Detectives NL/BE Donorkinderen Carla Dik-Faber
Black Lives Matter	Black Lives Matter Naomi Pieter (Hierbij komen in de media-analyse voor contactmomenten veel resultaten over de Britse, Vlaamse of Amerikaanse situatie of het protest tijdens corona. Daarom worden de volgende termen uitgesloten: Corona, Trump, VS, Britse, Belgische en Vlaamse)

Agendering

De mate van agendering op de politieke agenda wordt gemeten/geoperationaliseerd aan de hand van de verschijning van het betreffende belang/onderwerp in:

- Debatten/schriftelijke overleggen van (commissies in) de Eerste, Tweede Kamer of het Europees parlement (ligt aan waar de politicus actief voor is);
- Vragen in de Eerste, Tweede Kamer of het Europees parlement (ligt aan waar de politicus actief voor is);
- Moties in Eerste of Tweede Kamer (ligt aan waar de politicus actief voor is) die iets uitspreken of niet aangenomen worden;
- Amendementen die niet aangenomen worden in Eerste, Tweede Kamer of het Europees parlement (ligt aan waar de politicus actief voor is). Debatten, vragen, moties en amendementen worden opgezocht op de site officiële bekendmakingen.nl (voor de Tweede Kamer) of <https://www.europarl.europa.eu/plenary/nl/parliamentary-questions.html> (voor het Europees parlement) door hier te zoeken op de naam van de burgergroep en haar doel.

Invloed op inhoud van beleid

De mate van invloed op de inhoud van beleid wordt gemeten/geoperationaliseerd aan de hand van de verschijning van het betreffende belang/onderwerp in:

- Aangenomen moties in de Eerste of Tweede Kamer;
- Aangenomen amendementen in Eerste of Tweede Kamer;
- Aangenomen initiatiefvoorstellen in Eerste of Tweede Kamer;
- Brieven van de Nederlandse regering waarin de invloed van het belang van de bepaalde burgergroep op de inhoud van beleid wordt aangekondigd. Aangenomen moties, amendementen, initiatiefvoorstellen en brieven van de Nederlandse regering worden opgezocht in parlementaire documenten op de site officiële bekendmakingen.nl (voor de Eerste of Tweede Kamer);
- Aangenomen wetgevingsteksten in het Europees Parlement. Deze worden gezocht op <https://www.europarl.europa.eu/plenary/nl/parliament-positions.html> door te zoeken op de naam van de burgergroep en haar doel.

Om de mate van agendering en invloed op de inhoud van beleid te onderzoeken, wordt gezocht met de naam van de burgergroep (zie de opsomming van mogelijke bewoordingen bij het vorige subkopje Contact) en haar doel/belang door middel van de volgende trefwoorden:

Freedom & Human Rights Organization	Riffijnen Marokkanen Rif Rif political prisoners Morocco
Donor Detectives NL/BE	donorkinderen donoren
Black Lives Matter	Racisme (hiermee is alleen gezocht in moties, schriftelijke vragen en amendementen in verband met het grote aantal resultaten (>1000) en de aanname dat de voor dit onderzoek relevante debatten en brieven van de regering gevonden worden door op Black

	Lives Matter te zoeken. Vanwege het alsnog grote aantal resultaten zijn hier de volgende trefwoorden uitgesloten: corona, steunpakket, antisemitisme, joods, antisemitisch, islam, islamofobie, moslim, leeftijd, geslacht, seksualiteit, lhbt)
--	---

Als na het zoeken van de bovengenoemde zoekwoorden documenten/berichten /artikelen worden gevonden, wordt daarin nogmaals gezocht naar het zoekwoord en de betreffende alinea gelezen. Daaruit wordt opgemaakt in hoeverre werkelijk sprake is van responsiviteit naar de burgergroep in de mate van een contactmoment, agendering of invloed op de inhoud van beleid. Vanwege het korte tijdsbestek voor een scriptie is hierin niet wetenschappelijk gecodeerd, maar in de analyse wordt verwezen naar de bronnen zodat een andere onderzoeker de analyse kan verifiëren.

De mate van responsiviteit wordt dan per casus in een figuur weergegeven. Hierbij wordt elk contactmoment, debat, motie, schriftelijke vragenset, amendement of initiatiefvoorstel genoteerd als 1 contactmoment, agendering of invloed op de inhoud van beleid. Als meerdere politici de burgergroep tegelijkertijd ontmoeten, het doel van de burgergroep agenderen in een debat of een motie indienen, telt dat als 1 contactmoment, agendering of invloed op de inhoud van beleid. Meerdere beleidsveranderingen in 1 actieplan of 1 beleidsbrief worden per wijziging van de inhoud van beleid genoteerd.

Om de ontwikkeling van de burgerlobby en *focusing events* duidelijk weer te geven voor de lezer en onderzoeker (zodat daarnaar gevraagd kan worden in het interview) wordt een tijdlijn opgesteld van *focusing events* en belangrijke contactmomenten, keren dat het belang van de burgerlobby geagendeerd is of invloed op de inhoud van beleid.

3.3.2. Diepte-interviews

Na de data-analyse wordt de mate van responsiviteit aangevuld en de rol van de geselecteerde factoren in de mate en vorm van responsiviteit bepaald door diepte-interviews. De hoofdvraag kan namelijk alleen beantwoord worden door politici. Sommige factoren zoals het moment van de burgerlobby in de beleidscyclus, de framing die de burgergroep neerzet, de mate van (sociale) media-aandacht of publieke steun die het doel van de burgergroep krijgt, kunnen ook met een data-analyse worden achterhaald. Echter zeggen die resultaten dan niets over in hoeverre de betreffende politicus die responsief was naar een burgergroep hiervan kennis heeft genomen. Wellicht heeft de politicus de site of het sociale mediaplatform waar het geframede standpunt van de burgergroep op staat niet bezocht. Of heeft de politicus geen kennisgenomen van een protest of media-aandacht over die burgergroep.

Interviews geven inzichten die normaal niet met data-analyse verkregen kunnen worden. Echter kunnen interviews bevooroordeelde informatie geven als deze niet dubbel geverifieerd wordt en kan het gevaarlijk zijn om vanuit een klein aantal studies te valideren (Birchler & Castro, 2013). De informatie uit de interviews in dit onderzoek wordt daarom zoveel mogelijk geverifieerd met data en geadviseerd wordt de resultaten maar beperkt te generaliseren. Volgens Birchler en Castro (2013) is een combinatie van data-analyse en interviews de meest gebruikte benadering om invloeden van groepen te meten.

De politici die responsief waren naar een van de burgergroepen in de casus en geïnterviewd worden zijn: ex-Europarlementariër en huidig Tweede Kamerlid Kati Piri (PvdA), ex-Tweede Kamerlid Carla Dik-Faber (CU) en Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK). Contactgegevens van deze politici zijn te achterhalen via rijksoverheid.nl, politieke partijen en/of LinkedInprofielen.

De responsiviteit en hypothesen worden geoperationaliseerd in interviewvragen. Een globale opzet voor de interviews is hieronder uiteengezet; per casus gespecificeerde interviews zijn te vinden in bijlage 2.

Responsiviteit

Eerst wordt naar de mate van de responsiviteit in de vorm van een contactmoment en invloed op de inhoud van beleid gevraagd omdat deze vormen van responsiviteit niet altijd uit de data-analyse gehaald kunnen worden. Zo kunnen contactmomenten achter gesloten deuren plaatsvinden en geprobeerd zijn het lobbydoel van een burgergroep in het beleid te verwerken door bijvoorbeeld politieke onderhandelingen achter de schermen waar geen consensus of politieke actie uit is voort gekomen. Als uit de data-analyse is gebleken dat de burgergroep veel contactmomenten met politici heeft gehad, wordt aangenomen dat de politicus niet alle ontmoetingen kan benoemen. Dan wordt alleen gevraagd hoe groot het aandeel van openbaar vermelde contactmomenten is in het ware aandeel contactmomenten. De vragen zijn als volgt:

- Heeft u met burgergroep X (in)direct contact gehad en zo ja hoe vaak? / Waren alle contactmomenten tussen u en burgergroep X publiekelijk en zo niet, hoe groot was het deel dat niet publiekelijk was? Als u burgergroep X niet heeft ontmoet, waarom niet?
- In hoeverre heeft u geprobeerd het lobbydoel van burgerlobby X in het (nieuwe) beleid te verwerken waar dit niet heeft geresulteerd in een motie, amendement of initiatiefvoorstel?

Daarna wordt specifiek naar de bijdragen van de factoren gevraagd, waarin de hypothesen in de vragen zijn verwerkt.

Timing

- Vond er een evenement plaats in de periode dat u van burgergroep X afwist dat het belang toonde van burgerlobby X dat u belangrijk vond en zo ja wat voor evenement? In hoeverre speelde dit mee in de keuze om burgergroep X te spreken/hun doel te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid? (Hypothese 1. A.)
- In hoeverre speelden de landelijke of Europese verkiezingen een rol in uw keuze om burgergroep X te spreken/hun doel op te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid? (Hypothese 1. B.)
- Wanneer en hoe benaderde burgerlobby X u/nam u kennis van het bestaan van burgerlobby X - voor of nadat het onderwerp dat burgerlobby X aankaartte al op de agenda stond? En in hoeverre speelde de keuze van dit tijdstip van de lobby mee in de keuze om burgergroep X te spreken/hun doel te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid? (Hypothese 1. C.)

(Sociale) media-aandacht

- In hoeverre, waar en wanneer heeft u kennisgenomen van (sociale) media-aandacht over burgerlobby X? En in hoeverre speelde dit mee in de keuze om burgerlobby X te spreken/hun doel te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid? (Hypothese 2. A. t/m 2. C.)

Framen

In dit interview worden geen vooraf vastgestelde frames voorgelegd om zo objectief en onbevooroordeeld de frames zoals die over zijn gekomen bij de ontvanger, te achterhalen. Het frame wordt vastgesteld door apart te vragen naar framecomponenten zoals Ketelaars (2016) deed, om zo het frame goed te kunnen beschrijven. De vragen die Ketelaars (2016) gebruikt, zorgde voor grotendeels bruikbare antwoorden. Daarom worden ze ook in dit onderzoek gebruikt:

- Hoe ziet u het probleem dat aangekaart is door de burgergroep?
- Wie ziet u als de schuldige van het probleem?
- Wat ziet u als de oplossing voor het probleem?

(Hypothese 3. A. t/m 3. E.)

Publieke opinie

- In hoeverre woog de publieke opinie/de steun van de Nederlandse burger voor de burgerlobby mee in uw keus om de burgergroep te spreken/het doel van de burgergroep op de agenda te plaatsen/hun doel in het beleid te verwerken? (Hypothese 4. A. en 4. B.)
- Hoe bepaalde u deze publieke opinie/steun van het volk? (Als dat niet vanzelf genoemd wordt, vragen naar likes/volgers op sociale media (Hypothese 4. A.), het aantal demonstranten en leden (Hypothese 4. B.) en hoeveel dit volgens de politicus was)

De interviewvragen kunnen tijdens het onderzoek licht aangepast worden omdat de antwoorden uit de interviews kunnen zorgen voor nieuwe inzichten/theorieën waarop doorgevraagd moet worden.

3.4 Haalbaarheid

Volgens Baarda (2009, p. 31) is het belangrijk te bedenken of het onderzoek uitvoerbaar is. Tijd, geld, bereidheid en bereikbaarheid van respondenten zijn hierin belangrijk. Tijd is beperkt; een masterscriptie moet binnen een semester geschreven kunnen worden. Dit onderzoek kan zonder financiële middelen (naast collegegeld) worden uitgevoerd: de universiteit Leiden voorziet de student van toegang tot Word, krantenartikelen en wetenschappelijk onderzoek. Wetenschappelijke literatuur over het onderzochte onderwerp is (beperkt) aanwezig. De bereidheid en bereikbaarheid van respondenten kan een uitdaging zijn. Landelijke politici zijn vaak erg druk. Daarmee wordt aangenomen dat de bereidheid laag is. Daarom wordt geprobeerd politici te selecteren die de onderzoekster al kent (Piri (PvdA)) of politicus-af zijn (Dik-Faber (CU)). Als dit niet slaagt, wordt geappelleerd op de gunfactor die heeft gezorgd dat de politicus met de burgergroep sprak en op het belang van dit onderzoek. De bereikbaarheid van politici is wisselend. Van Tweede Kamerleden is het e-mailadres publiekelijk maar van (ex-)ministers en/of ex-Kamerleden is dit niet (altijd) het geval. Contactgegevens van laatstgenoemden worden achterhaald via hun politieke partijen, LinkedIn-profiel en/of de desbetreffende ministeries.

3.5 Betrouwbaarheid

De resultaten worden betrouwbaar geacht. Deze zijn verkregen door openbare informatie afkomstig van een betrouwbare bron: de overheid. Deze informatie kan geverifieerd worden. Daarnaast komen de resultaten voort uit diepte-interviews met politici. Alleen de politici kunnen vertellen welke factoren een rol spelen in hun responsiviteit naar een bepaalde burgergroep. Echter hebben politici veel eigenbelangen zoals het krijgen of behouden van zetels. Vanwege deze belangen kunnen/willen politici niet altijd de waarheid spreken. Zo kan het gebeuren dat politici niet willen vertellen dat zij met een burgergroep hebben gesproken omdat deze burgergroep een groep vertegenwoordigt waarvan de politicus stemmen wil verkrijgen. Dit kan namelijk de publieke opinie over deze politicus schaden. In dit onderzoek wordt de informatie van de politicus dan ook zoveel mogelijk met data-analyse geverifieerd en aan de politicus aangeboden zijn/haar antwoord geheim te houden. De kans dat een politicus niet de waarheid spreekt, wordt daarom miniem geacht.

3.6 Validiteit

De vragen in de diepte-interviews zijn gebaseerd op geteste theorieën. De antwoorden komen van respondenten die de empirische realiteit beschrijven. Daarmee worden de resultaten van de

interviews valide geacht. In deze gevalstudie worden enkel drie politici bevraagd. Het is mogelijk dat het interviewen van andere politici tot andere resultaten leidt. Deze gevalstudie heeft daarom geen hoge externe validiteit. Dit is volgens Eisenhardt (1989) het geval bij vele vergelijkende gevalstudies. Een vergelijkende gevalstudie kan wel bijdragen aan de kennis over een onderwerp (Eisenhardt, 1989). Daarmee zijn de resultaten van dit onderzoek deels extern valide.

3.7 Data-analyse

De responsiviteit van politici aan de burgergroepen uit de casus wordt per deelvraag (contactmoment, agendering en invloed op de inhoud van beleid) geanalyseerd.

De diepte-interviews worden opgenomen en getranscribeerd - het resultaat is te vinden in bijlage drie. De getranscribeerde interviews worden volgens het advies van Neuman (2014) gecategoriseerd in informatie over responsiviteit en informatie over de factoren uit het theoretisch kader en eventuele nieuwe factoren die van invloed blijken op de responsiviteit en nuttig zijn voor ander onderzoek en gecodeerd (open coding). De stukken tekst gecategoriseerd per code zijn te vinden in bijlage vier. Daarna worden de categorieën/codes bestudeerd, eventueel aangepast, en relaties en processen opgemerkt en genoteerd (axial coding); de relaties en processen die daaruit opgemerkt zijn, zijn te zien in de analyse in hoofdstuk vier. Neuman (2014) beschrijft ook selective coding waarbij de data nogmaals wordt bestudeerd en gevallen worden geselecteerd die de thema's illustreren. Echter bevat dit onderzoek kleine interviews. Dit zorgt voor kleine stukken tekst die al thema's illustreren. Daarmee wordt selective coding overbodig geacht. De analyse wordt gebruikt om hypothesen te verifiëren, verwerpen of te verfijnen en eventueel nieuwe factoren te ontdekken die bijdragen aan de responsiviteit van politici.

4. De responsiviteit van politici naar sociaal-culturele burgerlobby's

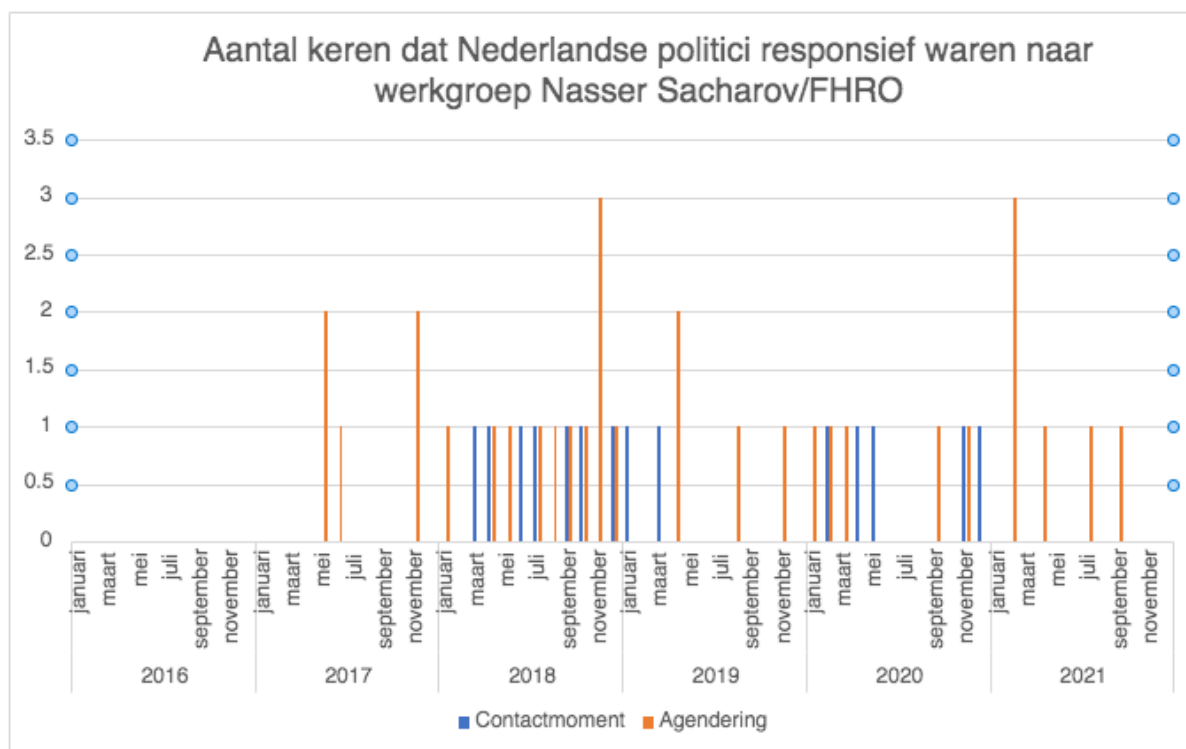
Door middel van de data-analyse wordt in dit hoofdstuk per casus de responsiviteit in de vorm van een contactmoment, agendering en invloed op de inhoud van beleid uiteengezet. De invloed van de in het theoretisch kader geselecteerde factoren op die responsiviteit wordt met behulp van de uitkomsten van de interviews geanalyseerd.

4.1. Sacharov Nasser / Freedom & Human Rights Organization

Naar aanleiding van de uitspraken van de werkgroep Sacharov Nasser/ FHRO wordt aangenomen dat haar doel is om (door middel van o.a. de Sacharovprijs) aandacht te krijgen voor de Riffijnse politieke gevangenen, deze vrij te krijgen en hun rechten te respecteren.

4.1.1. Responsiviteit

Enkele Nederlandse politici hebben in de onderzoeksperiode een contactmoment met de burgergroep en agenderen haar doel. Nederlandse politici kunnen in deze casus niet direct het belang van de burgergroep in het Marokkaanse beleid verwerken. Wellicht hebben de politici met de contactmomenten en door het belang van de burgerlobby te agenderen de inhoud van het Marokkaanse beleid veranderd, maar dat is onduidelijk. De relatie tussen de Nederlandse burgerlobby die zorgt voor druk vanuit het Europe Parlement en het vrijlaten van gevangenen (invloed op inhoud van beleid) in Marokko is in dit onderzoek niet te bewijzen. De responsiviteit van politici naar werkgroep Nasser Sacharov/FHRO is weergegeven in onderstaand figuur. De details van de contactmomenten en keren dat het belang van de burgerlobby geagendeerd is, zijn te vinden in bijlage één.

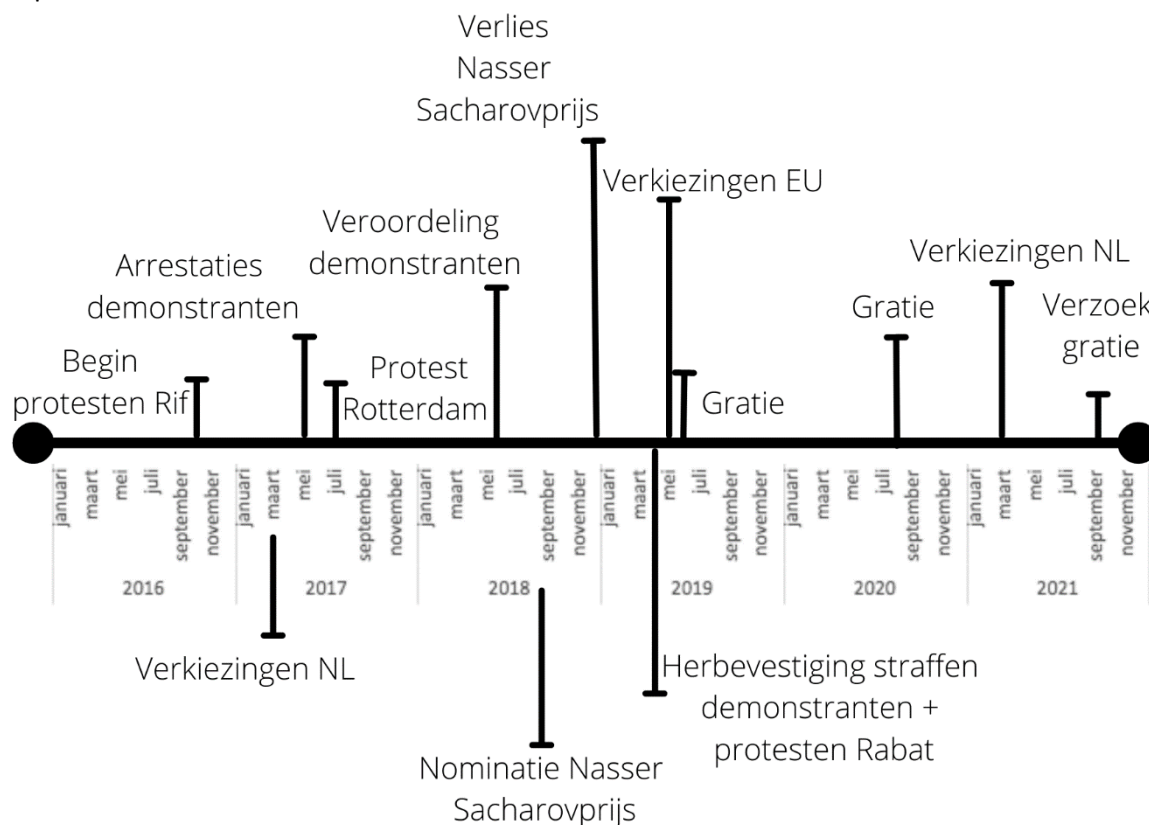

4.1.2. Factoren

Voor meer informatie over de invloed van de factoren op de responsiviteit van politici is voor deze casus gesproken met Kati Piri (PvdA). In de onderzoeksperiode is zij tot de landelijke verkiezingen in maart 2021 Europarlementariër en daarna Tweede Kamerlid (Parlement.com, z.d.-a). Aan de hand van de in het theoretisch kader geselecteerde factoren wordt de uitkomst van de interviews besproken en worden zo mogelijk hypothesen bevestigd of verworpen.

Timing

Om een idee te krijgen van de *focusing events* in de onderzoeksperiode, is een tijdlijn gemaakt. Veel gebeurtenissen vonden plaats rondom het belang van de werkgroep Nasser Sacharov/FHRO. De focus in deze tijdlijn ligt op gebeurtenissen die de komst van de burgergroep in Nederland verklaren, protesten, landelijke en Europese verkiezingen, contactmomenten met ministers, premiers of de geïnterviewde, agendering alleen als het een debat over het lobbydoel betreft, parlementaire onderzoeken, werkelijke invloed op de inhoud van beleid en het wel/niet bereiken van het lobbydoel. De informatie komt uit de geraadpleegde bronnen om de mate van responsiviteit te bepalen.

(AD, 2018; Amnesty International, 2017; Bladna, 2021; Europa Nu, z.d.; Europees Parlement, 2018; Europees Parlement. Bureau in België, 2018; NieuwWij, z.d.; NOS, 2019b; NOS, 2020; Posthumus, 2019; Parlement.com, z.d.-b, Rijnmond, 2017).

Europarlementariër Piri (PvdA) hoort voor het eerst van het doel van werkgroep Nasser Sacharov/FHRO door een *focusing event* (Birkland, 1998) dat het belang van de burgergroep onthult: een protest voor de vrijlating van de Riffijnse politieke gevangenen in Rotterdam op 4 juni 2017 (Rijnmond, 2017). Toenmalig Tweede Kamerlid Ahmed Marcouch (PvdA) nodigt haar daarvoor uit. “Dat was de eerste keer dat ik me in ging lezen. Voor het eerst ging ik rondbellen met mensen. Kun je me iets vertellen? Is dit politiek omstreken wat we nu doen?” aldus Piri (PvdA). Ze gaat naar het protest en praat daar met meer demonstranten en burgergroepen. Vervolgens, begin 2018, probeert Piri (PvdA) het onderwerp zelf op de politieke agenda te zetten door bij de Europese Unie

aan te dringen op een dialoog met de Marokkaanse autoriteiten (PvdA, 2018) en een groot evenement in het Europese parlement te organiseren over de mensenrechten in de Rif (Kati Piri, 2018a). Tot dit moment agenderen nog geen andere politici dit onderwerp. De protesten en de bereidwilligheid van Piri (PvdA) creëren een *window of opportunity* (Kingdon, 2014) voor de werkgroep Nasser Sacharov/FHRO omdat deze een probleem ziet (de protesten) en een politicus die initiatief wil nemen om dat op te lossen. De werkgroep neemt contact op met Piri (PvdA) waarmee de lobby begint (Van Laarhoven, 2018). Vervolgens probeert Piri (PvdA) steun te krijgen voor een resolutie over de Rif bij andere Europese partijen. Dit laat zien dat het *focusing event* (Birkland, 1998) de reden is voor Piri (PvdA) om responsief te zijn naar de werkgroep Nasser Sacharov/FHRO in alle vormen. Zonder dat *focusing event* had ze zich toen niet ingelezen, met demonstranten en burgergroepen gepraat en het onderwerp op de agenda gezet. Daarom kan in deze casus kan hypothese 1. A. (Als een politicus een *focusing event* ziet dat het belang van een burgergroep onthult, verhoogt de kans dat deze politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) bevestigd worden.

De verkiezingen, zowel de Europese in mei 2019 (Europa Nu, z.d.) als de Nederlandse in maart 2021, spelen ook een grote rol in de responsiviteit van Piri (PvdA):

“Natuurlijk hebben we allemaal geprobeerd, (...) in de verkiezingscampagne, daar aandacht aan te besteden. Voor mij, de herverkiezing Europese verkiezingen in 2019 was een groot deel van mijn campagne, ook als woordvoerder Buitenlandse Zaken, heb ik me altijd met mensenrechtensituaties bezig gehouden, was, ik bedoel, zelfs posters in het Riffijns en in het Nederlands met heel veel Hirak-activisten campagne gevoerd, ik denk ook veel stemmen gekregen met Hirak-activisten, overigens, net zo gedaan met Koerden, progressieve Turkse Nederlanders, dossiers waarop ik een naam had opgebouwd als Turkije-rapporteur.”

Haar pogingen om Nasser Zefzafi te nomineren voor de Sacharovprijs en een resolutie over de Rif aan te laten nemen, vindt dan ook voor de Europese verkiezingen plaats. Voor de Nederlandse verkiezingen laat de Marokkaanse koning al gevangenen vrij (NOS, 2019b; NOS, 2020). Daarmee vervalt de aanleiding om nogmaals beleid te proberen te veranderen. Daarom kan hypothese 1. B. (De kans dat een politicus het belang van een burgergroep probeert te verwerken in beleid is hoger in de aanloop naar landelijke of Europese verkiezingen) in deze casus bevestigd worden.

Het onderwerp is al geagendeerd voordat de lobby van werkgroep Nasser Sacharov / FHRO begint. Dit zit hun doel in de weg, blijkt uit het interview met Piri (PvdA). “Terwijl ik mijn fractie zover had, waren we kennelijk toch te laat met het organiseren van die meerderheid,” zegt ze over de resolutie over de Rif die ze door het Europees Parlement wilde krijgen. Wellicht geldt dit ook voor de Sacharovprijs en had Nasser Zefzafi deze wel gewonnen als de lobby eerder was begonnen. Ondanks het feit dat de werkgroep Nasser Sacharov / FHRO dus na de agendavorming begint met lobbyen, is Piri (PvdA) responsief naar de burgergroep. Het interview toont dat Piri (PvdA) pas concludeert dat ze te laat is nadat ze responsief is en daarvoor de kans op succes wel aanwezig achtte. Blijkbaar is het in deze casus van groter belang dat de politicus denkt dat het nog mogelijk is politiek iets voor elkaar te krijgen dan dat de lobbygroep voor de agendavorming lobbyt. De hypothese 1. C. (Burgergroepen hebben meer kans op responsiviteit van een politicus (in alle vormen) als die politicus hun lobby voorafgaand aan de agendavorming waarneemt) kan daarom verworpen worden.

(Sociale) media-aandacht

De protesten in de Rif in Marokko krijgen veel media-aandacht (Nexis Uni, z.d.-c). Piri (PvdA) zegt dat (sociale) media-aandacht geen rol heeft gespeeld in haar positieve responsiviteit jegens de burgergroep. Daarom kan hypothese 2. A. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over het

belang van een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus een contactmoment organiseert/aanneemt met die burgergroep) verworpen worden.

Vervolgens zegt ze dat ze moeilijk draagvlak kan creëren bij collega's als zij niet weten waar ze het over heeft omdat het nog niet in de krant staat. Draagvlak is nodig voor agendering en verwerking in de inhoud van beleid. Aangenomen kan worden dat als een politicus draagvlak kan vinden voor een bepaald belang, de kans hoger is dat de politicus responsief is naar dat belang. Op basis hiervan kan de hypothese 2. B. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus het belang van die burgergroep agendeert) bevestigd en 2. C. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verlaagt de kans dat deze politicus haar belang in beleid probeert te verwerken) verworpen worden.

Framing

Piri (PvdA) ziet het probleem dat de werkgroep Nasser Sacharov / FHRO presenteert als volgt: "De mensenrechtenschendingen, (...), de vastzetting van heel veel Hirak-activisten waaronder Nasser Zefzafi, twintig jaar. Hoe krijg je dat onder de aandacht?" De mensenrechtenschendingen in Marokko hebben weinig te maken met het algemeen belang in Nederland. Daarom kan hypothese 3. A. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin haar belang in het algemeen belang is, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) verworpen worden.

De schuldige ziet Piri (PvdA) als volgt:

"Het gebeurt natuurlijk in een land waar er geen eerlijke rechtszaak is dus wat dat betreft is het de Marokkaanse overheid maar daarnaast ook grote Europese landen die bilaterale banden hebben met Marokko, twee grote landen, Spanje en Frankrijk, maakt de lobby niet heel makkelijk, en Marokko die gewoon heel hard bezig was en succesvol was in een mooi opgepoetst imago te presenteren als het gaat om de Europese samenwerking."

De oplossing ziet Piri (PvdA) als volgt: "hoe zorgen we ervoor dat we Nasser kunnen nomineren?"

Piri (PvdA) ontvangt in de burgerlobby een deels emotioneel/dramatisch frame (vanwege de mensenrechtenschendingen en de celstraffen van 20 jaar) en deels een zondebokframe (vanwege het aanwijzen van de Marokkaanse overheid en grote Europese landen als schuldigen). Het zondebokframe zorgt automatisch voor een conflict (van de Marokkaanse overheid en grote Europese landen tegen de gevangenen) en de burgergroep frame dit conflict ook op deze wijze (Arif News, 2019b). Piri (PvdA) zegt dat ze door (via de werkgroep Nasser Sacharov / FHRO) te spreken met veel (familieleden van of ex-) gevangenen, ervaringskennis tot zich heeft genomen. Ook weet ze voor de protesten in de Rif niets van de onderdrukking van die regio; dit leert Piri (PvdA) na het spreken met de burgergroepen en het consumeren van de media. Hieruit blijkt dat ze ook een frame met zowel professionele als ervaringskennis heeft ontvangen. Aangezien zij responsief is naar de doelen van de werkgroep Nasser Sacharov / FHRO, kunnen voor deze casus hypothesen 3. B. (Als een politicus een dramatisch/emotioneel frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus haar belang agendeert), 3. D. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin een zondebok is aan te wijzen, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) en 3. E. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt dat zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) voor deze casus bevestigd en hypothese 3. C. (Als een politicus een conflict-verleggend frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) verworpen worden.

Publieke opinie

Op 4 februari 2022 heeft de FHRO op haar Facebookpagina 1.139 'vind-ik-leuks' (Freedom & Human Rights Organization, z.d.-a) en 176 volgers op haar Twitterpagina (Freedom & Human Rights Organization, z.d.-b).

Piri (PvdA) zegt dat (sociale) media-aandacht geen rol heeft gespeeld in haar positieve responsiviteit jegens de burgergroep. Zo kan hypothese 4. A. (Des te meer likes/volgers op de sociale media-account van een burgergroep een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep) verworpen worden voor deze casus.

De publieke opinie is wel van belang voor Piri (PvdA) in haar responsiviteit naar de werkgroep Nasser Sacharov / FHRO. Zo zegt ze:

“Als er meer draagvlak is voor iets wat ik belangrijk vind, dan helpt dat mij ook in de politiek. (...) uiteraard in landen waar mensen met Marokkaanse afkomst zijn, dat de interesse vele malen groter is omdat het ook je achterban raakt, je kiezers raakt.”

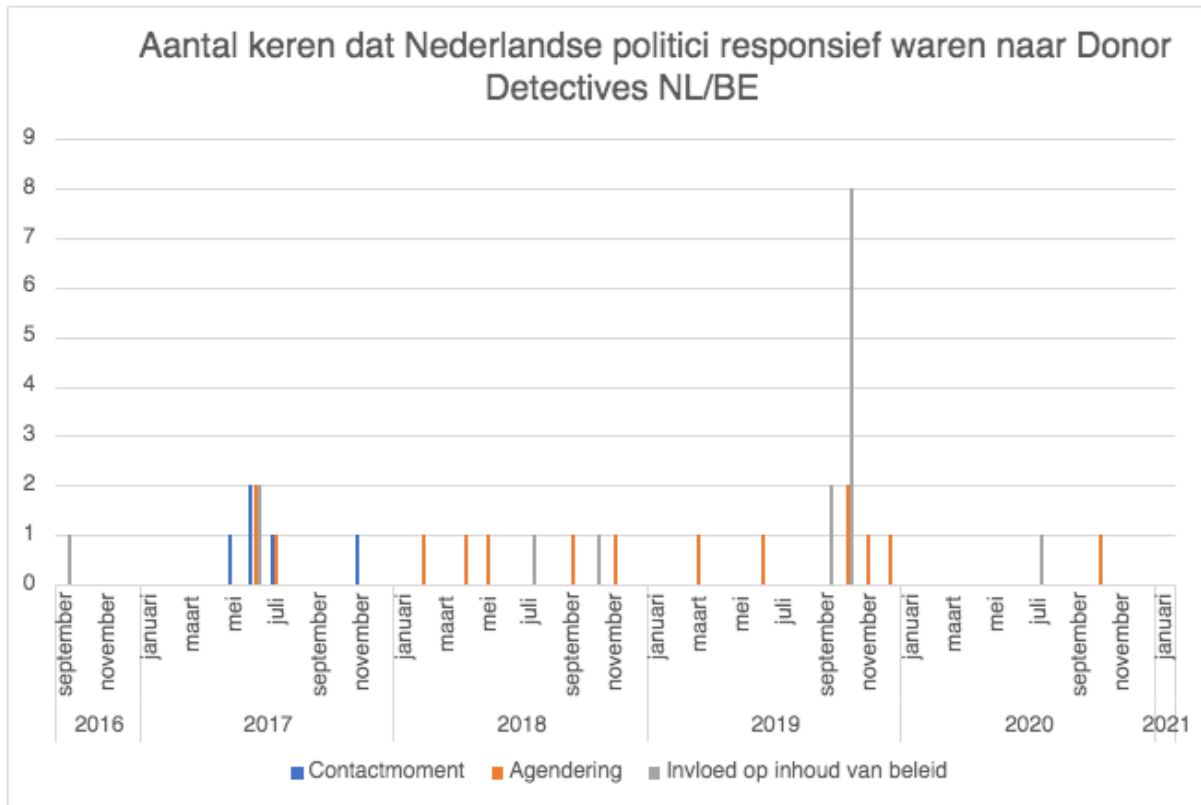
Piri (PvdA) bepaalt het aantal supporters in dit geval aan de hand van het aantal Nederlanders met dezelfde afkomst: Marokkaans. Het lobbydoel van werkgroep Sacharov Nasser / FHRO zou meer aandacht krijgen omdat in Nederland veel inwoners met een Marokkaanse afkomst wonen. Op basis hiervan kan voor deze casus de hypothese 4. B. (Des te meer leden/supporters van burgergroepen een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep) bevestigd worden.

4.2. Donor Detectives NL/BE

De missie van de Donor Detectives NL/BE is om alle donoren van anonieme donorkinderen te vinden. Daarvoor helpen ze andere donorkinderen met een anonieme donor met stamboomonderzoek, zoeken ze aandacht van media, BN'ers en politici en proberen ze de inhoud van beleid te beïnvloeden (Donor Detectives NL/BE, z.d.-a).

4.2.1. Responsiviteit

Enkele Nederlandse politici hebben in de onderzoeksperiode een contactmoment met deze burgergroep, agenderen haar doel of verwerken haar belang in de inhoud van beleid. De responsiviteit in de vorm van een contactmoment, agendering en invloed op de inhoud van beleid is weergegeven in onderstaand figuur. De details van de contactmomenten, keren dat het belang van de burgerlobby geagendeerd en verwerkt is in de inhoud van beleid, is te vinden in bijlage één.

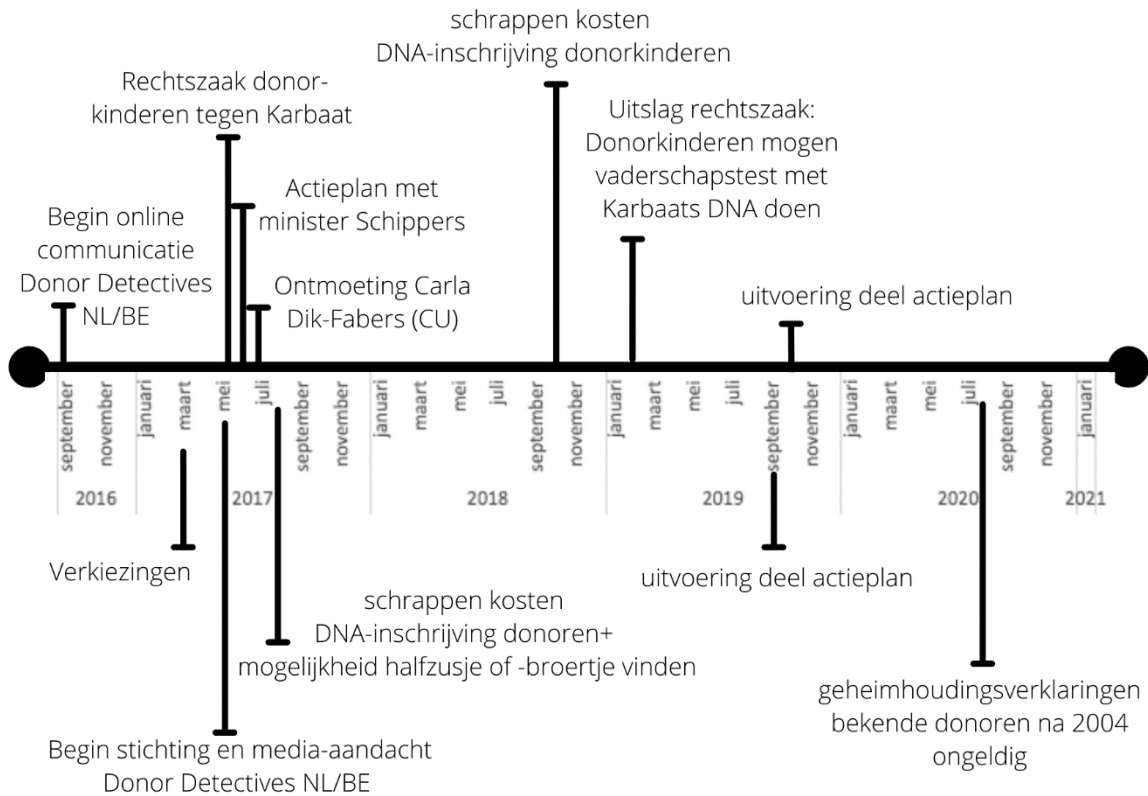

4.2.2. Factoren

Om te weten welke factoren van invloed zijn op de responsiviteit van politici op deze burgergroep, is gesproken met Carla Dik-Fabers (CU). Zij is de gehele onderzoeksperiode Tweede Kamerlid (Parlement.com, z.d.-c). Aan de hand van de zoals in het theoretisch kader geselecteerde factoren wordt de uitkomst van de interviews besproken en worden zo mogelijk hypothesen bevestigd of verworpen.

Timing

Om een idee te krijgen van de focus-events in de onderzoeksperiode, is een tijdlijn gemaakt. Veel gebeurtenissen vonden plaats rondom (het belang van) de Donor Detectives NL/BE. De tijdlijn focust op gebeurtenissen die de komst van de burgergroep in Nederland verklaren, protesten, landelijke en Europese verkiezingen, contactmomenten met ministers, premiers of de geïnterviewde, agendering alleen als het een debat over het lobbydoel betreft, parlementaire onderzoeken, werkelijke invloed op de inhoud van beleid en het wel/niet bereiken van het lobbydoel. De informatie komt uit de geraadpleegde bronnen om de mate van responsiviteit te bepalen.

(Donor Detectives NL/BE, 2016; Donor Detectives NL/BE, 2017c. NOS, 2017, Kamerstukken | |, 30486, nr. 16, 2017; Kamerstukken | |, 35000-XVI, nr. 18, 2018; Kamerstukken | |, 33032, nr. N, 2019; Kamerstukken | |, 30486, nr. 24, 2019; NU.nl, 2017a; NU.nl, 2017b; RTL Nieuws, 2019; (Stichting Donorkind, 2021b).

Dik-Faber (CU) weet niet meer precies “wanneer het balletje is gaan rollen,”. Ze kan geen *focusing event* (Birkland, 1998) benoemen dat haar tot responsiviteit heeft aangezet. Als de rechtszaak en mediastorm worden benoemd, die het belang van het lobbydoel van Donor Detectives NL/BE onthullen, zegt Dik-Faber (CU):

“Voor een politicus is het juist lastig als er een rechtszaak gaande is omdat je nooit op de stoel van de rechter kunt gaan zitten. Je mag het juridische proces niet beïnvloeden. (...) dus op het moment dat er rechtszaken lopen is het voor een minister best lastig om wetgeving aan te passen (...), als ik dan vragen wil stellen en het ligt bij de rechter, dan weet ik gewoon dat ik geen antwoord krijg. (...) het zet de politiek even op een pauze.”

Dit toont dat een *focusing event* (Birkland, 1998) het belang van een burgergroep kan onthullen maar toch politici kan demotiveren of het onmogelijk kan maken om responsief te zijn naar de burgergroep. Hiermee kan hypothese 1. A. (Als een politicus een *focusing event* ziet dat het belang van een burgergroep onthult, verhoogt de kans dat deze politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) worden verworpen.

De landelijke verkiezingen dragen wel bij aan de responsiviteit van Dik-Faber (CU):

"Die verkiezingen die eraan kwamen en mijn vertrek uit de kamer heeft er wel toe geleid dat ik per se die motie nog door de kamer wilde slepen, dus je voelt dan zeg maar de tijdsdruk. Het is niet zo dat ik ehm, verkiezingsdruk heb ervaren in die zin van dit moet ik doen zodat ik meer stemmen haal ofzo.”

Dit toont dat politici net voor verkiezingen harder en sneller willen werken om de inhoud van beleid nog te beïnvloeden omdat het onzeker is of zij dit nog kunnen doen na de verkiezingen. Daarmee kan hypothese 1. B. (De kans dat een politicus het belang van een burgergroep probeert te verwerken in beleid is hoger in de aanloop naar landelijke of Europese verkiezingen) bevestigd worden.

Dik-Faber (CU) geeft aan dat ook het moment van de lobby heel relevant is voor de mate van responsiviteit van een politicus. "Als je aan de voorkant van het proces zit, dan heb je gewoon de meeste mogelijkheden nog om bij te sturen." Met de voorkant van het proces doelt ze op de periode voor de agendering. In die periode ontmoet Dik-Faber (CU) Els Leijs, een van de Donor Detectives NL/BE. Als het onderwerp daarna op de politieke agenda komt, heeft Dik-Faber (CU) dankzij de burgerlobby genoeg informatie over het onderwerp. Zo kan ze hun belang in debatten agenderen en in de inhoud van beleid verwerken (door middel van een amendement). Daarmee kan ook hypothese 1. C. (Burgergroepen hebben meer kans op responsiviteit van een politicus (in alle vormen) als die politicus hun lobby voorafgaand aan de agendavorming waarneemt) bevestigd worden.

(Sociale) media-aandacht

De Donor Detectives NL/BE krijgen veel media-aandacht (voor hun lobbydoel) (Donor Detectives NL/BE, z.d.-a, Nexis Uni, z.d.-b). Of dit de reden is voor de responsiviteit van Dik-Faber (CU) weet ze niet meer, maar ze geeft wel aan dat dit zeker kan helpen voor draagvlak van andere politici:

"Media-aandacht helpt altijd wel om het onderwerp voor iedereen helder te krijgen. Vanwege onze eigen achtergrond ben ik redelijk op de hoogte van het kennen van je afkomst maar ik kan me voorstellen dat als je daar niet mee te maken hebt, dat het niet voor iedereen heel duidelijk is. (..) Dat het ook voelbaar wordt en alles wat je leest over situaties ook ineens een gezicht krijgt. Dus ja, media-aandacht is heel belangrijk. (...) Kamerleden die beslissen over wetgeving of die wel of niet schriftelijke vragen gaan stellen of mij wel of niet steunen, ja dan is media-aandacht wel heel behulpzaam om dat, wat ik aan hen vertel, om dat verder ook in te kunnen kleuren."

Aan te nemen valt dat als politici op draagvlak van andere politici kunnen rekenen, ze eerder responsief zijn naar een burgergroep. Dit omdat hun werk dan meer kans van slagen heeft. Draagvlak van andere politici is alleen nodig voor agendering en verwerking in de inhoud van beleid. Op basis hiervan kan de hypothese 2. B. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus het belang van die burgergroep agendeert) in deze casus bevestigd en 2. C. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verlaagt de kans dat deze politicus haar belang in beleid probeert te verwerken) verworpen worden. Hypothese 2. A. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus een contactmoment organiseert/aanneemt met die burgergroep) kan niet verworpen of bevestigd worden omdat Dik-Faber (CU) zich niet herinnert wat de reden voor het contactmoment was.

Framing

Dik-Faber (CU) kan zich goed inleven in het lobbydoel van de Donor Detectives NL/BE. De politica heeft namelijk een kind geadopteerd. Dik-Faber (CU) noemt het gemis aan afstammingsinformatie een schending van internationale verdragen. De overheid ziet ze hierin als schuldige:

"De overheid heeft toegelaten dat mensen anoniem doneren, de overheid is in gebreke gebleven bij veranderende wetgeving waarbij donoren die bekend waren opeens anoniem werden dus ik dacht

dit kan je niet menen dat de overheid de kosten daarvan niet betaalt.”

Als oplossing ziet Dik-Faber (CU) het wegnemen van alle drempels om afstammingsinformatie voor het donorkind beschikbaar te maken:

"Pijn kun je ook niet wegnemen, maar je kunt wel kijken in de ontstane situatie en de mogelijkheid die er is van wat kun je nu nog doen en dat is toch alle drempels wegnemen voor donoren en kinderen om met elkaar in contact te komen, ook financiële drempels.”

Dik-Faber (CU) zegt dat donorkinderen maar een kleine groep zijn van de samenleving. Het belang van deze groep dient daarom niet het algemeen belang. Daarom kan de hypothese 3. A. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin haar belang in het algemeen belang is, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) verworpen worden. Dik-Faber (CU) ziet de overheid als zondebok. Hiermee ontvangt ze een frame met emotie en een conflict (van de overheid tegen de donorkinderen); dit laatste conflict wordt ook neergezet door de burgergroep. Daarom kunnen de hypothesen 3. B. (Als een politicus een dramatisch/emotioneel frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus haar belang agendeert) en 3. D. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin een zondebok is aan te wijzen, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) bevestigd en hypothese 3. C. (Als een politicus een conflict-verleggend frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) verworpen worden. Dik-Faber (CU) herkent zichzelf in de donorkinderen omdat ze zelf een dochter heeft geadopteerd. Met Els Leijs spreekt Dik-Faber (CU) over “de problematiek van donorkinderen. Met name kinderen hier in Nederland die verwekt zijn met bijvoorbeeld door het zaad van Karbaat.” Els Leijs brengt als familiedetective theoretische kennis en als onderdeel van een groep met vijf donorkinderen ervaringskennis over. Daarom kan hypothese 3. E. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt dat zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) bevestigd worden.

Publieke opinie

31 december 2021 heeft de Facebookpagina van de Donor Detectives NL/BE 1000 likes (Donor Detectives NL/BE, z.d.-a). De Donor Detectives NL/BE hebben een geheime Facebookpagina waar donorkinderen hen om hulp kunnen vragen in hun zoektocht; deze heeft 31 december 2021 353 leden (Donor Detectives NL/BE, z.d.-b). Op 4 februari 2022 heeft hun twitterpagina 237 volgers (Donor Detectives, z.d.-c).

Dik-Fabers (CU) zegt dat de publieke opinie niet de reden is om responsief te zijn naar het lobbydoel van de Donor Detectives NL/BE. Toch geeft ze aan dat het in het algemeen belangrijk is voor de responsiviteit van politici.

“Kijk als de publieke opinie en de media allemaal meehelpen dan geeft het mij wel een boost zeg maar om een meerderheid in de Tweede Kamer te krijgen. Dat is natuurlijk wel hoe het werkt. Als de publieke opinie zich tegen mij zou keren of tegen het standpunt van donorkinderen zou keren dan is het moeilijker om meerderheden te krijgen in Tweede Kamer, dan moet je er echt voor knokken.”

Aangenomen kan worden dat als een politicus voor een meerderheid moet knokken, het diegene kan demotiveren om responsief te zijn voor dat bepaalde doel.

Belangrijk hierin is hoe de politicus de publieke opinie bepaalt. Dik-Faber (CU) weet voor het interview voor deze masterscriptie niet dat Donor Detectives NL/BE een groep is; Dik-Faber (CU)

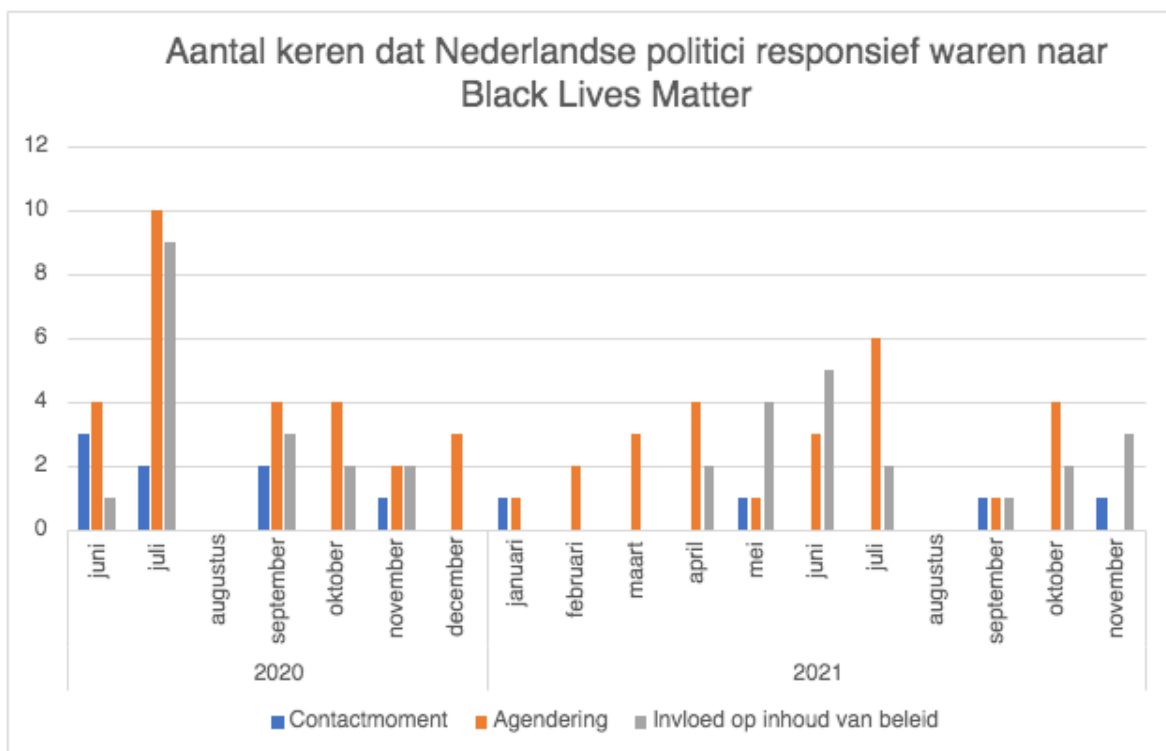
heeft alleen contact met de familiedetective van de groep, Els Leijs. Zij denkt voor het interview dan ook dat dit de enige Donor Detective is. Daarom kan Dik-Faber (CU) niet de sociale mediapagina's van deze groep hebben geverifieerd en daarmee kunnen hypothesen 4. A. (Des te meer likes/volgers op de sociale media-account van een burgergroep een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep) en 4. B. (Des te meer leden/supporters van burgergroepen een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep) voor deze casus verworpen worden. Dik-Faber (CU) zegt weliswaar dat de publieke opinie een politicus helpt om voor een onderwerp op te komen, maar hierbij noemt ze de publieke opinie in één adem met media. De sociale media-accounts en leden/supporters bepalen voor Dik-Faber (CU) de publieke opinie niet.

4.3. Black Lives Matter

De missie van Black Lives Matter in Nederland is om de strijd aan te gaan tegen racisme, in het bijzonder anti-zwart racisme (Naomi Pieter, 2020).

4.3.1. Responsiviteit

Veel Nederlandse politici organiseren in de onderzoeksperiode een contactmoment met deze burgergroep, agenderen haar belang en verwerken dat belang in de inhoud van beleid. De responsiviteit in de vorm van een contactmoment, agendering en invloed op de inhoud van beleid is weergegeven in onderstaand figuur. De details van elk contactmoment, agendering of invloed op de inhoud van beleid is te vinden in bijlage één.

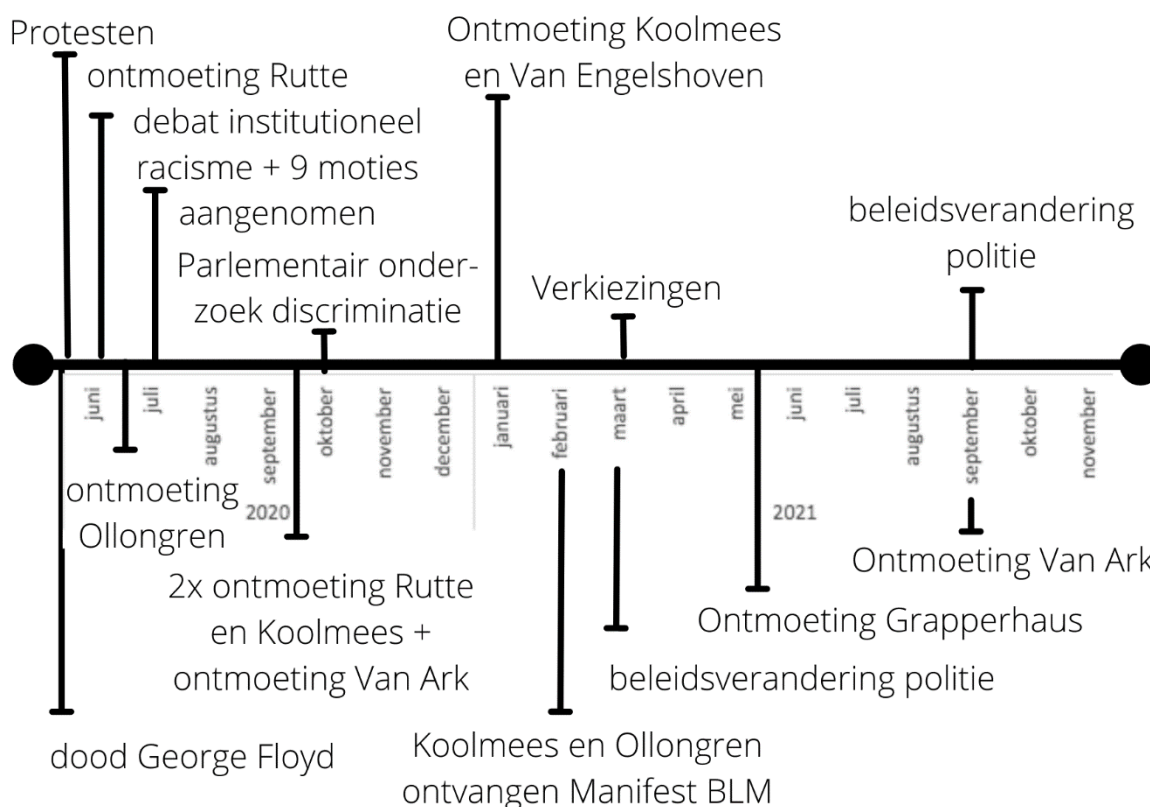
4.3.2. Factoren

Om meer informatie over de invloed van de factoren op de responsiviteit van politici te krijgen, is voor deze casus gesproken met Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK). In de onderzoeksperiode is hij tot de landelijke verkiezingen in maart 2021 gemeenteraadslid en fractievoorzitter in Rotterdam en daarna Tweede Kamerlid (Tweede Kamer, z.d.-w). Aan de hand van de zoals in het theoretisch kader geselecteerde factoren wordt de uitkomst van de interviews

besproken en worden zo mogelijk hypotheses bevestigd of verworpen.

Timing

Om een idee te krijgen van de *focusing events* in de onderzoeksperiode, is een tijdlijn gemaakt. Veel gebeurtenissen vonden plaats rondom (het belang van) BLM. In de tijdlijn wordt gefocust op gebeurtenissen die de komst van BLM in Nederland verklaren, protesten, landelijke of Europese verkiezingen, contactmomenten met ministers, premiers of de geïnterviewde, agendering alleen als het een debat over het lobbydoel betreft, parlementaire onderzoeken, werkelijke invloed op de inhoud van beleid en het wel/niet bereiken van het lobbydoel. De informatie komt uit de geraadpleegde bronnen om de mate van responsiviteit te bepalen.

(Handelingen ||, nr. 90, item 8, 2020; Handelingen ||, nr. 98, item 4, 2020; Kamerstukken ||, 30950, nr. 217, 2021; Kamerstukken ||, 29282, nr. 229, 2021; Kamerstukken ||, 29628, nr. 1035, 2021; Kamerstukken ||, 29628, nr. 1014, 2021; Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2021; Rijksoverheid, z.d.-a; Rijksoverheid, z.d.-b; Rijksoverheid, z.d.-c; Rijksoverheid, z.d.-d; Rijksoverheid, z.d.-e; RTL Nieuws, 2020; Wikipedia, z.d.).

In deze casus is één *focusing event* (Birkland, 1998) van groot belang omdat dit de protesten in gang zet: de dood van George Floyd. De protesten zijn vervolgens zo groot, krijgen zoveel media-aandacht en mobiliseren zoveel mensen dat ze zelf focus-events worden. Van Baarle (DENK) zegt geen gebeurtenissen zoals deze nodig te hebben om onderwerpen zoals deze te agenderen. Echter zegt hij daarna:

“Wat natuurlijk wel zo is, vanuit de politieke realiteit, is dat massale protesten, een ingrijpende gebeurtenis van zo'n schrijnende aard zoals de dood van George Floyd, er wel voor zorgt dat dit bij andere politieke partijen meer voor het voetlicht gebracht wordt, het hoger op de politieke agenda geplaatst wordt, waardoor je als politieke partij die dit soort standpunten per definitie al heeft, meer ruimte hebt om daadwerkelijk ook iets te bereiken. Om een voorbeeld te geven. In mijn rol als fractievoorzitter in Rotterdam ben ik in het debat naar aanleiding van de Black Lives Matter-

protesten, heb ik tegen de fractievoorzitter van de VVD gezegd, het is nu zaak dat we met de politiek wat doen met elkaar. We moeten laten zien aan de mensen die protesteren, dat we wat doen. We hebben vervolgens met de VVD een actieplan tegen discriminatie en racisme opgesteld waardoor een bedrag van meer dan 1 miljoen euro is gereserveerd om de aanpak te versnellen.”

Aan valt te nemen dat als steun van andere politici voor een bepaald belang makkelijker is te krijgen, de kans verhoogt dat een politicus zich inzet voor dat belang. Steun is alleen nodig voor agendering en verwerking in inhoud van beleid. Tijdens en recent na de *focusing events* (de dood van George Floyd en de daaropvolgende protesten) spreken vele andere politici waaronder Van Baarle (DENK) met vertegenwoordigers van BLM. Daarom kan hypothese 1. A. (Als een politicus een *focusing event* ziet dat het belang van een burgergroep onthult, verhoogt de kans dat deze politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) in deze casus bevestigd worden.

Ook landelijke verkiezingen hebben volgens Van Baarle (DENK) geen invloed op zijn keuze wel of niet responsief te zijn naar BLM. Van Baarle (DENK) zegt hierover:

“Wij hebben het thema aangesneden ver voordat deze protesten kwamen. Sterker nog, het is ons niet in dank afgenomen. Ik denk dat mede door het feit dat wij zo vocaal waren op dit thema, wij veel kritiek hebben gekregen. Omdat wij iets aansneden wat heel gevoelig is. Wat mensen misschien nog niet in de realiteit zien dat dit een probleem is, toen wij in 2016 zeiden dat er een onderzoek moest komen naar etnisch profileren bij de Belastingdienst, werden we weggehoond. En nu weten we wat daaruit voort is gekomen. Dus doen wij het voor de verkiezingen? Nee, wij doen dit uit een bepaald ideaal.”

Deze informatie kan geverifieerd worden door te kijken of Van Baarle (DENK) ook na de verkiezingen responsief is naar het belang van BLM. Drie maanden voor de verkiezingen communiceert Van Baarle (DENK) op zijn Facebook het tegengaan van institutioneel racisme als eerste punt waartegen hij strijdt (Stephan van Baarle, 2021). Tien maanden na de verkiezingen agendeert hij discriminatie en racisme in de Tweede Kamer (Stephan van Baarle, 2022). Hypothese 1. B. (De kans dat een politicus het belang van een burgergroep probeert te verwerken in beleid is hoger in de aanloop naar landelijke of Europese verkiezingen) kan in deze casus voor de geïnterviewde daarom verworpen worden. Maar voor een politicus van een partij die het lobbydoel van Black Lives Matter niet al agendeerde voordat BLM dat doet, kan het antwoord anders zijn. De BLM-protesten vinden namelijk driekwart jaar voor de landelijke verkiezingen in 2021 plaats. Daarmee is de kans aanwezig dat dit moment een factor voor andere politici is om responsief te zijn naar BLM.

Het is lastig aan te geven wanneer Black Lives Matter plaatsvindt in de beleidscyclus omdat het afhangt van hoe het doel van de burgergroep gezien wordt. Racisme staat bij de komst van BLM al langer op de agenda. Zo ontwikkelt het kabinet voor BLM een Actieplan tegen racisme in het voetbal (Rijksoverheid, z.d.-g) en kaart DENK racisme al in 2015 en 2016 aan. Anti-zwart racisme, volgens een van de trekkers van BLM het probleem dat BLM aankaart (Naomi Pieter, 2020), is voordat BLM opkomt niet een veelgebruikt begrip; Google vindt op dit zoekwoord alleen resultaten nadat BLM opkomt in Nederland. Op de zoekterm institutioneel racisme, volgens DENK het probleem dat Black Lives Matter aankaart, wordt voor de opkomst van BLM via Google amper gezocht maar ná de opkomst van BLM in Nederland is een grote stijging te zien (Google Trends, z.d.-d). Daaruit kan opgemaakt worden dat BLM anti-zwart en institutioneel racisme op de agenda zet en daarmee lobbyt voorafgaand aan de agendavorming. Na de agendavorming zijn veel politici responsief naar de groep. DENK krijgt pas ná de protesten van BLM genoeg steun voor een debat over en meer geld voor de bestrijding van institutioneel racisme, aldus Van Baarle (DENK). Zelf noemt Van Baarle (DENK) de timing, in dit geval voordat het op de politieke agenda staat, ook “erg belangrijk”. Daarmee kan hypothese 1. C. (Burgergroepen hebben meer kans op responsiviteit van een politicus

(in alle vormen) als die politicus hun lobby voorafgaand aan de agendavorming waarneemt) bevestigd worden.

(Sociale) media-aandacht

De BLM-protesten krijgen veel media-aandacht voor hun lobby(doel) (AD, 2020; Goudsmit, 2020; Nexis Uni, z.d.-a; NPO1, 2020; Roetman, 2020; Rosman, 2020a; Rosman, 2020b; RTL Nieuws, 2020; Vissers, 2020; Van Ast, & Den Hartog, 2020). Ook krijgt BLM veel aandacht op sociale media: #blacklivesmatter wordt trending en veel op Google gezocht (Google Trends, z.d.-a).

De media-aandacht speelt mee in de keuze een contactmoment te regelen voor premier Rutte (VVD), te zien in zijn woorden in een debat na dat contactmoment: "(...) De fantastische collega's op Algemene Zaken hebben gewoon in artikelen gezocht en gevraagd: zou je willen komen? Er was ook een geval van iemand die op de radio verhalen had verteld; daar kom ik zo nog op." (Handelingen | |, nr. 90, item 8, 2020). Dit laat zien dat de premier de media volgt of laat volgen. Bovendien kunnen ambtenaren geen contactpersonen vinden zonder media-aandacht.

Van Baarle (DENK) ziet ook de vele media-aandacht die BLM genereert. Hij zegt echter dat (sociale) media-aandacht geen rol speelt in zijn keuze responsief te zijn naar het lobbydoel van BLM omdat dit lobbydoel het kernstandpunt van zijn partij is. Tegelijkertijd heeft hij na de burgerlobby van BLM verschillende trekkers van de groep gesproken. Op basis hiervan kan hypothese 2. A. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus een contactmoment organiseert/aanneemt met die burgergroep) niet bevestigd of verworpen worden. (Sociale) media-aandacht speelt voor Rutte (VVD) waarschijnlijk een andere rol in de keuze voor responsiviteit naar BLM dan bij Van Baarle (DENK), bovendien spreekt die laatste zichzelf tegen.

Van Baarle (DENK) geeft wel aan dat (sociale) media-aandacht helpt om het belang hoger op de politieke agenda te krijgen. "Wij hebben destijds een debat aangevraagd over institutioneel racisme in Nederland, dat is toegekend. Wij hadden waarschijnlijk geen steun gekregen voor dat debat als het niet zo prominent naar voren was gekomen." Ook noemt hij dat de (sociale) media-aandacht onder andere zorgde voor steun van de VVD voor meer geld voor de anti-racismeanpak. Weer wordt hierbij aangenomen dat de kans op responsiviteit van een politicus verhoogt als het makkelijker is steun te krijgen van andere politici. Hypothese 2. B. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus het belang van die burgergroep agendeert) kan naar aanleiding daarvan bevestigd en 2. C. (Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verlaagt de kans dat deze politicus haar belang in beleid probeert te verwerken) verworpen worden.

Framing

Van Baarle (DENK) ziet institutioneel racisme als het probleem dat BLM wil aankaarten. Dit duidt Van Baarle (DENK) als: "Dus het multi-gefaseerde, het multidimensionale probleem van racisme wat in alle elementen in de samenleving en vaak op een onbewuste wijze terugkomt. Dat zit in het onderwijs, in veiligheidsdiensten, op de arbeidsmarkt."

Volgens Van Baarle (DENK) overheerst voor de opkomst van BLM het 'slachtofferframe': "Voor zoiets als de toeslagenmisdad en Black Lives Matter het frame van een heel groot gedeelte uit de politieke arena was: de slachtofferrol. De slachtofferkaart. Ehm, en dat was, (...) voor een gedeelte van het publiek maar ook voor de Tweede Kamer, een frame dat best wel veel aanhang kreeg, (...) 'wat springt u nu in de slachtofferrol, Nederland is toch een geweldig land, als je wilt kun je burgemeester van Rotterdam worden als je een migratieachtergrond hebt."

Het frame van institutioneel racisme kan gezien worden als een conflict-verleggend frame omdat institutioneel racisme volgens Van Baarle (DENK) vaak onbewust is en het frame in de loop van de tijd is veranderd. Op basis daarvan kan hypothese 3. C. (Als een politicus een conflict-verleggend frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) voor deze casus bevestigd worden. Niet iedereen heeft te maken met institutioneel racisme of heeft belang om dit te stoppen. Daarmee bevat dit frame niet het algemeen belang. Hypothese 3. A. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin haar belang in het algemeen belang is, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) kan naar aanleiding daarvan verworpen worden. Het slachtofferframe, waarin emotie en drama zit omdat het frame een slachtoffer kent, is volgens Van Baarle (DENK) verleden tijd. Alhoewel Van Baarle (DENK) aangeeft dat politieke partijen en de overheid soms wel schuldig zijn, zegt hij ook dat institutioneel racisme onbewust kan zijn. Naar aanleiding daarvan wordt het frame van institutioneel racisme niet als dramatisch/emotioneel of zondebokframe gezien. Hypotheses 3. B. (Als een politicus een dramatisch/emotioneel frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus haar belang agendeert) en 3. D. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin een zondebok is aan te wijzen, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) kunnen dan ook verworpen worden.

Rob Jetten (D66) geeft aan zowel ervaringskennis als theoretische kennis te ontvangen. “Persoonlijke verhalen en vele onderzoeken laten zien dat dit aan de orde van de dag is,” zegt hij in een debat naar aanleiding van en een aantal dagen na de eerste protesten van BLM (Handelingen | |, nr. 90, item 8, 2020). Aan te nemen valt dat de frames die politici op dat moment ontvangen door BLM worden gevoed. Vervolgens agendeert Jetten (D66) dit onderwerp en probeert hij dit in nieuw beleid te verwerken (Handelingen | |, nr. 2, item 2, 2020; Handelingen | |, nr. 90, item 8, 2020). Stephan Van Baarle (DENK) zegt dat BLM “een enorme bijdrage heeft geleverd om het probleem zo te duiden dat niemand meer kan ontkennen dat er feitelijk sprake is van institutionele uitsluiting.” Hij noemt daarbij dat BLM vanuit Amerika overgevlogen is en weidt uit over de historische context. Ook zegt hij dat de BLM-protesten zijn ontstaan “langs alle groepen in Nederland die de pijn van racisme voelen.” Hieruit is te concluderen dat verschillende politici die responsief zijn aan BLM een frame van deze burgergroep ontvangen waarin ervarings- en theoretische kennis naar voren komt. Daarmee kan de hypothese 3. E. (Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt dat zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep) bevestigd worden.

Publieke opinie

BLM heeft geen leden, maar de demonstraties in de zomer van 2020 in Nederland trekken meer dan 60.000 mensen (The Black Archives, z.d.). Op 4 februari heeft de groep 2022 3.788 volgers op Twitter (Black Lives Matter, z.d.-a) en 741 op Instagram (Black Lives Matter, z.d.-b). Dit laat zien dat BLM veel publieke steun heeft. Premier Rutte (VVD) laat zien dat deze steun, in de vorm van het aantal burgers dat naar de protesten komt, belangrijk is voor zijn responsiviteit. In een debat zegt hij over de bijeenkomst die hij had met BLM-demonstranten: “De bijeenkomst was indrukwekkend, omdat het niet het georganiseerde overleg was. Niet dat dat niet indrukwekkend kan zijn, maar dit was indrukwekkend omdat het mensen waren die allemaal naar demonstraties waren gegaan. (...)” (Handelingen | |, nr. 90, item 8, 2020). Hier geeft Rutte (VVD) aan behoefte te hebben mensen te spreken die bij de demonstraties waren. Die demonstraties vonden alleen plaats als genoeg mensen deze bijwoonden om het een demonstratie te maken/te noemen.

Van Baarle (DENK) zegt dat de publieke opinie niet meespeelt in de keuze voor welk thema naar voren te brengen, maar wel dat het helpt om responsiviteit bij andere partijen en steun van hen te krijgen:

“Ik geloof dat de publieke opinie veel meer, door Black Lives Matter maar ook door de toeslagenmisdad, op dit thema veel meer in lijn is met ons gedachtegoed. Dat helpt ons. Om ervoor te zorgen dat we daadwerkelijk kunnen doorpakken. (...) We waren altijd heel lang in discussie met andere politieke partijen in het debat waarin de vraag werd gesteld: bestaat institutioneel racisme? Of is er racisme van grootschalige aard in Nederland? Echt verbazingwekkend hoeveel politieke partijen die vraag nog beantwoord moeten krijgen. Op het moment dat die partijen zien dat een zodanig groot protest ontstaan langs alle groepen in Nederland die de pijn van racisme voelen, dan is het niet meer te ontkennen. Dus dan komt zelfs een VVD, het voorbeeld dat ik net noemde uit Rotterdam, in de stand van we moeten hier iets aan doen.”

De publieke opinie leidt Van Baarle (DENK) in deze casus af door de massale protesten, media en enquêtes. Hij zegt niet dat likes op sociale media-accounts de publieke opinie aantonen. Ook de minister Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (CDA) zegt dat de opkomst bij de BLM-demonstraties een beeld tonen dat veel Nederlanders – ongeacht eigen afkomst – willen opkomen tegen racisme en solidair zijn met Nederlanders die uitgesloten worden op grond van afkomst, etniciteit of huidskleur (Kamerstukken |, 35640, nr. B., 2021).

Op basis van bovenstaande kan hypothese 4. A. (Des te meer likes/volgers op de sociale media-account van een burgergroep een politicus waarneemt, hoe groter de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep) verworpen worden en hypothese 4. B. (Des te meer leden/supporters van burgergroepen een politicus waarneemt, hoe groter de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep) bevestigd worden.

5. Een warm bad voor alle identiteiten

In dit onderzoek wordt getracht een antwoord te geven op de onderzoeksvraag: Hoe valt de responsiviteit van Nederlandse politici aan sociaal-culturele burgergroepen te verklaren?

Dit aan de hand van drie deelvragen:

1. Hoe valt te verklaren dat Nederlandse politici een contactmoment organiseren met sociaal-culturele burgergroepen waarin zij voor hun belangen kunnen pleiten?
2. Hoe valt te verklaren dat Nederlandse politici belangen van sociaal-culturele burgergroepen (politiek) agenderen?
3. Hoe valt te verklaren dat Nederlandse politici beleid (deels) laten beïnvloeden door belangen van sociaal-culturele burgergroepen?

Deze kunnen beantwoord worden door te kijken naar in hoeverre de hypothesen zijn bevestigd of verworpen. De resultaten zijn vaak verschillend per casus. Een overzicht:

Hypothese	Werkgroep Sacharov Nasser/ FHRO	Donor Detectives NL/BE	Black Lives Matter
1. A. Als een politicus een <i>focusing event</i> ziet dat het belang van een burgergroep onthult, verhoogt de kans dat deze politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.	bevestigd	verworpen	bevestigd
1. B. De kans dat een politicus het belang van een burgergroep probeert te verwerken in beleid is hoger in de aanloop naar landelijke of Europese verkiezingen.	bevestigd	bevestigd	verworpen
1. C. Burgergroepen hebben meer kans op responsiviteit van een politicus (in alle vormen) als die politicus hun lobby voorafgaand aan de agendavorming waarneemt.	verworpen	bevestigd	bevestigd
2. A. Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus een contactmoment organiseert/aanneemt met die burgergroep.	verworpen	?	?

2. B. Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verhoogt de kans dat deze politicus het belang van die burgergroep agendeert.	bevestigd	bevestigd	bevestigd
2. C. Als een politicus (sociale) media-aandacht over (het belang van) een bepaalde burgergroep ziet, verlaagt de kans dat deze politicus haar belang in beleid probeert te verwerken.	verworpen	verworpen	verworpen
3. A. Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin haar belang in het algemeen belang is, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.	verworpen	verworpen	verworpen
3. B. Als een politicus een dramatisch/emotioneel frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus haar belang agendeert.	bevestigd	bevestigd	verworpen
3. C. Als een politicus een conflict-verleggend frame van een burgergroep ontvangt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.	verworpen	verworpen	bevestigd
3. D. Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt waarin een zondebok is aan te wijzen, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.	bevestigd	bevestigd	verworpen
3. E. Als een politicus een frame van een burgergroep ontvangt dat zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengt, verhoogt de kans dat de politicus responsief is (in alle vormen) naar die burgergroep.	bevestigd	bevestigd	bevestigd

4. A. Des te meer likes/volgers op de sociale media-account van een burgergroep een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep.	verworpen	verworpen	verworpen
4. B. Des te meer leden/supporters van burgergroepen een politicus waarneemt, hoe hoger de kans op responsiviteit (in alle vormen) naar die burgergroep.	bevestigd	verworpen	bevestigd

Zoals te zien in het overzicht, zijn de meeste hypotheses niet in alle casus eenduidig bevestigd of verworpen. De hypothese 1. A. stelt dat een *focusing event* (Birkland, 1998) de responsiviteit van politici verhoogt. In principe onderschrijven alle casus dit. Zo is het protest in Rotterdam (Rijnmond, 2017) de reden voor Piri (PvdA) om responsief te worden. De arrestatie van de demonstranten in de Rif, de nominatie van Nasser Zefzafi voor de Sacharovprijs en de herbevestiging van de straffen van de demonstranten vallen ook samen met de contactmomenten en keren dat het belang van de burgerlobby geagendeerd is. Het vinden van de donorvader van Emi Stikkelman (als eerste door internationale databanken wereldwijd) en daarmee de oprichting van Donor Detectives NL/BE waar de media groots verslag over doet, valt samen met contactmomenten met de burgergroep en keren dat het belang van de burgerlobby geagendeerd is. Dankzij de dood van George Floyd en de daaruit volgende protesten van BLM, spreekt de burgergroep met veel politici en lukt het Van Baarle (DENK) om genoeg steun te krijgen voor het agenderen en verwerken in beleid van het lobbydoel van BLM. Dit bevestigt het belang van een *focusing event* voor een contactmoment en verschijning op de politieke agenda (Birkland, 1998; Bail, 2012; Vliegenthart en Roggeband). De constatering van Kingdon (2014) dat een *window*, in deze casus gecreëerd door *focusing events*, zorgt dat problemen kunnen worden opgelost, is te zien in de drie casus: lobbydoelen worden (hoogstwaarschijnlijk) na *focusing events* in al het beleid verwerkt. De uitzondering en reden waarom de hypothese 1. A. voor de casus van Donor Detectives NL/BE niet bevestigd kan worden, is de rechtszaak van de donorkinderen. Daardoor kunnen politici volgens Dik-Faber (CU) geen politieke acties ondernemen. Zo wordt responsiviteit ontmoedigd. Dit maakt de constatering van Mahoney (2007) die stelt dat een *focusing event* het belang van de burgergroep moet onthullen overbodig. Echter valt de rechtszaak van de donorkinderen samen met de oprichting van Donor Detectives NL/BE. Het laatstgenoemde *focusing event* kan daarmee ook voor de toename aan responsiviteit zorgen. Welk *focusing event* hier doorslaggevend was voor de responsiviteit, is niet te bepalen.

Hypothese 1. B. stelt, in verwachting van Almeida en Stearns (1998), dat in de aanloop naar verkiezingen de kans verhoogt dat een politicus het belang van een burgergroep probeert te verwerken in beleid. Dit onderschrijven Piri (PvdA) en Dik-Faber (CU). Van Baarle (DENK) niet, maar het kernstandpunt van zijn partij sluit dan ook aan bij het lobbydoel van Black Lives Matter en is daarom wellicht een uitzondering. Andere politici verwerken het lobbydoel van BLM wel voor de landelijke verkiezingen, eind 2020, in beleid. Ook na de landelijke verkiezingen zijn beleidswijzigingen te zien, maar beleid wijzigen, kan lang duren. Daarom is het goed mogelijk dat dit voor de verkiezingen in 2021 in gang is gezet. Daarmee zou niet alleen de verwachting van Almeida en Stearns (1998) in deze gevalstudie bevestigd worden, maar ook de constatering van Kingdon (2014) dat een *window* die verkiezingen creëren, ervoor zorgt dat problemen en oplossingen aan elkaar gekoppeld worden.

Ook zouden burgergroepen meer kans hebben op responsiviteit van een politicus in alle vormen als die politicus hun lobby voorafgaand aan de agendavorming waarneemt, stelt hypothese 1. C. naar aanleiding van onderzoek van Baumgartner en Leech (1998, p. 178) en Sutton (1984). Dit bevestigen Dik-Faber (CU) en Van Baarle (DENK). Piri (PvdA) niet, maar constateert pas in het proces van haar responsiviteit dat de lobby te laat is begonnen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat een factor in de mate van responsiviteit van een politicus in alle vormen de veronderstelling van die politicus is over de invloed van het moment van de lobby op de kans om het gewenste effect te bereiken.

Een groot aantal wetenschappers zoals Van Den Berg & Van Venetië (2014), Beyers (2004), Binderkrantz et al. (2015), Melenhorst (2015) en Vliegenthart en Walgrave (2011) stellen dat (sociale) media-aandacht de responsiviteit in alle vormen van politici aan burgergroepen positief beïnvloedt. Het verloop van de drie casus lijkt de hypothesen 2. A. (betreffende het contactmoment), 2. B. (betreffende de keren dat het belang van de burgerlobby geagendeerd is) te bevestigen en 2. C. (betreffende de negatieve invloed op inhoud van beleid) te verwerpen. Zo valt de media-aandacht rondom de donorkinderen samen met diverse contactmomenten en keren dat het belang van de burgerlobby geagendeerd is en zorgen de BLM-protesten en de bijbehorende media-aandacht voor een hoge responsiviteit van alle politici. Interessant is dat alle geïnterviewde politici aangeven dat (sociale) media-aandacht voor hen geen reden is om responsief te zijn. Op basis daarvan is hypothese 2. A. verworpen (of kan vanwege gebrek aan volledige informatie niet verworpen of bevestigd worden). Tegelijkertijd zeggen alle geïnterviewde politici dat (sociale) media-aandacht helpt om draagvlak te krijgen voor agendering of verwerking in inhoud van beleid. Dit strookt met de bevindingen van Melenhorst (2015) die constateert dat (sociale) media-aandacht politici sneller schriftelijke vragen laat stellen of onderwerpen laat agenderen en de stem op een beleidsvoorstel beïnvloedt. Dit gaat tegen de verwachting van Berkhout (2013) en Hardy (2016) in die stellen dat media-aandacht de kans op invloed op beleid vermindert. Echter geeft Berkhout (2013) aan dat het toch belangrijk is voor burgergroepen om media-aandacht te trekken om zichzelf te laten gelden en stelt Hardy (2016) dat mediastormen wel als katalysator kunnen dienen voor politieke acties die al gepland zijn. Dit laatste is terug te zien in de casus van DENK, die al langer institutioneel racisme wil agenderen en meer geld wil voor de bestrijding van racisme maar daar geen meerderheid voor krijgt tot de BLM-protesten plaatsvinden. Uit deze casus valt te concluderen dat (sociale) media-aandacht ook de katalysator kan zijn voor onderwerpen die (andere) politici juist van de agenda af willen houden, wat volgens Cobb en Ross (1997) vaker gebeurt dan dat politici nieuwe onderwerpen agenderen. Dit zou verklaren waarom in deze casus (sociale) media-aandacht toch voor agendering en verwerking in inhoud van beleid zorgt.

Hypothesen 3. A. tot en met 3. E. stellen dat diverse frames de responsiviteit van politici naar burgergroepen verhogen. Zo zouden lobbygroepen die hun lobbydoel framen als algemeen belang volgens Binderkrantz & Krøyer (2012) en Ihlen et al. (2018) sneller steun krijgen (hypothese 3. A.), maar dit blijkt uit geen van de casus. Hier wordt later verder op in gegaan. Vele wetenschappers zoals Nisbet en Hoge (2006), Mahoney & Baumgartner (2008), Bail (2012) en Vliegenthart en Roggeband (2007) stellen dat een frame niet technisch maar dramatisch moet zijn om de politieke arena te bereiken (hypothese 3. B.). Dat tonen Piri (PvdA) en Dik-Faber (CU) die praten over 'onderbelichte mensenrechtenschendingen', 'geen eerlijke rechtszaak' en 'pijn'. Dit werkt niet bij Van Baarle (DENK), die een frame ontvangt waarin racisme onbewust in de samenleving verworven is en toch responsief is naar BLM. Echter is hij voor de BLM-protesten ook responsief naar het lobbydoel van BLM wanneer volgens Van Baarle (DENK) het 'slachtofferframe' overheerst. Dit frame bevat wel drama. Op basis daarvan zou de hypothese 3. B. voor Van Baarle (DENK) bevestigd kunnen worden, maar het slachtofferframe krijgt in die periode niet zoveel politici responsief als het frame van institutioneel racisme. Daarom wordt hypothese 3. B. alleen bevestigd voor werkgroep Nasser Sacharov / FHRO en de Donor Detectives NL/BE. De respondent Van Baarle (DENK) kan in deze uitkomst een uitzondering zijn omdat zijn partij-standpunt samenvalt met het lobbydoel van BLM.

Ook zouden conflict-verleggende frames effectiever werken in het veranderen van gedachtes van individuen dan conflictversterkende frames (Dardis et al., 2008; Hallahan, 2011) (hypothese 3. C.). Dat is te zien bij Black Lives Matter, die het frame van een slachtofferframe (dat voor weinig responsiviteit van politici zorgt) naar een frame brengt waarin volgens van Van Baarle (DENK) institutioneel racisme geen duidelijke dader en daarmee geen conflict met zich meebrengt (en voor meer responsiviteit van politici zorgt). Echter ontvangen Piri (PvdA) en Dik-Faber (CU) wél conflictbevattende frames omdat ze het probleem zien zoals de burgergroep die het onderwerp agendeert: een conflict tussen de (Marokkaanse) overheid en de burgers/donorkinderen. Dit toont dat de uitkomsten van Dardis et al. (2008) en Hallahan (2011) niet voor alle casus gelden. Wellicht is de aanwezigheid van een zondebok die Piri (PvdA) en Dik-Faber (CU) in het frame zien die ontbreekt in het onderzoek van Dardis et al. (2008) en daarmee de resultaten beïnvloedt. Van Baarle (DENK) ziet geen zondebok in institutioneel racisme. Daarmee is naast het resultaat van hypothese 3. C. ook dat van hypothese 3. D., die stelt dat als een politicus een frame ontvangt waarin een zondebok is aan te wijzen, de kans verhoogt dat de politicus responsief is naar die burgergroep, anders in de casus van BLM. Waar een conflictversterkend en zondebokframe de responsiviteit van Piri (PvdA) en Dik-Faber (CU) positief beïnvloedt, geldt dit niet voor Van Baarle (DENK) bij BLM. Daarmee worden de onderzoeksresultaten van Ketelaars (2016) die stellen dat frames waarbij mensen een zondebok kunnen aanwijzen de responsiviteit van politici positief beïnvloeden, betwist.

Hypothese 3. E. wordt in alle casus wel eenduidig bevestigd, daar wordt later op teruggekomen.

De laatste factor waarvan de invloed op responsiviteit door politici aan burgergroepen is onderzocht is de publieke opinie. Dit zou het lobbysucces bevorderen (Bernhagen, 2012; Rasmussen et al., 2017), maar belangrijker is hoe die publieke steun te meten. Volgens Birchler en Castro (2013) kan deze zich voordoen door likes/volgers op een sociale mediaprofielpagina van een burgergroep (hypothese 4. A.), maar dat ondersteunen de drie casus in dit onderzoek niet. Ook kan publieke steun zich voordoen in de vorm van leden (Beyers & Braun, 2014; Birchler & Castro, 2013; Fraussen & Beyers, 2015; Giugni & Yamasaki, 2009; Maloney et al., 1994; Rasmussen et al., 2017; Walker & Stepick, 2020), opkomst bij protesten of publieke-opiniepanels. Mahoney (2007) en Junk (2018) vinden echter geen positieve invloed van de grootte van een lobbygroep op de responsiviteit van politici. Deze verscheidenheid in uitkomsten is ook in dit onderzoek te zien (hypothese 4. B.). Piri (PvdA) zegt dat de grootte van de groep (Marokkaanse Nederlanders) haar keuze voor responsiviteit beïnvloedt en Van Baarle (DENK) dat zulke massale protesten helpen om het belang van BLM te agenderen en te verwerken in beleid. Dik-Faber (CU) is echter al responsief in de veronderstelling dat Els Leijds de enige Donor Detective is van Nederland en beseft dat de groep donorkinderen klein is in Nederland.

5.1 Sociaal-culturele burgerlobby's

Eenduidigheid bij de hypotheses is in de resultaten van dit onderzoek niet volop aanwezig, maar wel te zien bij de factoren (sociale) media-aandacht (die van invloed zijn op de agendering en verwerking in de inhoud van beleid), bepaalde frames en likes/volgers op sociale media-accounts. De hypotheses over frames die de drie casus gelijkgestemd bevestigen of verwerpen, zeggen wat inhoudelijks over sociaal-culturele burgerlobby's. Zo is in geen enkele casus een frame van het algemeen belang naar voren gebracht maar in alle casus een frame waarbij de burgergroep zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengt. Dit is kenmerkend voor een sociaal-culturele burgerlobby: deze komt op voor een niche/speciale identiteit die eerder nog niet algemeen of nog niet genoeg geaccepteerd is: die van Riffijnse Marokkaanse Nederlanders, donorkinderen of zwarte Nederlanders. Hun belang wordt (nog) niet door alle Nederlanders gezien/geaccepteerd en daarom vinden zij het nodig om een burgerlobby te starten. Dit doen sociaal-culturele burgergroepen door hun eigen ervaring naar voren te brengen met hun identiteit: verhalen over marginalisatie en zelfs

arrestatie van familieleden omdat zij opkomen voor de marginalisatie van de Riffijnse identiteit, het niet kennen van hun vader omdat hij anoniem zaad heeft gedoneerd of ervaringen met anti-zwart racisme. Ook brengen ze hierbij theoretische kennis naar voren. De Riffijnse Nederlanders vertellen over de geschiedenis van de Riffijnen (waaruit blijkt dat ze gemarginaliseerd zijn), de donorkinderen over DNA-onderzoek dat nu veelvuldig en laagdrempelig mogelijk is waarmee anonieme donorvaders kunnen worden gevonden en Black Lives Matter heeft een tak genaamd Black Archives die een archief over de zwarte geschiedenis opzet. Ondanks dat de burgergroepen niet voor het algemeen belang pleiten, krijgen zij de politici toch responsief naar hun belang. Dit komt omdat Nederlandse politici steeds meer gewend raken aan sociaal-culturele burgerlobby's en hier steeds meer naar luisteren in het algemeen, zoals in de inleiding is geconcludeerd.

Uit de interviews blijkt ook dat de reden voor responsiviteit vaak te maken heeft met de ideologie van de politicus als individu of de partij. Zo zegt Carla Dik-Faber (CU) dat zij responsief is naar de Donor Detectives NL/BE omdat zij een kind heeft geadopteerd en daarom weet hoe het voelt geen afstammingsinformatie te hebben. Kati Piri (PvdA) refereert naar haar eigen Bulgaarse wortels maar omdat (in de onderzoeksperiode) minder Nederlanders Bulgaarse dan Marokkaanse wortels hebben en problemen plaatsvinden in Noord-Marokko (de Rif), komt ze op voor de laatste. Hieruit valt op te maken dat Piri (PvdA) zich in kan leven in Nederlanders met wortels in andere landen die zich druk maken om wanmisstanden in het land van herkomst. Stephan van Baarle (DENK) zegt constant dat het kernstandpunt van zijn partij is om racisme te bestrijden, ongeacht de factoren waarnaar voor dit onderzoek wordt gevraagd. Ook Kati Piri (PvdA) verwijst naar partij-ideologie als ze aangeeft dat linkse partijen sowieso meer opkomen voor mensenrechten. Dit geeft aan dat ook bij politieke partijen en politici de behoefte leeft om een eigen ideologie uit te dragen. Kan hieruit geconcludeerd worden dat in Nederland steeds meer plek ontstaat voor meerdere identiteiten en dat politici steeds meer moeite willen doen om hier een plek aan te geven in de Nederlandse samenleving? Wordt de identiteitsoorlog met de tijd een warm bad voor allerlei identiteiten?

Mocht dit zo zijn, is dit hét moment voor sociaal-culturele burgergroepen die dat nog niet hebben gedaan, te lobbyen voor hun identiteit. De vraag hierbij blijft hoe dit te doen om zo de beste responsiviteit mogelijk van Nederlandse politici te verkrijgen.

Terugkomend op de eerste deelvraag en concluderend uit de hypotheses, is voor een contactmoment het belangrijkste om te reageren op een *focusing event* dat het belang onthult, een rechtszaak uitgezonderd. Lobbyen voor de agendavorming is fijn, maar niet uiterst noodzakelijk. Hetzelfde geldt voor het verzamelen van veel mensen die zich bij de burgergroep willen aansluiten of deze willen steunen door naar protesten te komen. Burgergroepen hoeven in het frame dat ze hierbij naar buiten brengen niet aan het algemeen belang te appelleren. Wel is het heel voordelig om zowel theoretische kennis als ervaringen over de identiteit naar voren te brengen.

Wat betreft de tweede deelvraag aangaande agendering, zijn het benutten/creëren van een *focusing event* (de rechtszaak uitgezonderd) en (sociale) media-aandacht belangrijk. Weer is lobbyen voor agendavorming fijn maar niet noodzakelijk. Ook hoeft het frame dat een burgergroep naar buiten brengt niet te appelleren aan het algemeen belang maar helpt het om zowel theoretische kennis als ervaringen over de identiteit naar voren te brengen. Het is voordelig maar niet noodzakelijk om veel leden of opkomst bij protesten te verzamelen.

Om een politicus zover te krijgen om beleid proberen te beïnvloeden door belangen van sociaal-culturele burgergroepen (deelvraag drie) is het, naast wat bij de tweede deelvraag beschreven is, belangrijk te lobbyen vóór landelijke of Europese verkiezingen. Natuurlijk niet heel kort daarvoor want de politicus moet tijd hebben om acties voor te bereiden en uit te voeren, maar voordat het onderwerp al op de politieke agenda staat of als het weer een lange tijd geleden is.

6. Discussie

Dit is een masterscriptie, nog geen wetenschappelijk onderzoek waarbij een onderzoeker jaren de tijd heeft en meer (financiële en humanitaire) middelen om een onderzoek goed uit te voeren. In dit onderzoek is dan ook een selectie aan factoren gekozen om de invloed daarvan op responsiviteit te toetsen en zijn maar drie respondenten over drie casus geïnterviewd. Terugkijkend was het heel lastig om eerst uit de media of officiële documenten een casus te vinden waarbij een politicus responsief was naar een burgerlobby en deze politicus vervolgens te benaderen voor een interview. Politici laten vaak op hun antwoord wachten waardoor de onderzoeker steeds opnieuw een andere politicus moet vinden die responsief is naar een burgerlobby. Daarmee gaat veel tijd verloren.

Daarnaast komen nog twee leerpunten uit deze masterscriptie. Het eerste is om in het interview alle vragen letterlijk aan de politicus voor te leggen en hierbij door te vragen. Vanwege het korte tijdsbestek dat de (ex-)politici hebben en de zenuwen die met deze interviews gepaard gaan, is dit niet goed gelukt. Een tweede leerpunt is de methode waarmee de invloed van framing op de responsiviteit onderzocht is. In het onderzoek van Ketelaars (2016) worden frames onderzocht waarin het dagelijks leven en een zondebok naar voren komen door te vragen hoe de respondent een probleem, de schuldige daarvoor en een oplossing daarop zien. Deze vragen zijn nuttig om de frames in dat onderzoek naar voren te halen of niet. Het zegt ook genoeg over een frame waarin het algemeen belang, drama of emoties naar voren komen en of het een conflict-verleggend frame is of niet. Echter zeggen de antwoorden op die vragen niet of een politicus een frame van de burgergroep ontvangt dat zowel theoretische als ervaringskennis naar voren brengt. Gelukkig was het grotendeels mogelijk om uitspraken over dit frame uit de antwoorden van de politici op andere vragen te halen. Echter waren deze uitspraken meer volledig geweest als het interview een vraag bevatte die daar specifiek naar had gevraagd.

7. Verder onderzoek

De uitkomsten van dit onderzoek zijn veelal niet eenduidig. Hopelijk motiveren ze andere onderzoekers wel om dit onderzoek verder voort te zetten. Zij kunnen factoren waarbij hypothesen wel eenduidig waren (of juist niet) verder onderzoeken met kwantitatief onderzoek waarbij veel meer respondenten bevroegd kunnen worden over een bepaalde factor. Zo zijn de hypothesen meer extern valide.

Opvallend is dat in alle drie de casus de politici vaak aangeven dat een bepaalde factor voor hen niet de reden is tot responsiviteit, maar dat het wel helpt om draagvlak van collega's te krijgen. Dit geldt vooral voor (sociale) media-aandacht maar ook voor *focusing events*. Wellicht indiceert dit dat een onderzoeker die voort wil borduren op dit onderzoek, responsiviteit moet opdelen in actieve responsiviteit waarbij een politicus zelf initiatief neemt en responsiviteit waarbij een politicus een initiatief/agendering/contactmoment steunt.

Zoals in de conclusie geconcludeerd, is de reden van responsiviteit vaak gerelateerd aan de persoon of partij-ideologie. Een kwalitatief onderzoek dat bij enkele politici onderzoekt wat de relatie is tussen de persoonlijkheid en levenservaring van een politicus en zijn/haar politieke acties zou daarom ook interessant zijn. Als de onderzoeker politici van elke bestaande politieke landelijke partij kan spreken, zou hij/zij ook de rol van partij-ideologie in dit onderzoek kunnen meenemen. Daarnaast is het aanbevolen om de nog niet onderzochte vormen van responsiviteit die geclassificeerd zijn door Burstein et al. (1995): de impact (in hoeverre de beleidsverandering de burgergroep tevredenstelt) en structureel (in hoeverre het systeem verandert zodat de burgergroep meer invloed kan krijgen) verder te onderzoeken. Dit zou dan ook moeten door kwalitatief onderzoek en vanaf de zender: de burgergroep.

8. Literatuurlijst

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2141. (2017, 21 juni). Geraadpleegd op 9 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20162017-2141.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2554. (2017, 30 augustus). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20162017-2554.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2555. (2017, 30 augustus). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20162017-2555.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2556. (2017, 30 augustus). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20162017-2556.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 42. (2018, 24 september). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20182019-42.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2290. (2019, 16 april). Geraadpleegd op 11 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20182019-2290.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2339. (2019, 19 april). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20182019-2339.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 1062. (2019, 16 december). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20192020-1062.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 1165. (2019, 24 december). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20192020-1165.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 1836. (2020, 2 maart). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20192020-1836.html>

Aanhangsel Handelingen, nr. 3217. (2020, 22 juni). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20192020-3217.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 3453. (2020, 14 juli). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20192020-3453.html>

Aanhangsel Handelingen, nr. 357. (2020, 27 oktober). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20202021-357.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 1695. (2021, 17 februari). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20202021-1695.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 1390. (2021, 21 januari). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20202021-1390.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2049. (2021, 19 maart). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20202021-2049.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2724. (2021, 19 mei). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20202021-2724.html>

Aanhangsel Handelingen | |, 2987. (2021, 7 juni). Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20202021-2987.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 3171. (2021, 17 juni). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20202021-3171.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 303. (2021, 15 oktober). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20212022-303.html>

Aanhangsel Handelingen | |, 2021Z18239. (2021, 19 oktober). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kv-tk-2021Z18239.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 813. (2021, 29 oktober). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20212022-813.html>

Aanhangsel Handelingen | |, nr. 857. (2021, 2 december). Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20212022-857.html>

AD. (2018, 22 augustus). *Marokkaanse koning geeft gratie aan 188 Rif-demonstranten*. Geraadpleegd op 18 december 2021, van <https://www.ad.nl/buitenland/marokkaanse-koning-geeft-gratie-aan-188-rif-demonstranten~abad8267c/>

AD. (2020, 4 juni). *Rutte denkt voortaan anders over Zwarte Piet: Dit is het laatste wat je wilt*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://www.ad.nl/politiek/rutte-denkt-voortaan-anders-over-zwarte-piet-dit-is-het-laatste-wat-je-wilt-br~ae4d114a/>

Albareda, A. (2020). Prioritizing professionals? How the democratic and professionalized nature of interest groups shapes their degree of access to EU officials. *European Political Science Review*, 12(4), 485–501.

Alemanno, A. (2017). *Lobbying for Change*. Londen: Icon Books Ltd.

Algemene Bestuursdienst. (2021, maart). *Verkenning naar een Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme*. Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-972810.pdf>

Almeida, P., & Stearns, L.B. (1998). Political opportunities and local grassroots environmental movements: The case of Minamata. *Social Problems*, 45(1), 37-60.

Alonso, S. (2020, 28 oktober). 'Discriminatie wordt alleen maar erger'. *NRC*. Geraadpleegd op 12 januari 2021, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:615G-BY61-DYMH-R4YS-00000-00&context=1516831>

Amnesty International. (2017, 2 juni). *Marokko: Demonstranten in de Rif bestraft met massa-arrestaties*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://www.amnesty.nl/actueel/marokko-demonstranten-in-de-rif-bestaft-met-massa-arrestaties>

Arif News. (2019a, 28 maart). *Compilatie Friends of the Rif 27/03/2019 (korte versie)* [Video-bestand]. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://www.youtube.com/watch?v=Xbxl-7E578&t=131s>

Arif News. (2019b, 2 februari). *Speech Riffijnse lobbygroep bij oprichting "Vrienden van Arif"*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://arifnews.com/news/speech-riffijnse-lobbygroep-bij-oprichting-vrienden-van-arif/>

Arif News. (2021, 13 mei). *Namen van de vrijgelaten Riffijnse activisten*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://arifnews.com/news/namen-van-de-vrijgelaten-riffijnse-activisten/>

Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff.

Bail, C. A. (2012). "The Fringe Effect: Civil Society Organizations and the Evolution of Media Discourse about Islam Since the September 11th Attacks." *American Sociological Review* 77(6), 855–879.

Baumgartner, F. R., & Leech, B. L. (1998). *Basic Interests: The Importance of Groups in Politics and in Political Science*. Princeton: Princeton University Press.

Baumgartner, F. R., & Leech, B. L. (2001). Interest Niches and Policy Bandwagons- Patterns of Interest Group Involvement in National Politics. *Journal of Politics*, 63(4), 1191-1213.

Beeld en Geluid op school. (z.d.). *Zoekresultaten voor: ""Donorkinderen" or "donorkind""*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://beeldengeluidopschool.nl/#/searchresults>

Berkhout, J. (2013). Why interest organizations do what they do: Assessing the explanatory potential of 'exchange' approaches. *Interest Groups & Advocacy*, 2(2), 227–250.

Bernhagen, P. (2012). When do politicians listen to lobbyists (and who benefits when they do)? *European Journal of Political Research*, 52(1), 20–43.

Beyers, J. (2004). Voice and access: Political practices of European interests associations. *European Union Politics*, 5(2), 211–240.

Beyers, J., & Braun, C. (2014). Ties that count: explaining interest group access to policy makers. *Journal of Public Policy*, 34(1). 93-121.

Binderkrantz, A. (2008). Different groups, different strategies: How interest groups pursue their political ambitions. *Scandinavian Political Studies*, 31(2), 173-200.

Binderkrantz, A. (2005). Interest Group Strategies: Navigating between Privileged Access and Strategies of Pressure. *Political Studies*, 53(4), 694–715. doi:10.1111/j.1467-9248.2005.00552.x

Binderkrantz, A. S., Christiansen, P. M., & Pedersen, H. H. (2015). Interest Group Access to the Bureaucracy, Parliament, and the Media. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 28(1), 95-112.

Binderkrantz, A. S., & Krøyer, S. (2012). "Customizing Strategy: Policy Goals and Interest Group Strategies." *Interest Groups and Advocacy* 1(1), 115–138.

Binderkrantz, A., Pedersen, H., & Beyers, J. (2017). What is Access? A Discussion of the definition and measurement of interest group access. *European Political Science*, 16, doi: 10.1057/eps.2016.17

Birchler, K., & Castro, P. (2013). Who dances with whom? A quantitative and qualitative analysis of interest groups characteristics, access to state actors, and negotiation outcomes. *The Zurich Open Repository and Archive, University of Zurich*. doi: 10.5167/uzh-86832

Birkland, T. A. (1998). Focusing Events, Mobilization, and Agenda Setting. *Journal of Public Policy*, 18(1), 53-74.

Black Lives Matter. (2020, 18 juni). *Er staat ons een heel enge wetswijziging te wachten waarmee de politie NOG meer geweldsbevoegdheid krijgt en nog minder bestraft zal worden (en ze worden al niet bestraft voor het excessieve politiegeweld)* [Twitter]. Geraadpleegd op 18 januari 2021, van <https://twitter.com/blmnederland/status/1273712733960253449?s=21>

Black Lives Matter. (z.d.-a). *Black Lives Matter* [Twitter]. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van <https://twitter.com/blmnederland>

Black Lives Matter. (z.d.-b). *Black Lives Matter* [Instagram]. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van https://www.instagram.com/blm_nl/?hl=nl

Bladna. (2021, 13 november). *Ministerie vraagt Mohammed VI om Hirk-activisten te pardonneren*. Geraadpleegd op 25 december 2021, van <https://www.bladna.nl/ministerie-mohammed-6-hirak-activisten-pardonneren,38077.html>

Borm, B. (2020, 14 juli). *Mitchell Esajas: 'Ondanks het tolerante imago, is er nog steeds racisme in Amsterdam'*. Geraadpleegd op 18 november 2021, van <https://www.parool.nl/ps/mitchell-esajas-ondanks-het-tolerante-imago-is-er-nog-steeds-racisme-in-amsterdam~b79d17d0/>

Boutellier, H. (2021). *Het nieuwe westen. De identitaire strijd om de sociale verbeelding*. Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep.

Brandsma, J., & Kieskamp, W. (2020, 19 december). *Vrienden zeiden: probeer toch of je havo kunt*. *Trouw*. Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:61JG-WXM1-JC8X-64GH-00000-00&context=1516831>

Butter, E. (2018, 11 juli). *Hirak: GroenLinks en PvdA nomineren Zefzafi voor Sacharovprijs; meldpunt Rif Alert weer geopend*. Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/nieuws/hirak-groenlinks-en-pvda-nomineren-zefzafi-voor-sacharovprijs-meldpunt-rif-alert-weer-geopend>

Burstein, P., Einwohner, R.L., & Hollander, J.A. (1995). The Success of Political Movements: A Bargaining Perspective. In J. C. Jenkins & B. Klandermans. (Eds.), *The Politics of Social Protest* (pp. 275-295). Minneapolis University of Minnesota Press.

Carragee, K.M., & Roefs, W. (2004). The Neglect of Power in Recent Framing Research. *Journal of communication*, 54(2), 214-233.

Carton, L., & Ache, P. (2017). Citizen-sensor-networks to confront government decision-makers: Two lessons from the Netherlands. *Journal of Environmental Management*, 196, 234-251. doi: 10.1016/j.jenvman.2017.02.044

Cobb, R.W., & Ross, M.H. (1997). *Cultural Strategies of Agenda Denial. Avoidance, Attack and Redefinition*. Kansas: University Press of Kansas.

Dardis, F.E., Baumgartner, F.R., Boydstun, A.E., De Boef, S., & Shen, F. (2008). Media Framing of Capital Punishment and Its Impact on Individuals' Cognitive Responses. *Mass Communication & Society*, 11, 115–140. doi: 10.1080/15205430701580524

De Koning, W. (2018, 27 juni). *Tot twintig jaar cel voor Rif-protesten Marokko*. Geraadpleegd op 16 december 2021, van <https://nos.nl/artikel/2238613-tot-twintig-jaar-cel-voor-rif-protesten-marokko>

De Kool, D. (2012). Web Monitoring and Strategic Issue Management: Dutch student protests against the 1040-hour norm. In C. G. Reddick, & S. K. Aikins. (Eds.), *Web 2.0 Technologies and Democratic Governance*. Public Administration and Information Technology 1, DOI: 10.1007/978-1-4614-1448-3_8.

Donor Detectives NL/BE. (2016, 14 september). *Een kleine overwinning!* [Facebook]. Geraadpleegd op 31 december 2021, van <https://www.facebook.com/donordetectivesnl/photos/a.1616992165259881/1616993825259715>

Donor Detectives NL/BE. (2017a, 4 juli). *Eerste vruchten van ons overleg met @EdithSchippernl zijn een feit!* [Twitter]. Geraadpleegd op 31 december 2021, van https://twitter.com/D_Detectives/status/882300171912171522

Donor Detectives NL/BE. (2017b, 26 maart). *Gister was de premiere van de documentaire Vader Onbekend waar o.a. onze oprichter Emi in zit* [Facebook]. Geraadpleegd op 7 januari 2021, van <https://www.facebook.com/donordetectivesnl/photos/a.1616992165259881/1697050647254032>

Donor Detectives NL/BE. (2017c, 19 mei). *Stichting Donor Detectives NL/Be is een feit!* [Facebook]. Geraadpleegd op 31 december 2021, van <https://www.facebook.com/donordetectivesnl/videos/1721789904780106>

Donor Detectives NL/BE. (2018, 6 maart). *Bij deze willen we onze DD Steph Raeymaekers aanmoedigen, want vandaag zal zij bij United Nations Human Rights opkomen voor de rechten van donorkinderen met een indrukwekkende speech* [Facebook]. Geraadpleegd op 31 december 2021, van <https://www.facebook.com/donordetectivesnl/posts/1860535117572250>

Donor Detectives NL/BE. (z.d.-a). *Donor Detectives NL/BE*. [Facebook]. Geraadpleegd op 7 november 2021, van <https://www.facebook.com/donordetectivesnl>

Donor Detectives NL/BE. (z.d.-b). *Donor Detectives NL/BE (Besloten groep)* [Facebook]. Geraadpleegd op 31 december 2021, van <https://www.facebook.com/groups/1060248944030731>

Donor Detectives NL/BE. (z.d.-c). *Donor Detectives* [Twitter]. Geraadpleegd op 31 december 2021, van https://mobile.twitter.com/d_detectives

Downs, A. (1972). "Up and Down with ecology: The Issue Attention Cycle." *The Public Interest*, 28, 38-51.

Dröge, & Van Drimmelen. (2019). *Trendrapport Burgerlobby*. Geraadpleegd op 7 november 2021, van <https://dr2.nl/wp-content/uploads/2019/02/trend.pdf>

Dür, A., & Mateo, G. (2013). Gaining access or going public? Interest group strategies in five European countries. *European Journal of Political Research*, 52(5), 660-686.

Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research. *The Academy of Management Review*, 14(4), 532-550.

Europa Nu. (z.d.). *Verkiezingen en zetelverdeling Europees Parlement 2019 (Nederland)*. Geraadpleegd op 26 december 2021, van https://www.europa-nu.nl/id/vkljican1ikf/verkiezingen_en_zetelverdeling_europees

Europese Commissie. (z.d.-a). *Better regulation guidelines - Better regulation in the Commission*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/better-regulation-guidelines-better-regulation-commission.pdf>

Europese Commissie. (z.d.-b). *Better regulation guidelines. Engels*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/better-regulation-guidelines.pdf>

Europese Commissie. (z.d.-c). *TOOL #53 The consulting strategy*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/better-regulation-toolbox-53_en_0.pdf

Europees Parlement. Bureau in België. (2018, 27 september). *Genomineerden Sacharovprijs 2018 bekendgemaakt*. Geraadpleegd op 30 januari 2022, van <https://www.europarl.europa.eu/belgium/nl/genomineerden-sacharovprijs-2018-bekendgemaakt>

Europees Parlement. (2018, 25 oktober). *Sacharovprijs 2018 voor Oleg Sentsov*. Geraadpleegd op 26 november 2021, van <https://www.europarl.europa.eu/news/nl/headlines/priorities/sacharovprijs-2018/20181018STO16585/sacharovprijs-2018-voor-oleg-sentsov>

Europees Parlement (2021, 11 februari). *Parlementaire vragen*. Geraadpleegd op 26 november 2021, van https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2021-000525_NL.html

Europees Parlement. (z.d.). *Tot uw dienst*. Geraadpleegd op 26 november 2021, van <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/nl/transparency>

Fraussen, B, & Beyers, J. (2015). Who's in and who's out?: Explaining access to policymakers in Belgium. *Acta Politica*, 51, 214-236. doi:10.1057/ap.2015.9

Freedom & Human Rights Organization. (2019a). *Dear friends, The time has finally come, tomorrow the kick-off of Freedom & Human Rights Organization (FHRO), the follow-up on the Workgroup Sakharov Nasser (WSN) will be a fact* [Facebook]. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://www.facebook.com/FHROrg/posts/553901478438696>

Freedom & Human Rights Organization. (2019b). *We had a very fruitful meeting with our Friends of the Rif* [Facebook]. Geraadpleegd op 12 december, van <https://www.facebook.com/FHROrg/posts/572714223224088>

Freedom & Human Rights Organization. (2020a, 20 november). *After a short break (due to Covid-19 restrictions), today we had our regular Friends of the Rif meeting with MEP Kathleen Van Brempt, Tineke Strik, Kati Piri, Pernando Barrena, Miguel Urbán, Mohammed Chahim* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van

<https://www.facebook.com/FHROrg/posts/1003665460128960>

Freedom & Human Rights Organization. (2020b, 24 november). *Member of the Friendship group "Friends of the Rif" repeats her clear position towards Morocco!* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021,, van

<https://www.facebook.com/watch/?v=752387908963406>

Freedom & Human Rights Organization. (2020c, 4 september). *Our friends in the European Parliament have sent a letter to the Moroccan prime minister to attend him on the severe situation of the Riffian political prisoners and to meet their demands!* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van

<https://www.facebook.com/FHROrg/posts/941993346296172>

Freedom & Human Rights Organization. (2020d, 10 december). *Today it's the International Human Rights Day, seventy-two years after the Universal Declaration of Human Rights* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van

<https://www.facebook.com/FHROrg/posts/1018530941975745>

Freedom & Human Rights Organization. (2020e, 19 mei). *Tomorrow we will be live streaming with members of Friends of the Rif, MEP Tineke Strik, Kati Piri, Miguel Urbán and Pernando Barrena* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van

<https://www.facebook.com/FHROrg/posts/863406857488155>

Freedom & Human Rights Organization. (2020f, 5 februari). *We are pleased to announce our next human rights event on February 19th in the European Parliament with inspiring guest speakers and human rights defenders* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van

<https://www.facebook.com/FHROrg/posts/789830354845806>

Freedom & Human Rights Organization. (2021, 22 februari). *MEPs Kati Piri and Kathleen Van Brempt requested the Minister of State responsible for Human Rights in Morocco El Mostapha Ramid to realeas the political prisoners from the Rif including the 2018 Sakharov finalist Nasser Zefzafi* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van

<https://www.facebook.com/FHROrg/posts/1064959613999544>

Freedom & Human Rights Organization. (z.d.-a). *Freedom & Human Rights Organization* [Facebook].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://www.facebook.com/FHROrg/>

Freedom & Human Rights Organization. (z.d.-b). *Freedom & Human Rights Organization* [Twitter].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://twitter.com/fhrointl>

Giugni, M., & Yamasaki, S. (2009). The Policy Impact of Social Movements – A replication Through Qualitative Comparative Analysis. *Mobilization: An International Journal* 14(4), 467-484.

Gloria Ghéquière. (2020, 19 februari). *Chilling testimonies today from eyewitnesses and international observers about the trials after the crackdown in the #Rif* [Twitter].

Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://twitter.com/gloriagheq/status/1230070207915462656>

Groenendijk, P. (2021, 3 november). Demonstratie tegen politiegeweld: 'We laten ons niet zomaar in elkaar slaan'. *AD/Algemeen Dagblad.nl*. Geraadpleegd op 12 januari 2021, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/document/?pdmfid=1516831&crd=d59b84d9-0260-4897-b178-3d507592e1a5&pddocfullpath=%2Fshared%2Fdocument%2Fnews%2Furn%3AcontentItem%3A640N-0291-JBHV-K35N-00000-00&pdcontentcomponentid=467102&pdteaserkey=sr28&pditab=allpods&ecomp=xzvnk&earg=sr28&prid=119ee38f-b2a7-414d-980b-1963249fe70d>

Google Trends. (z.d.-a). *Black Lives Matter*. Geraadpleegd op 14 mei 2021, van <https://trends.google.com/trends/explore?date=2017-01-01%202021-05-15&geo=NL&q=black%20lives%20matter>.

Google Trends. (z.d.-b). *Donorkinderen*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://trends.google.nl/trends/explore?date=all&geo=NL&q=donorkinderen>

Google Trends. (z.d.-c). *Hirak*. Geraadpleegd op 14 mei 2021, van <https://trends.google.com/trends/explore?date=2017-01-01%202021-05-15&geo=NL&q=hirak>

Google Trends. (z.d.-d). *Institutioneel Racisme*. Geraadpleegd op 21 februari, van <https://trends.google.com/trends/explore?date=today%205-y&geo=NL&q=institutioneel%20racisme>

Goudsmit, R. (2020, 19 december). Dansend door het racismedebat. *Trouw*. Geraadpleegd op 18 november 2021, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/document/?pdmfid=1516831&crd=a03e1262-7590-478a-979f-f20bcfe0590f&pddocfullpath=%2Fshared%2Fdocument%2Fnews%2Furn%3AcontentItem%3A61JG-WXM1-JC8X-64GF-00000-00&pdcontentcomponentid=259069&pdteaserkey=sr2&pditab=allpods&ecomp=vbq2k&earg=sr2&prid=073d58d0-61e9-468c-9f00-6e03c18c8bd3>

Groninger Bodem Beweging. (z.d.). *SUCCESSEN GBB*. Geraadpleegd op 14 november 2021, van <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2665965/view>

Hallahan, K. (2011). Political Public Relations: principles and applications. In J. Strömbäck, & S. Kioussis (Red.), *Political Public Relations and Strategic Framing* (pp. 177-184). New York en Londen; Routledge.

Handelingen | |, nr. 99, item 51. (2021, 11 oktober). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20202021-99-51.html>

Handelingen | |, 21501-02, nr. 2405. (2021, 17 september). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-02-2405.html>

Handelingen | |, nr. 91, item 35. (2021, 15 september). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20202021-91-35.html>

Handelingen |, CXLVI nr. C. (2021, 10 september). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-CXLVI-C.html>

Handelingen | |, nr. 79, item 28. (2021, 4 augustus). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20202021-79-28.html>

Handelingen | |, nr. 65, item 7. (2021, 18 mei). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20202021-65-7.html>

Handelingen |, nr. 32, item 3. (2021, 9 maart). Geraadpleegd op 14 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-ek-20202021-32-3.html>

Handelingen |, nr. 23, item 11. (2021, 19 februari). Geraadpleegd op 14 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-ek-20202021-23-11.html>

Handelingen | |, nr. 15, item 13. (2020, 11 december). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20202021-15-13.html>

Handelingen | |, nr. 14, item 3. (2020, 4 december). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-02-2405.html>

Handelingen |, nr. 7, item 3. (2020, 12 november). Geraadpleegd op 4 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-ek-20202021-7-3.html>

Handelingen | |, nr. 9, 34990. (2020, 5 november). Geraadpleegd op 4 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34990-9.html>

Handelingen | |, nr. 2, item 2. (2020, 2 oktober). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20202021-2-2.html>

Handelingen | |, nr. 98, item 4. (2020, 22 september). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-98-4.html>

Handelingen | |, nr. 97, item 14. (2020, 17 september). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-97-14.html>

Handelingen | |, nr. 90, item 8. (2020, 6 augustus). Geraadpleegd op 20 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-90-8.html>

Handelingen | |, nr. 86, 34. (2020, 4 augustus). Geraadpleegd op 20 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-86-34.html>

Handelingen | |, nr. 18, item 9. (2019, 4 november). Geraadpleegd op 4 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-18-9.html>

Handelingen | |, nr. 17, item 6. (2019, 22 oktober). Geraadpleegd op 4 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-17-6.html>

Handelingen | |, 32725, nr. 269. (2019, 1 augustus). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32735-269.html>

Handelingen | |, nr. 88, item 3. (2019, 18 juni). Geraadpleegd op 4 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20182019-88-3.html>

Handelingen | |, 21501-02, nr. 1940. (2018, 14 december). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-02-1940.html>

Handelingen | |, 32735, nr. 228. (2018, 20 november). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32735-228.html>

Handelingen | |, nr. 23, item 8. (2018, 14 november). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20182019-23-8.html>

Handelingen | |, nr. 14, item 11. (2018, 8 november). Geraadpleegd op 11 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20182019-14-11.html>

Handelingen | |, 19637, nr. 2422. (2018, 8 oktober). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-19637-2422.html>

Handelingen | |, 4775-V, nr. 87. (2018, 19 juli). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34775-V-87.html>

Handelingen | |, 21501-02, nr. 1853. (2018, 27 maart). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-02-1853.html>

Handelingen | |, nr. 51, item 3. (2018, 15 maart). Geraadpleegd op 9 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20172018-51-3.html>

Handelingen | |, nr. 22, item 8. (2017, 15 november). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20172018-22-8.html>

Handelingen | |, nr. 21, item 19. (2017, 14 november). Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20172018-21-19.html>

Hardy, A. (2016). *Media Storms: Mechanisms, Conducive Factors, and Effects* (Proefschrift). Universiteit Antwerpen, Antwerpen.

Hofstede, S. (2016, 24 november). *Wat zegt de wetenschap? | Journalisten en politici beïnvloeden elkaar op Twitter*. Geraadpleegd op 14 november 2021, van <https://www.svdj.nl/nieuws/wat-zegt-de-wetenschap-journalisten-en-politici-beinvloeden-elkaar-op-twitter/>

Ihlen, Ø., Raknes, K., Somerville, I., Valentini, C., Stachel, C., Lock, I., Davidson, S., & Seele, P. (2018). Framing “the public interest”- Comparing public lobbying campaigns in four European states. *Journal of Public Interest Communications*, 2(1), 107-128.

Joop. (2020, 24 juni). *Black Lives Matter niet bij gesprek met Rutte*. Geraadpleegd op 25 december 2021, van <https://joop.bnnvara.nl/nieuws/rutte-weigert-gesprek-met-black-lives-matter>

Junk, W.M. (2018). Representation beyond people - Lobbying access of umbrella associations to legislatures and the media. *Governance*, 32, 313-330. doi: 10.1111/gove.12375

Junk, W. M. (2020). Co-operation as currency how active coalitions affect lobbying success. *Journal of European Public Policy*, 27(6), 873-892.

Kamerstukken | |, 29544, nr. 1081. (2021, 26 november). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-1081.html>

Kamerstukken, 30950, nr. 277. (2021, 18 november). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-277.html>

Kamerstukken ||, 29282, nr. 229. (2021, 27 oktober). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29282-449.html>

Kamerstukken ||, 29628, nr. 1035. (2021, 9 september). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29628-1035.html>

Kamerstukken ||, 30950, nr. 275. (2021, 6 september). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-275.html>

Kamerstukken ||, 30950, nr. 251. (2021, 28 juni). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-251.html>

Kamerstukken ||, 30950, nr. 250. (2021, 28 juni). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-250.html>

Kamerstukken |, 35640, nr. B. (2021, 26 februari). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35640-B.html>

Kamerstukken ||, 30950, nr. 217. (2021, 20 januari). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-217.html>

Kamerstukken ||, 35570-XV, nr. 81. (2020, 7 december). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35570-XV-81.html>

Kamerstukken ||, 29544, nr. 1029. (2020, 19 november). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-1029.html>

Kamerstukken ||, 32820, nr. 395. (2020, 17 november). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32820-395.html>

Kamerstukken ||, 30950, nr. 214. (2020, 13 november). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-214.html>

Kamerstukken ||, 35570-V, nr. 12. (2020, 2 november). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35570-V-12.html>

Kamerstukken ||, 31288, nr. 873. (2020, 9 september). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31288-873.html>

Kamerstukken ||, 35164, nr. 13. (2020, 23 juli). Geraadpleegd op 22 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35164-13.html>

Kamerstukken ||, 29517, nr. 192. (2020, 19 juni). Geraadpleegd op 18 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29517-192.html>

Kamerstukken ||, 30486, nr. 24. (2019, 2 oktober). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30486-24.html>

Kamerstukken ||, 33032, nr. N. (2019, 3 september). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33032-N.html>

Kamerstukken, 34990, nr. 3. (2019, 18 juli). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34990-3.html>

Kamerstukken ||, 35000-XVI, nr. 18. (2018, 29 oktober). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35000-XVI-18.html>

Kamerstukken ||, 34990, nr. 2. (2018, 1 oktober). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34990-2.html>

Kamerstukken ||, 34874, nr. 6. (2018, 13 juli). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34874-6.html>

Kamerstukken ||, 33836, nr. 26. (2018, 11 juni). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33836-26.html>

Kamerstukken ||, 32279, nr. 117. (2017, 26 juli). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32279-117.html>

Kamerstukken ||, 30486, nr. 16. (2017, 6 juli). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30486-16.html>

Kamerstukken ||, 30486, nr. 11. (2016, 28 september). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30486-11.html>

Kamerstukken ||, 29963, nr. 16. (2016, 4 juli). Geraadpleegd op 8 januari 2022, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29963-16.html>

Kati Piri. (2021a, 20 april). *Ik heb kamervragen gesteld aan Minister Blok over het proces tegen de journalist Omar Radi in Marokko* [Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1848346965341261&id=254626848046622

Kati Piri. (2021b, 12 juli). *Het politieke zomerreces is begonnen, tijd om uit te rusten, bij te lezen en vakantie te vieren* [Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=370782171077790&id=100044380301243

Kati Piri. (2020a, 20 maart). *Met de wereldwijde uitbraak van het corona-virus is er niet alleen een politieke of humanitaire, maar ook een gezondheidsreden om de HIRAK-leiders vrij te laten uit de Marokkaanse gevangenis* [Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1519195978256363&id=254626848046622&__ream_source=timeline

Kati Piri. (2020b, 17 april). *Kijk hier terug het live event 'GEVANGEN' IN MAROKKO'* [Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=568039667183530&id=254626848046622&__ream_source=timeline

Kati Piri. (2019, 11 april). *Samen met Lilianne Ploumen heb ik het verzoek ingediend bij de Marokkaanse autoriteiten om een bezoek te brengen aan gevangenen Nasser Zefzafi en Abdelali Houdoe* [Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1234626433379987&id=254626848046622&__entst__eam_source=timeline

Kati Piri. (2018a, 27 februari). *Tomorrow big event in @Europarl_EN on social and human rights in Northern Morocco's Rif region* [Twitter]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://twitter.com/KatiPiri/status/968523708108365827>

Kati Piri. (2018b, 21 april). *Op 15 mei wordt de mensenrechten-situatie in Marokko besproken in het Europees Parlement* [Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=995145810661385&id=254626848046622&__entst__eam_source=timeline

Kati Piri. (2018c, 28 oktober). [Een foto van een brief op Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://m.facebook.com/254626848046622/photos/pcb.1129042983938333/1129042690605029/?type=3&source=49>

Kati Piri. (2018d, 11 december). *Met ouders van Sakharov-prijs finalist Nasser Zefzafi in Straatsburg* [Twitter]. Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://twitter.com/KatiPiri/status/1072452485619556353>

Ketelaars, P. (2016). "What Strikes the Responsive Chord? The Effects of Framing Qualities on Frame Resonance amongst Protest Participants." *Mobilization: An International Quarterly*, 21(3), 341–360.

Kick Out Zwarte Piet. (z.d.). *Kick Out Zwarte Piet*. Geraadpleegd op 2 december 2021, van: <https://kozwartepiet.nl/>

Kingdon, J. W. (2014). *Agendas, Alternatives, and Public Policies* (2e editie). Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.

Kollman, K. (1998). *Outside lobbying: Public opinion and interest group strategies*. Princeton: Princeton University Press.

Lock, I., & Seele, P. (2017). The Consequences of Astroturf Lobbying for Trust and Authenticity. Findings and Implications from an experiment. doi: 10.22522/cmr20170121

Mahoney, C. (2007). Lobbying Success in the United States and the European Union. *Journal of Public Policy*, 27(1), 35-56.

Mahoney, C., & Baumgartner, F.R. (2008) 'The two faces of framing: individual-level framing and collective issue definition in the European Union'. *European Union Politics*, 9(3), 1-21.

Maloney, W., Jordan, G., & McLaughlin, A.M. (1994). Interest Groups and Public Policy: The Insider/Outsider Model Revisited. *Journal of Public Policy*, 14(1), 17-38.

Melenhorst, L. (2015). The Media's Role in Lawmaking: A Case Study Analysis. *The International Journal of Press/Politics*, 20(3), 297-316.

Morrell, E. (2015). "Unpacking Frame Resonance: Professional and Experiential Expertise in Intellectual Property Rights Construction." *Mobilization: An International Quarterly* 20(3), 361–378.

Naomi Pieter. (2020, 24 juni). *Wie met Rutte praat.. idk* 🤔! [Facebook]. Geraadpleegd op 5 november 2021, van <https://www.facebook.com/NaomiePieter/posts/2740282146297921>

Neuman, W. L. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches* (7e druk). Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.

Newcom. (2019). *Nationale Social Media Onderzoek 2019*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van https://www.newcom.nl/downloads/Newcom_Nationaal_Social-Media_Onderzoek_2019.pdf

Nexis Uni. (z.d.-a). *Resultaten voor: "Black Lives Matter" and not corona and not Trump and not VS and not Britse and not Belgische and not Vlaamse*. Geraadpleegd op 6 januari 2021, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/search/?pdmfid=1516831&crd=1220e0e4-36bb-4e40-a14e-b7f6ca2f43bd&pdpsf=hlct%3A1%3A1%7CLPF~%5Ebmw~%5EDutch&pdpost=&pdstartin=urn%3Ahlct%3A16&pdsearchterms=%22Black+lives+matter%22+and+not+corona+and+not+Trump+and+not+V+S+and+not+Britse+and+not+Belgische+and+not+Vlaamse&pdsearchtype=SearchBox&pdtypeofsearch=searchboxclick&pdpsf=&pdquerytemplateid=&pdtimeline=01%2F06%2F2020to01%2F12%2F2021%7Cdatebetween&pdfromadvancedsearchpage=true&ecomp=5xLg9kk&earg=pdpsf&prid=9f756f73-39e1-4ad1-bc7d-1638b37b0c22>

Nexis Uni. (z.d.-b). *Resultaten voor: donorkinderen*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/search/?pdmfid=1516831&crd=294c0158-0826-4fd7-87d6-3e170a183962&pdsearchterms=donorkinderen&pdstartin=hlct%3A1%3A1&pdtypeofsearch=searchboxclick&pdsearchtype=SearchBox&pdqtype=and&pdpsf=&pdquerytemplateid=&ecomp=5dJgkkg&earg=pdpsf&prid=ce078c9e-b85a-4313-bf28-f2e45dce7583>

Nexis Uni. (z.d.-c). *Resultaten voor: rif Marokko*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/search/?pdmfid=1516831&crd=29231c86-c9e0-480e-b5e0-46e7ef2ee5fc&pdsearchterms=rif+marokko&pdstartin=hlct%3A1%3A1&pdtypeofsearch=searchboxclick&pdsearchtype=SearchBox&pdqtype=and&pdpsf=&pdquerytemplateid=&ecomp=5dJgkkg&earg=pdpsf&prid=3c865bbb-b57a-4ea2-9a4e-8443d107b81f>

Niemantsverdriet, T. (2020, 14 november). Vijf mensen krijgen de pleinen vol; Nederlands racisme Handvol activisten kreeg institutioneel racisme op de politieke agenda. *NRC*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6192-FC31-DYMH-R55N-00000-00&context=1516831>

NieuwWij. (z.d.). *Rif-protesten in Marokko*. Geraadpleegd op 30 januari 2022, van <https://www.nieuwwij.nl/dossiers/rif-protesten-in-marokko/>

Nisbet, M.C., & Huge, M. (2006). Attention Cycles and Frames in the Plant Biotechnology Debate: Managing Power and Participation through the Press/Policy Connection. *The International Journal of Press/Politics*, 11(2), 3-40.

NOS. (2017, 12 mei). *Donorkinderen willen duidelijkheid over rol spermadokter*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://nos.nl/artikel/2172777-donorkinderen-willen-duidelijkheid-over-rol-spermadokter>

NOS. (2019a, 11 februari). *Klimaatjongeren spijbelen deze week niet maar praten met Rutte en Wiebes*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://nos.nl/artikel/2271475-klimaatjongeren-spijbelen-deze-week-niet-maar-praten-met-rutte-en-wiebes>

NOS. (2019b, 5 juni). *Ruim honderd Marokkaanse activisten komen vrij door Suikerfeest-gratie*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://nos.nl/artikel/2287688-ruim-honderd-marokkaanse-activisten-komen-vrij-door-suikerfeest-gratie>

NOS. (2020, 30 juli). *Gratie voor gevangenen Marokko, ook aantal Rif-activisten vrijgelaten*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://nos.nl/artikel/2342265-gratie-voor-gevangenen-marokko-ook-aantal-rif-activisten-vrijgelaten>

NOS. (2021a, 20 september). *Ipsos: vertrouwen van Nederlanders in de politiek gekelderd*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://nos.nl/collectie/13879/artikel/2398563-ipsos-vertrouwen-van-nederlanders-in-de-politiek-gekelderd>

NOS. (2021b, 11 november). *Slachtoffers van de toeslagenaffaire demonstreren in Rotterdam*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://nos.nl/artikel/2405197-slachtoffers-van-de-toeslagenaffaire-demonstreren-in-rotterdam>

NPO1. (2020, 4 juli-b). *Is Black Lives Matter een radicale beweging?* Geraadpleegd op 2 mei 2021, van <https://www.nporadio1.nl/binnenland/24947-is-black-lives-matter-een-radicale-beweging>

Nu.nl. (2017a, 30 mei). *Voor het eerst anonieme spermadonor gevonden via DNA-databank*. Geraadpleegd op 2 januari 2022, van <https://www.nu.nl/binnenland/4730826/eerst-anonieme-spermadonor-gevonden-via-dna-databank-.html?redirect=1>

Nu.nl. (2017b, 4 juli). *Minister Schippers wil wet aanpassen voor donorkinderen*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://www.nu.nl/politiek/4815849/minister-schippers-wil-wet-aanpassen-donorkinderen.html?>

Open State Foundation. (z.d.). *Open Lobby*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://openstate.eu/nl/openlobby/>

Parlement.com. (z.d.-a). *Drs. K.P. (Kati) Piri*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van https://www.parlement.com/id/vjgpegdrao49/k_p_kati_piri

Parlement.com. (z.d.-b). *Tweede Kamerverkiezingen 2021*. Geraadpleegd op 26 december 2021, van https://www.parlement.com/id/vl4ai9zklwpy/tweede_kamerverkiezingen_2021

Parlement.com. (z.d.-c). *Drs. R.K. (Carla) Dik-Faber*. Geraadpleegd op 3 februari 2022, van https://www.parlement.com/id/vj0dhxie72ii/r_k_carla_dik_faber

Posthumus, N. (2019, 6 april). *Marokkaanse activisten ook veroordeeld in hoger beroep*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/04/06/marokkaanse-activisten-ook-veroordeeld-in-hoger-beroep-a3956012>

Punch, K.F. (2000). *Developing Effective Research Proposals*. Londen: SAGE Publications.

PvdA. (2018). *Europa kan misstanden in de Rif niet negeren*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://www.pvda.nl/nieuws/europa-misstanden-rif-negeren/>

Pvda Internationaal Secretariaat. (2018, 12 april). *Kati Piri en Lilianne Ploumen: Situatie Marokkaanse Rif-gebergte blijft onze bijzondere aandacht houden*. Geraadpleegd op 14 december 2021, van <https://internationaal.pvda.nl/nieuws/kati-piri-en-lilianne-ploumen-situatie-marokkaanse-rif-gebergte-blijft-onze-bijzondere-aandacht-houden/>

Rasmussen, A., Mäder, L. K., & Reher, S. (2017). With a little help from the people? The role of public opinion in advocacy success. *Comparative Political Studies*, 51(2), 139–164.

Rijksoverheid. (z.d.-a). *Gesprek over racisme n.a.v. Black Lives Matter-demonstraties*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/agenda/2020/06/23/gesprek-over-racisme-n.a.v.-black-lives-matter-demonstraties>

Rijksoverheid. (z.d.-b). *Minister-president Rutte en minister Koolmees in gesprek met Black Lives Matter Nederland*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/agenda/2020/09/02/minister-president-rutte-en-minister-koolmees-in-gesprek-met-black-lives-matter-nederland>

Rijksoverheid. (z.d.-c). *Minister-president Rutte en minister Koolmees in gesprek met Black Lives Matter Nederland*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/agenda/2020/09/02/minister-president-rutte-en-minister-koolmees-in-gesprek-met-black-lives-matter-nederland>

Rijksoverheid. (z.d.-d). *Catshuisbijeenkomst 'Black Lives Matter'/KOZP*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/agenda/2020/09/28/catshuisbijeenkomst-%E2%80%98black-lives-matter%E2%80%99-kozp>

Rijksoverheid. (z.d.-e). *Gesprek over 'Black Lives Matter'*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/agenda/2021/01/18/bijeenkomst-met-%E2%80%98black-lives-matter%E2%80%99-en-kick-out-zwarte-piet>

Rijksoverheid. (z.d.-f). *Inontvangstname manifest Black Lives Matter*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/agenda/2021/02/17/inontvangstname-manifest-black-lives-matter>

Rijksoverheid. (z.d.-g). *Ons voetbal is van iedereen, Samen zetten we discriminatie buitenspel*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/02/08/ons-voetbal-is-van-iedereen-samen-zetten-we-discriminatie-buitenspel>

Rijksoverheid. (z.d.-h). *Hugo de Jonge*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/hugo-de-jonge>

Rijnmond. (2017, 4 juni). *Marokkaans protest in centrum Rotterdam*. Geraadpleegd op 30 januari 2022, van <https://www.rijnmond.nl/nieuws/155693/marokkaans-protest-in-centrum-rotterdam>

Roetman, B. (2020, 2 september). Rutte wil naar een 'land met nul racisme' na gesprek met Black Lives Matter en Kick Out Zwarte Piet. *Trouw.nl*. Geraadpleegd op 2 oktober 2021, van <https://www.trouw.nl/binnenland/rutte-wil-naar-een-land-met-nul-racisme-na-gesprek-met-black-lives-matter-en-kick-out-zwarte-piet~bca46e65/>

Rosman, C. (2020a, 12 november). *Kick Out Zwarte Piet roept op tot 'actieweken, net als bij Black Lives Matter'*. Geraadpleegd op 2 april 2021, van <https://www.parool.nl/nederland/kick-out-zwarte-piet-roept-op-tot-actieweken-net-als-bij-black-lives-matter~bd2cedbd/>

Rosman, C. (2020b, 8 december). *'Kick Out Zwarte Piet zal doorgaan tot Zwarte Piet volledig verdwenen is'*. Geraadpleegd op 17 november 2021, van https://www.ad.nl/binnenland/kick-out-zwarte-piet-zal-doorgaan-tot-zwarte-piet-volledig-verdwenen-is~abd044d4d/?fbclid=IwAR0amOc-wl0iB41sMJ271cn1v0Yfra2A50p_oodXUEobOQYAFXVCjAm0Kxk

RTL Nieuws. (2019, 13 februari). *Donorkinderen mogen DNA van 'spermadokter' Jan Karbaat gebruiken voor vaderschapstest*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4608191/donorkinderen-mogen-dna-van-spermadokter-jan-karbaat-gebruiken?fbclid=IwAR3a0CnbwockUg736jFNLOxk7-TSLPLbhDfyDztizNt4ZSzmQkkn1iXzPZM>

RTL Nieuws. (2020, 10 december). *Half jaar na BLM-protest: 'Ik hoef nu niet meer uit te leggen dat er racisme is.'* Geraadpleegd op 17 november 2021, van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5200340/black-lives-matter-protesten-half-jaar-later>

Samson, R. (2019, 7 februari). *Opkomst klimaatmars veel groter dan verwacht: 'Jullie schudden Den Haag wakker'*. Geraadpleegd op 8 november 2021, van <https://www.ad.nl/binnenland/opkomst-klimaatmars-veel-groter-dan-verwacht-jullie-schudden-den-haag-wakker~a3f65dc5/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Snow, D.A., Vliegthart, R., & Ketelaars, P. (2019). The Framing Perspective on Social Movements Its Conceptual Roots and Architecture. In D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, & H. J. McCammon (Eds.). *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (2e druk, pp. 392-410). Hoboken: Wiley Blackwell.

Stephan van Baarle. (2021, 21 juni). *[Afbeelding]* [Facebook]. Geraadpleegd op 27 maart 2022, van <https://www.facebook.com/photo/?fbid=224000916206243&set=a.208789141060754>

Stephan van Baarle. (2022, 27 januari). *Gisteren tijdens het commissiedebat met de nieuwe minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties maakte ik de minister duidelijk dat racisme en discriminatie een groot probleem zijn in onze samenleving* [Facebook]. Geraadpleegd op 27 maart 2022, van <https://www.facebook.com/StemStephan/videos/meer-geld-naar-bestrijding-racisme-en-discriminatie/236271345372538/>

Stichting Donorkind. (2021a, 3 februari). *DonorDetectives is onderdeel geworden van Stichting Donorkind*. Geraadpleegd op 31 december 2021, van <https://www.donorkind.nl/donordetectives-is-onderdeel-geworden-van-stichting-donorkind/>

Stichting Donorkind. (2021b, 28 mei). *Brief SDKB: beleidswijziging*. Geraadpleegd op 26 oktober 2021, van <https://www.donorkind.nl/brief-sdkb-beleidswijziging/>

Sutton, T.G. (1984). Lobbying of Accounting Standard-Setting Bodies in the U.K. and the U.S.A. - A Downsian Analysis. *Accounting, Organizations and Society*, 9(1), 81-95.

The Black Archives. (z.d.). *Zwarte Beweging*. Geraadpleegd op 18 april 2021, van <https://www.theblackarchives.nl/blmnl.html>

Timmermans, A., Coops, R., Van Keep, S., De Lange, R., & Van Venetië, E. (2019). *Public affairs in maatschappelijk perspectief*. Deventer: Wolters Kluwer.

Trouw. (2019, 22 april). 'Lang leve de Rif', klinkt het in Rabat bij het protest tegen de straffen voor leiders van de Rif-opstand. Geraadpleegd op 29 december 2021, van <https://www.trouw.nl/nieuws/lang-leve-de-rif-klinkt-het-in-rabat-bij-het-protest-tegen-de-straffen-voor-leiders-van-de-rif-opstand~b616773f/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d-a). *Lobbyisten*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van https://www.tweedekamer.nl/contact_en_bezoek/lobbyisten

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d-b). *Moties ingediend bij het debat over institutioneel racisme in Nederland*. Geraadpleegd op 21 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/stemmingsuitslagen/detail?id=2020P11164>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d-c). *Motie van het lid Kuzu over een regeling invoeren waarbij organisaties moeten bewijzen dat zij niet discrimineren*. Geraadpleegd op 21 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z15550&did=2020D33591>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d-d). *Motie van het lid Simons c.s. over het Zwart Manifest als leidraad voor beleid tegen anti-zwart racisme*. Geraadpleegd op 21 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13286&did=2021D28367>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d-e). *Motie van de leden Van Baarle en Den Haan over zwaardere straffen en hogere boetes bij het bestrijden van discriminatie en racisme*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z08455&did=2021D18638>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d-f). *Motie van de leden Simons en Azarkan over een breed onderzoek naar discriminatie en de inzet van onwettelijke instrumenten*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z10859&did=2021D23630>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d-g). *Motie van het lid Van Baarle over meerjarige financiering van de Nationaal Coördinator Discriminatiebestrijding en Racisme*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13268&did=2021D28345>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-i). *Motie van het lid Van den Berge over een actieplan voor het versterken van de gezamenlijke slagkracht tegen discriminatie en racisme*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z19871&did=2020D42772>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-j). *Motie van het lid Öztürk over een onderzoek naar racisme en discriminatie op de ondernemersmarkt.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z20802&did=2020D44556>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-k). *Motie van het lid Azarkan over een profielschets voor de Nationaal Coördinator Discriminatie en Racisme.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z06056&did=2021D13412>

Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-l). *Motie van het lid Van Baarle over de Nationaal Coördinator Discriminatiebestrijding en Racisme jaarlijks onafhankelijk aan de Kamer laten rapporteren.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13269&did=2021D28346>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d.-m). *Gewijzigde motie van het lid Belhaj c.s. over een prioriteit maken van het tegengaan van risicoprofilering op grond van etniciteit (t.v.v. 30950-229).* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z06246&did=2021D13796>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d.-n). *Motie van de leden Vestering en Van Esch over de impact van de import van grondstoffen op lokale gemeenschappen van kleur.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z06062&did=2021D13419>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d.-o). *Gewijzigde motie van het lid Simons c.s. over een ministerie van Gelijkwaardigheid (t.v.v. 30950-266).* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13411&did=2021D28561>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d.-p). *Motie van het lid Van Esch c.s. over actieve bestrijding van moderne slavernij.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13281&did=2021D28363>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d.-q). *Motie van het lid Leijten over een nieuwe profielschets voor de Nationaal Coördinator Discriminatie en Racismebestrijding.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13283&did=2021D28364>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d.-r). *Motie van het lid Simons c.s. over een ministerie van Gelijkwaardigheid.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13285&did=2021D28366>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-s). *Motie van de leden Simons en Van Raan over in het proces van heling specifiek aandacht besteden aan de emotionele gevolgen van institutioneel racisme.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z17795&did=2021D38275>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-t). *Motie van het lid Van Baarle over een budget van 5 miljoen euro voor de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme.* Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z18932&did=2021D40612>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-u). *Motie van het lid Van Baarle c.s. over het verbeteren van de effectiviteitsmeting van maatregelen tegen discriminatie*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z18936&did=2021D40616>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-v). *Wetsvoorstel Strafverhoging discriminatoir gemotiveerde geweldsdelicten*. Geraadpleegd op 23 januari 2022, van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2021Z00958&dossier=35709>

Tweede Kamer der Staten-generaal. (z.d.-w). *Stephan van Baarle*. Geraadpleegd op 3 februari 2022, van https://www.tweedekamer.nl/kamerleden_en_commissies/alle_kamerleden/baarle-srt-van-denk

UnMute Us!. (z.d.). *UNMUTE US*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://unmute-us.mailchimpsites.com/>

Van Amstel, L. (2013, 23 oktober). *Pietitie in een dag een miljoen 'likes' op Facebook*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/pietitie-in-een-dag-een-miljoen-likes-op-facebook/>

Van Ast, M., & Den Hartog, T. (2020, 24 juni). *Rutte: Doorpraten om gif van racisme te bestrijden, ook met Kick Out Zwarte Piet*. Geraadpleegd op 2 april 2021, van <https://www.ad.nl/politiek/rutte-doorpraten-om-gif-van-racisme-te-bestrijden-ook-met-kick-out-zwarte-piet~aaecc1a4/>

Van den Berg, C. F., & Van Venetië, E. (2014). Capstone Grassroots 2014.

Van der Mee, T. (2021, 2 februari). *'Donor Detective' Monique: 'Hij is uit de kast als donor, ik ben geen geheim meer'*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://www.ad.nl/binnenland/donor-detective-monique-hij-is-uit-de-kast-als-donor-ik-ben-geen-geheim-meer~a0d09ef7/>

Van Laarhoven, K. (29 oktober, 2018). *Hoe Marokkaanse Nederlanders lobbyen voor prijs voor 'hun' Zafzafi*. Geraadpleegd op 5 december 2021, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/09/hoe-marokkaanse-nederlanders-lobbyen-voor-prijs-voor-hun-zafzafi-a2417219?t=1638730891>

Vikberg, C. (2019). Explaining interest group access to the European Commission's expert groups. *European Union Politics*, 21(2), 312-221.

Vissers, P. (2020, 13 juni). *Black Lives Matter NL: Een losjes netwerk dat groeit en groeit*. Geraadpleegd op 2 november 2021, van <https://www.trouw.nl/verdieping/black-lives-matter-nl-een-losjes-netwerk-dat-groeit-en-groeit~b5c58b50/>

Vliegthart, R., & Roggeband, C. (2007). "Framing Immigration and Integration: Relationships between Press and Parliament in the Netherlands." *International Communication Gazette*, 69(3), 295-319.

Vliegthart, R., & Walgrave, S. (2011). Content matters: The Dynamics of Parliamentary Questioning in Belgium and Denmark. *Comparative Political Studies*, 44(8), 1031-1059.

Walker, J. L. (1991). *Mobilizing Interest Groups in Amerika: Patrons, Professions and Social Movements*. The United States: The University of Michigan Press.

Walker, E. T., & Stepick, L. (2020). Valuing the cause: a theory of authenticity in social movements. *Mobilization: An International Quarterly*, 25(1), 1-25.

Wikipedia. (z.d.). *Dood van George Floyd*. Geraadpleegd op 22 februari, 2022 van https://nl.wikipedia.org/wiki/Dood_van_George_Floyd

Weiler, F., Eichenberger, S., March, A., & Varone, F. (2018). More equal than others: Assessing economic and citizen groups' access across policymaking venues. *Governance*, 32(3), 277-293.

Wiering, J. (2021, 24 oktober). *Protesten tegen windmolens: meer dan egoïstische bezwaren*. Geraadpleegd op 12 december 2021, van <https://www.human.nl/tegenwind/lees/goda-perlaviciute.html>

Williams, R. (1995). Constructing the public good: Movements and cultural resources. *Social Problems*, 42(1), 124-144.

Bijlages

1. Mate van responsiviteit van Nederlandse politici richting burgergroepen

Werkgroep Sakharov Nasser / FHRO

Contactmoment

De Nederlandse Europarlementariër Kati Piri (PvdA) zegt als eerst de Werkgroep Nasser Sacharov te hebben ontmoet een jaar voor de benoeming van de Sacharovprijs. Die was december 2018 (Europees Parlement, 2018) waarmee de eerste ontmoeting in december 2017 zou zijn. Piri (PvdA) zegt ook dat het eerste contact plaatsvindt na het grote evenement in het Europees Parlement in 2018 (Kati Piri, 2018a) en aangezien dit specifiek is aangegeven en de media ook vermeldt dat de werkgroep in 2018 en niet in 2017 start (Arif News, 2019b), wordt maart 2018 als eerste ontmoeting genoteerd. Daarna heeft de politiek medewerker van Piri (PvdA) veel contact met de werkgroep, aldus Piri.

Op 11 december 2018 ontvangt Piri (PvdA) de ouders van Zefzafi die op dat moment genomineerd was voor de Sacharovprijs prijs (Kati Piri, 2018d). En op 27 maart 2019 ontmoet Piri (PvdA) de FHRO (Freedom & Human Rights Organization, 2019-b). Dit zijn drie ontmoetingen voor de Europese verkiezingen, maar volgens Piri (PvdA) staat maar ongeveer een derde van de contactmomenten tussen haar en de werkgroep Nasser Sacharov/FHRO op sociale media vermeld. Daarom worden negen contactmomenten tussen maart en mei 2019 genoteerd.

Op 19 februari 2020 organiseert Europarlementariër Piri (PvdA) een conferentie met de Freedom & Human Rights Organization (2020f) in het Europees parlement over de mensenrechten in de Rif. 17 april 2020 spreekt Piri (PvdA) met familie van politieke gevangenen en FHRO in een online evenement (Kati Piri, 2020b). 20 mei neemt Piri (PvdA) opnieuw deel aan een online panel van de FHRO, dit keer over de invloed van corona op de politieke Riffijnse gevangenen (Freedom & Human Rights Organization, 2020e). Op 20 november 2020 ontmoet Piri (PvdA) met andere Europarlementariërs de FHRO weer om de gezondheidssituatie in en de migratie vanuit de Rif te bespreken (Freedom & Human Rights Organization, 2020a). Op 10 december 2020 ondertekenen Europarlementariërs waaronder Piri (PvdA) de mensenrechtenverklaring van de FHRO die oproept de politieke gevangenen van de Riffijnen vrij te laten (Freedom & Human Rights Organization, 2020d) - daar is ook contact voor nodig.

Agendering

Op 11 januari 2018 stuurt Europarlementariër Piri (PvdA) een brief naar de buitenlandse chef in de Europese Unie om aan te dringen op een dialoog met de Marokkaanse autoriteiten (PvdA, 2018). 28 februari 2018 organiseert Piri (PvdA) een groot evenement in het Europese parlement waarbij de vader van de Riffijnse protestleider, Nederlandse familie en een advocaat van de Riffijnse gevangenen spreken (Kati Piri, 2018a). 27 maart 2018 kaart Karabulut (SP) de processen van de Riffijnse demonstranten aan in de Tweede Kamer (Handelingen | |, 21501-02, nr. 1853). In april leggen Europarlementariër Piri (PvdA) en Tweede Kamerlid Ploumen (PvdA) een werkbezoek af aan Marokko (PvdA Internationaal Secretariaat, 2018). 15 mei 2018 staat de mensenrechtensituatie in Marokko voor het eerst op de agenda van het Europees Parlement (Kati Piri, 2018b). In juli 2018 zamelen de Nederlandse Europarlementariërs Sargentini (GL) en Piri (PvdA) handtekeningen in om Nasser Zefzafi voor te dragen voor de Sacharov-prijs van 2018 (Butter, 2018). 19 juli 2018 roepen Tweede Kamerleden Azarkan (DENK), Ploumen (PvdA), Karabulut (SP), Van Ojik (GroenLinks), Van Helvert (CDA) en Sjoerdsma (D66) de minister van Buitenlandse Zaken op om zich in te zetten voor

de vrijlating van de politiek gevangenen in de Rif, de geluiden over mishandeling en marteling onafhankelijk te laten onderzoeken, in te gaan op de Marokkaanse vluchtelingen in Nederland, internationale waarnemers te sturen, intimidatie van Europese Marokkanen te stoppen en om EU-subsidies in te zetten voor de ontwikkeling van de Marokkaanse bevolking (Handelingen | |, 4775-V, nr. 87., 2018). 4 september 2018 stellen Tweede Kamerleden Karabulut (SP), Ploumen (PvdA) en Van Ojik (GroenLinks) schriftelijke vragen over de hongerstaking van de Riffijnse politieke gevangenen (Aanhangsel Handelingen | |, 42, 2018). 28 oktober 2018 vragen Europarlementariër Piri (PvdA) en Tweede Kamerlid Ploumen (PvdA) de Marokkaanse koning per brief om de politieke gevangenen vrij te laten (Kati Piri, 2018c). Op 8 november 2018 vraagt SP-Tweede Kamerlid Van Dijk naar de situatie van de politieke activisten uit de Rif die asiel vroegen in Nederland maar die werden afgewezen (Handelingen | |, 19637, nr. 2422, 2018). Op 14 november 2018 spreekt Tweede Kamerlid Kuzu (DENK) zijn zorgen uit over de situatie in de Rif (Handelingen | |, nr. 23, item 8., 2018). 20 november 2018 vraagt Tweede Kamerlid Ploumen (PvdA) in een debat of de minister van Buitenlandse Zaken zich aan kan sluiten bij het pleidooi van haar en Europarlementariër Piri (PvdA) om de Riffijnse politieke gevangenen vrij te laten (Handelingen | |, 32735, nr. 228, 2018). Op 14 december 2018 spreekt Tweede Kamerlid Karabulut (SP) haar zorgen uit over de demonstraties in de Rif. Minister Stef Blok (VVD) zegt dat hij daarover heeft gesproken met zijn Marokkaanse collega (Handelingen | |, 21501-02, nr. 1940, 2018).

8 april 2019 stellen Tweede Kamerleden Karabulut (SP) en Ploumen (PvdA) schriftelijke vragen over de veroordelingen van de Riffijnse activisten (Aanhangsel Handelingen | |, 2339, 2019). 11 april 2019 dient Europarlementariër Piri (PvdA) weer een verzoek in bij de Marokkaanse autoriteiten om een bezoek te brengen aan de Marokkaanse gevangenen (Kati Piri, 2019), maar of ze langs is geweest, blijft onbekend. 1 augustus 2019 uit Tweede Kamerlid Karabulut (SP) opnieuw haar zorgen over de situatie in de Rif (Handelingen | |, 32725, nr. 269, 2019) en op 12 november 2019 stelt ze schriftelijke vragen over berichten over marteling van de Riffijnse protestleider Zafzafi (Aanhangsel Handelingen | |, 1062, 2019).

10 januari 2020 stellen SP-Tweede Kamerleden Marijnissen en Karabulut schriftelijke vragen over het bezoek aan het noorden van Marokko (Aanhangsel Handelingen | |, 1836, 2020). De FHRO is op 19 februari 2020 in het Europese parlement waar ooggetuigen en internationale observeerders vertellen over de rechtszaken van de Riffijnse protesten (Gloria Ghéquièrre, 2020). 20 maart 2020 schrijft Europarlementariër Piri (PvdA) een brief naar de Marokkaanse Minister van Justitie om op te roepen onmiddellijk alle politieke gevangenen vrij te laten in de coronapandemie (Kati Piri, 2020a). En 4 september 2020 doet ze dit met 19 andere Europarlementariërs naar de Marokkaanse minister-president om hem te attenderen op de ernstige situatie van de Riffijnse politieke gevangenen (Freedom & Human Rights Organization, 2020c). 24 november 2020 uit Europarlementariër Piri (PvdA) haar zorgen over de politiek gevangenen in de Rif in het Europees parlement (Freedom & Human Rights Organization, 2020b).

26 januari 2021 stelt Tweede Kamerlid Karabulut (SP) schriftelijke vragen over de gedetineerde Rif-activisten (Aanhangsel Handelingen | |, 1695, 2021). Europarlementariër Piri (PvdA) (2021a) stelt 27 januari 2021 vragen aan de Europese commissie over de aanklacht van de Marokkaanse veiligheidsdiensten tegen mensen met de Marokkaanse nationaliteit maar die niet in Marokko wonen (Europees Parlement, 2021). Op 16 februari 2021 roept Europarlementariër Piri (PvdA) de minister van de mensenrechten in Marokko op om de politieke gevangenen uit de Rif vrij te laten (Freedom & Human Rights Organization, 2021). Piri (PvdA) verlaat 1 april 2021 het Europees parlement om naar de Tweede Kamer te gaan (Parlement.com, z.d.-a). Volgens Piri (PvdA) heeft ze geprobeerd een Resolutie over de Rif op de agenda van het Europees parlement te krijgen, maar is dit niet gelukt.

Als Tweede Kamerlid stelt Piri (PvdA) in april 2021 Kamervragen aan minister Blok (VVD) over de journalist Omar Radi in Marokko (Kati Piri, 2021a), die naar vermoeden is gearresteerd omdat hij verslag deed over de Rif (Bakker, 2020). Ook vraagt Piri (PvdA) begin juli 2021 aandacht voor de Riffijnse politieke gevangenen (Kati Piri, 2021b). Op 16 september 2021 vraagt Piri (PvdA) of Nederland de rechtszaken van de Riffijnse politieke gevangenen volgt (Handelingen | |, 21501-02 nr. 2405, 2021).

Invloed op de inhoud van beleid

Er zijn geen via de gezochte wegen geen aangenomen moties, amendementen of initiatiefvoorstellen te vinden over het belang van de burgerbeweging Sacharov Nasser/FHRO.

Donor Detectives NL/BE

Contact

Voordat het onderwerp echt prominent op de politieke agenda staat, heeft Els Leijs van de Donor Detectives enkele malen contact met Tweede Kamerlid Carla-Dik Fabers (CU). Fabers weet niet precies wanneer, maar ‘aan het begin van het proces’. Drie contactmomenten worden genoteerd in mei, juni en juli 2017. Dit omdat de lancering van Donor Detectives NL/BE in de media plaatsvond in mei 2017 en in juni 2017 het lobby-doel geagendeerd wordt op de politieke agenda. 27 juni 2017 spreekt minister Schippers (VVD) de Donor Detectives NL/BE en andere belanghebbenden bij donorkinderen en schrijven zij een actieplan om donorkinderen beter te ondersteunen (Kamerstukken | |, 30486, nr. 16, 2017). Dit plan werken ze uit met minister Hugo de Jonge (CDA) (Donor Detectives NL/BE, 2017a). Het contactmoment met De Jonge wordt genoteerd in november omdat hij 26 oktober 2017 aantreedt als minister (Rijksoverheid, z.d.-h).

Agendering

1 juni 2017 stelt Tweede Kamerlid Kooiman (SP) schriftelijke vragen naar de onderbezetting van de DNA-databank Fiom waardoor donorkinderen erg lang moeten wachten op een eventuele match (Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2141, 2017). De volgende dag roept minister Schippers (VVD) anonieme donoren op om zich bekend te maken bij de DNA-databank (Kamerstukken | |, 30486, nr. 16, 2017) na vragen van stichting Donorkind en kinderrechtenorganisatie Defence for Children (Kamerstuk, 29963, nr. 16, 2016). In een debat op 26 juli 2017 vraagt Tweede Kamerlid Van Der Staaij (SGP) of minister Schippers (VVD) de financiële drempel voor de inschrijving bij de DNA-databank Fiom kan verlagen en vragen Tweede Kamerleden Rutte (VVD) en Bergkamp (D66) na misstanden bij de spermabank in Arnhem of het ‘gedoe’ echt voorbij is en er meer toezicht kan komen op de fertiliteitsklinieken (Kamerstukken | |, 32279, nr. 117, 2017).

In een debat op 13 februari 2018 vraagt Tweede Kamerlid Dijkema (PvdA) naar het disfunctioneren van Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting en hierdoor misleidende informatie over de wens van donoren over hun gewenste anonimiteit of niet. Hierbij sluiten Tweede Kamerleden Ellemeest (GroenLinks) en Bergkamp (D66) zich bij aan (Handelingen | |, nr. 51, item 3, 2018). Op 17 april 2018 stelt Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) schriftelijke vragen over de onvindbaarheid van donorvaders (Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2135, 2018). In een overleg op 16 mei 2018 vraagt Tweede Kamerlid Bergkamp (D66) om kosten voor inschrijving bij Fiom ook voor donorkinderen te schrappen (Kamerstukken | |, 33836, nr. 26, 2018). In een overleg op 6 september 2018 vraagt Tweede Kamerlid Sazias (50PLUS) de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) de wens bij donoren die voor 2004 hebben gedoneerd om anoniem te blijven of niet, te verifiëren. Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) uit daarin ook haar teleurstelling dat de minister niet de inschrijvingskosten voor donorkinderen bij het Fiom wil vergoeden (Kamerstukken | |, 34990, nr. 2, 2018). Bij de begrotingsbehandeling voor 2019 in november 2018 vraagt Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) wat de

minister VWS kan doen tegen reclames van buitenlandse klinieken voor anonieme eiceldonatie (Handelingen | |, nr. 14, item 11, 2018).

Op 5 maart 2019 stelt Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) schriftelijke vragen over o.a. de stand van zaken van het Actieplan ondersteuning donorkinderen en de evaluatie van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting en het screenen en voorlichten van wensouders (Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2290, 2019). Tweede Kamerleden Tellegen (VVD), Van der Staaij (SGP) en Dik-Faber (CU) kaarten in een vragenuur op 4 juni 2019 misstanden aan rondom de nieuwe Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting; donoren die eerder aangaven bekend te willen zijn, gaven later aan anoniem te willen zijn (Handelingen | |, nr. 88, item 3, 2019). Op 30 oktober 2019 vraagt Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) naar zaaddonaties uit het buitenland waar Nederlandse wensouders gebruik van maken (Handelingen | |, nr. 17, item 6, 2019). Op 31 oktober 2019 roept Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) in een debat op tot actie van de minister in het tegengaan van buitenlandse zaaddonaties waarvan een deel in Nederland terecht komt (Handelingen | |, nr. 18, item 9, 2019). 22 november 2019 stellen Tweede Kamerleden Kuiken en Ploumen (beide PvdA) schriftelijke vragen over een donor die meer dan 150 kinderen heeft voortgebracht (Aanhangsel Handelingen | |, nr. 1165, 2019). Tweede Kamerlid Van der Staaij (SGP) vraagt in een debat op 4 december 2019 naar de verantwoordelijkheid van Nederland in de toevlucht die ouders naar buitenlands donorzaad en hij geeft aan een wetsvoorstel te willen die ouders verplicht hun kinderen over hun ontstaansgeschiedenis voor te lichten. Tweede Kamerlid Van der Graaf (CU) vraagt in datzelfde debat wat de minister kan doen om Nederlandse klinieken te ontmoedigen om buitenlandse zaaddonoren in te zetten en of de registratie van buitenlandse zaaddonoren in Nederland kan plaatsvinden. Tweede Kamerleden en Agema (PVV) en Szias (50PLUS) roepen dan op om het gebruik van buitenlandse donoren aan banden te leggen (Handelingen | |, 34990, nr. 6, 2020). Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) vraagt 15 oktober 2020 steun om afstammingsgegevens beschikbaar te stellen aan donorkinderen, dat zij gegevens van donor en halfbroers- en -zussen apart kunnen aanvragen en om Europese regels voor commerciële spermabanken (Handelingen | |, 34990, nr. 9, 2020).

Invloed op de inhoud van beleid

Op 27 september 2016 geeft minister Schippers (VVD) in een brief aan dat naar aanleiding van een inspectie van alle fertiliteitsklinieken, verbetermaatregelen aan klinieken zijn gevraagd en aanbevelingen aan hen zijn gedaan (Kamerstukken | |, 30486, nr. 11, 2016). Stichting donorgegevens Kunstmatige Bevruchting past naar aanleiding daarvan de brieven aan naar donorkinderen van anonieme donorkinderen; daarbij geven ze niet meer onjuist aan dat de donoren anoniem willen blijven (Donor Detectives NL/BE, 2016).

Op 6 juni 2017 presenteert minister Edith Schippers (VVD) het actieplan dat ze met o.a. de Donor Detectives NL/BE heeft geschreven. Het actieplan stelt onder andere dat fertiliteitsklinieken donoren die gedoneerd hebben in de overgangperiode naar de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting van 2014 moeten vragen hun keuze kenbaar te maken voor of tegen anonimiteit. Ook zullen de partijen met het ministerie van VWS een communicatieplan opstellen om o.a. donoren op te roepen zich bekend te maken en ouders kinderen laten informeren dat ze een donorkind zijn. Daarnaast wordt de inschrijving bij de DNA-databank voor donoren gratis tot 150.000 euro (Kamerstukken | |, 30486, nr. 16, 2017). Als deze actiepunten worden geïmplementeerd, noemen de Donor Detectives deze de “eerste vruchten van ons overleg met de minister” (Donor Detectives, 2017-c).

Op 12 juli 2018 geeft minister De Jonge (CDA) aan dat hij het inzagerecht in de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting heeft geïntroduceerd zodat de inspectie altijd gegevens kan inzien zo nodig om toezicht te houden op meldingen en signalen (Kamerstukken | |, 34874, nr. 6, 2018). 17 oktober

2018 dient Tweede Kamerlid Dik-Faber (CU) een amendement in om ook de kosten van de DNA-test bij Fiom voor donorkinderen te schrappen (Kamerstukken ||, 35000-XVI, nr. 18, 2018). Deze wordt aangenomen (Kamerstukken, 34990, nr. 3, 2019).

Op 3 september 2019 schrijven de minister van Rechtsbescherming en de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Eerste Kamer dat ze ouders of andere gezagsdragers gaan verplichten om kinderen over zijn/haar ontstaansgeschiedenis voor te lichten. Ook kondigen ze een centraal register ontstaansgeschiedenis aan waarbij ze registratie van genetische afstamming hierin verplichten als deze niet overeenkomt met de juridische afstamming (Kamerstukken ||, 33032, nr. N, 2019). Dit zijn plannen uit het actieplan voor donorkinderen uit juni 2017 (Kamerstukken ||, 30486, nr. 16, 2017). Op 2 oktober 2019 presenteert minister De Jonge (CDA) weer enkele beleidswijzigingen uit het actieplan. Zo zal de Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting (Sdcb) het aantal kinderen verwekt door donoren registreren, daar toezicht op houden, halfbroers en –zussen desgewenst in contact brengen, genetische aandoeningen van donoren doorgeven aan klinieken en een donorkind opnemen in haar bestuur. Ook richt minister De Jonge (CDA) een adviescommissie op die belangen van een donor afweegt als hij zijn gegevens niet wil verstrekken, schrapt hij de verplichting van klinieken om medische gegevens en bloedgroeyptypes bij de Sdcb te registreren, zal hij het toezicht op de Sdcb sturen, laat hij de geheimhoudingsverklaringen van anonieme donoren door klinieken overgedragen aan de Sdcb en start de minister een informatiepunt over donorconceptie (Kamerstukken ||, 30486, nr. 24, 2019).

Het ministerie van Volksgezondheid verklaart in 2020 geheimhoudingsverklaringen van ná het verbod op anonieme donordonatie ongeldig. Daardoor moeten alle donoren die voor 2004 geen geheimhoudingsplicht hadden getekend, alsnog hun gegevens verstrekken als biologische kinderen daarom vragen (Stichting Donorkind, 2021b). De rol van de Donor Detectives NL/BE bij deze gebeurtenissen is niet publiekelijk bekend. Dit moment wordt genoteerd op juli 2020 omdat dit het midden van het jaar betreft.

Black Lives Matter

Contactmoment

Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK) geeft aan dat hij gesproken heeft met een van de trekkers van Black Lives Matter. Deze ontmoeting wordt net na de eerste protesten genoteerd in juni 2020. Op 24 juni 2020 spreekt Mark Rutte (VVD) met een aantal mensen die deelnemen aan de protesten of anders zijn betrokken bij de maatschappelijke dialoog over racisme. De centrale vraag is hoe het gesprek over racisme in de samenleving op een goede manier gevoerd kan worden en wat daarvoor nodig is (Rijksoverheid, z.d.-a).

In het debat over institutioneel racisme op 1 juli 2020 (Handelingen ||, nr. 90, item 8, 2020) zegt Tweede Kamerlid Klaver (GroenLinks) dat hij ook met Black Lives Matter heeft gesproken. Aangezien Black Lives Matter in juni 2020 opkomt, wordt het contactmoment in juni 2020 genoteerd. Ook Tweede Kamerlid Paternotte (D66) zegt dat hij gesproken had met Mitchell Esajas namens The Black Archives, onderdeel van BLM. Het precieze moment wordt niet vermeld, maar aangenomen wordt dat dit na snel na de protesten in juni was. Daarom wordt juli 2020 genoteerd. Tweede Kamerlid Martin Bosma (PVV) zegt dat minister Ollongren met BLM heeft gefietst door de Bijlmer (Kamerstukken ||, 30950, nr. 217, 2021). Ook hierbij wordt geen precies moment vermeld maar wordt juli 2020 genoteerd. 2 september dat jaar spreken Mark Rutte (VVD) en minister Koolmees (D66) met een afvaardiging van Black Lives Matter en Kick Out Zwarte Piet (Rijksoverheid, z.d.-b; Rijksoverheid, z.d.-c). 8 september 2020 zegt Minister van Ark (VVD) dat ze in gesprek gaat met Black Lives Matter (Handelingen ||, nr. 98, item 4, 2020). Dit contactmoment wordt in september 2020 genoteerd. 28 september nemen minister Koolmees (D66) en Mark Rutte (VVD) deel aan een

bijeenkomst met BLM en KOZP (Rijksoverheid, z.d.-d). Op 28 oktober 2020 geven Eerste Kamerleden Jorritsma (VVD) en Rosenmöller (GroenLinks) aan dat ze later willen praten met Black Lives Matter (Alonso, 2020). Dit contactmoment wordt in november 2020 genoteerd.

Minister van Engelshoven (D66) en Koolmees (D66) zijn 18 januari 2021 bij een online-bijeenkomst met afgevaardigden uit de anti-racismebeweging over BLM (Rijksoverheid, z.d.-e). Op 17 februari 2021 nemen minister Ollongren (D66) en minister Koolmees (D66) het manifest van Black Lives Matter in ontvangst (Rijksoverheid, z.d.-f). Ook minister van Justitie en Veiligheid, Grapperhaus (VVD), geeft 25 mei 2021 aan met Black Lives Matter te hebben gesproken, maar niet wanneer (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2021). Aangenomen wordt dat het contact net voor het uitbrengen van de brief was, daarom wordt mei 2021 genoteerd. In de zomer/herfst van 2021 spreekt minister Van Ark ook met Black Lives Matter over de aanpak van discriminatie in de zorg; dit wordt genoteerd in september 2021 aangezien dit tussen de zomer en herfst valt (Kamerstukken ||, 29282, nr. 229, 2021). 3 november 2021 spreken Black Lives Matter en BIJ1 tegelijkertijd op een demonstratie tegen politiegeweld (Groenendijk, 2021).

Agendering

Op 8 juni 2020 roept Tweede Kamerlid Van der Graaf (CU) in een debat over politiewetgeving de Minister van Justitie en Veiligheid op om in gesprek te gaan met de organisatoren van de BLM-demonstraties (Kamerstukken ||, 29517, nr. 192, 2020). Tweede Kamerlid Azarkan (DENK) stelt 11 juni 2020 schriftelijke vragen over het bericht 'Landelijk coördinator nodig om discriminatie aan te pakken' (Aanhangsel Handelingen ||, nr. 3453, 2020). In een debat op 23 juni 2020 over het voorstel tot verandering in de Grondwet, strekkende tot toevoeging van handicap en seksuele gerichtheid als non-discriminatiegrond, noemt Tweede Kamerlid Renkema (GroenLinks) Black Lives Matter (Handelingen ||, nr. 86, 34, 2020). Tweede Kamerlid Paternotte (D66) vraagt in een debat op 24 juni 2020 over het hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid aandacht voor diversiteit, gelijke kansen en inclusie in het onderwijs en benoemt zijn tienpuntenplan hierover. Ook moedigt hij instellingen aan onderzoek te doen naar discriminatie binnen de instelling en vraagt naar de status van de uitvoering van de moties over een expertgroep toegankelijkheid en over de wetenschappelijke onderbouwing van selectiecriteria (Kamerstukken ||, 31288, nr. 873, 2020). Op 1 juli 2020 wordt op initiatief van DENK een debat over institutioneel racisme gevoerd (Handelingen ||, nr. 90, item 8, 2020), naar aanleiding van de BLM-protesten (Algemene Bestuursdienst, 2021). In dit debat stelt Tweede Kamerlid Jetten (D66) enkele beleidsveranderingen voor: een meldplicht voor racistische en discriminerende verzoeken aan uitzendbureaus en verhuurbemiddelaars en forse boetes als er gediscrimineerd wordt; speciale rechercheurs tegen discriminatie zodat aangiftes vaker leiden tot opsporingen en veroordelingen van daders; en een nationaal coördinator discriminatie en racisme voor een fundamentele aanpak van institutioneel racisme en discriminatie en voor meer inclusiviteit bij de overheid (Handelingen ||, nr. 90, item 8, 2020) Ook worden daarin moties ingediend maar verworpen van Tweede Kamerlid Asscher (PvdA) over overheidsopdrachten alleen voor organisaties en bedrijven met een stevig antidiscriminatiebeleid, van Marijnissen (SP) over het niet mogen weigeren van leerlingen door bijzondere scholen, van Azarkan (DENK) over van 1 juli een nationale vrije dag maken, over uitspreken dat zwarte piet een kwetsende karikatuur is, over onderzoek naar microagressie en institutioneel racisme in het hoger onderwijs, over geen risicoprofielen hanteren waarvan etniciteit deel uitmaakt, over bindende regelgeving voor redelijke verdenkingen en over een toets op beroepsmatige discriminatie en etnisch profileren bij de rijksoverheid, van Ouwehand (PvdD) over al het betwiste erfgoed in Nederland in kaart brengen en van El Yassini over een bredere invulling van het diversiteitsbeleid (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-b). 14 juli 2020 stelt Tweede Kamerlid Azarkan (DENK) schriftelijke vragen waarvan een is of er sprake is van institutioneel racisme bij de Belastingdienst (Aanhangsel Handelingen, nr. 357, 2020).

Op 3 september 2020 stelt de D66-fractie dat door de Black Lives Matter-demonstraties duidelijk is geworden dat er behoefte is om aandacht te besteden aan racisme. Ook haalt GroenLinks Black Lives Matter aan om te tonen dat het maatschappelijke en politieke debat snel kan veranderen en vraagt daarom of de herijking van de Canon Nederland 1 x in de tien jaar wel genoeg is (Kamerstukken | |, 32820, nr. 395, 2020). Op dezelfde dag dient Tweede Kamerlid Azarkan (DENK) een motie in om onderzoek te doen of het mogelijk is om een regeling in te voeren waarbij organisaties moeten bewijzen dat zij niet discrimineren, in plaats van dat mensen moeten bewijzen dat zij gediscrimineerd worden (Handelingen | |, nr. 97, item 14, 2020). Hij wordt niet aangenomen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-c), maar minister Koolmees (D66) geeft aan er graag naar te willen kijken en mee te nemen in een vervolgoeverleg naar aanleiding van de BLM-demonstraties (Handelingen | |, nr. 97, item 14, 2020). Tweede Kamerlid Paternotte (D66) vraagt op 8 september 2020 aandacht voor racisme in de zorg naar aanleiding van een oproep van Black Lives Matter (Handelingen | |, nr. 98, item 4, 2020). Op 16 september 2020 vraagt Tweede Kamerlid Klaver (GroenLinks) om concreet beleid om institutioneel racisme aan te pakken waarbij hij Black Lives Matter noemt. Ook Tweede Kamerlid (Jetten) noemt Black Lives Matter en vraagt naar een wet tegen discriminatie in sollicitatieprocedures en een meldplicht voor uitzendbureaus die van klanten het verzoek krijgen om aan de voorkant te discrimineren (Handelingen | |, nr. 2, item 2, 2020). Tweede Kamerlid Paternotte (D66) vraagt op 14 oktober 2020 wanneer hij de wetten voor de meldplicht van discriminatie en voor de aanpak van arbeidsdiscriminatie kan verwachten (Handelingen | |, nr. 14, item 3, 2020). Tweede Kamerlid Paternotte (D66) vraagt op 15 oktober 2020 naar discriminatierechercheurs (Handelingen | |, nr. 15, item 13, 2020). Op 27 oktober 2020 vraagt Eerste Kamerlid Rosenmöller (GroenLinks) naar stappen die de premier wil zetten naar nul racisme (Handelingen | |, nr. 7, item 3, 2020). Op 29 oktober 2020 wordt aan de Minister van Buitenlandse Zaken gevraagd of deze in contact staat met, samenwerkt of een bijdrage levert aan Black Lives Matter (Kamerstukken | |, 35570-V, nr. 12, 2020). Tweede Kamerlid Öztürk (DENK) dient op 5 november 2020 een motie in over een onderzoek naar racisme en discriminatie op de ondernemersmarkt, maar deze wordt niet aangenomen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-j). Op 12 november vraagt Tweede Kamerlid Van den Berge (GroenLinks) aan minister Koolmees (D66) of de gesprekken met BLM hebben geleid tot een integraal plan tegen institutioneel racisme en discriminatie (Kamerstukken | |, 35570-XV, nr. 81, 2020). Tweede Kamerlid Van den Hul (PvdA) stelt 2 december 2020 schriftelijke vragen over de verdubbeling van het aantal meldingen van discriminatie op universiteiten (Aanhangsel Handelingen | |, nr. 1390, 2021).

Tweede Kamerleden Buitenweg (GroenLinks) en Segers (CU) dienen 19 januari 2021 een initiatiefvoorstel in 'strafverhoging discriminatoir gemotiveerde geweldsdelicten'; deze is in afwachting van advies van Raad van State (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-v). In een debat op 9 februari 2021 over het initiatiefvoorstel over handicap en seksuele gerichtheid als non-discriminatiegrond van Tweede Kamerleden Bergkamp (D66), Özütok (GroenLinks) en Van den Hul (PvdA), vraagt Eerste Kamerlid Van Schalk (SGP) of kleur ook niet in dat voorstel opgenomen kan worden naar aanleiding van BLM (Handelingen | |, nr. 23, item 11, 2021). Op 23 februari 2021 schrijft de minister Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (CDA) dat de opkomst bij de BLM-demonstraties een beeld tonen dat er veel Nederlanders – ongeacht eigen afkomst – willen opkomen tegen racisme en solidair zijn met Nederlanders die uitgesloten worden op grond van afkomst, etniciteit of huidskleur (Kamerstukken | |, 35640, nr. B., 2021). 12 maart 2021 stelt Tweede Kamerlid Van Raak (SP) schriftelijke vragen over de financiële steun aan Sint Maarten waaronder of de financiële steun een vorm van racisme en kolonialisme is (Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2049, 2021). Tweede Kamerlid Van Dijk (SP) dient 30 maart 2021 schriftelijke vragen in over het bericht dat online discriminatie geen prioriteit heeft (Aanhangsel Handelingen | |, nr. 2724, 2021). Op 30 maart 2021 debatteert de Eerste Kamer over een wetsvoorstel voor het uitsluiten van opsporingsambtenaren die geweld hebben gebruikt in de rechtmatige uitoefening van hun taak en een strafbaarstelling van schending van de geweldsinstructie en een strafrechtelijk onderzoek naar

geweldgebruik door opsporingsambtenaren. Daarin benoemt Eerste Kamerlid Veldhoen (GroenLinks) dat in de zomer van 2020 dit wetsvoorstel geruisloos de Tweede Kamer doorkwam omdat BLM-demonstraties niet zo alom vertegenwoordigd waren als in het afgelopen jaar en zij het wetsvoorstel daarom opnieuw wil beoordelen. Eerste Kamerlid Dittrich (D66) zegt dat de discussie over etnisch profileren door BLM is aangezwengeld en vraagt hoe het staat met vijf prioriteiten om te komen tot een diverse en inclusieve politieorganisatie om zo etnisch profileren tegen te gaan (Handelingen |, nr. 32, item 3, 2021). In een debat op 6 april 2021 vraagt Tweede Kamerlid Van Baarle (DENK) een brief van de minister van Binnenlandse Zaken die uiteenzet wat de regering doet tegen discriminatie (Handelingen ||, nr. 65, item 7, 2021). 15 april 2021 dient Tweede Kamerlid Vestering (PvdD) een motie in over de impact van de import van grondstoffen op lokale gemeenschappen van kleur, maar deze wordt niet aangenomen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-n). Op 15 april stelt Tweede Kamerlid Van Baarle (DENK) schriftelijke vragen over het aantal meldingen van discriminatie van de afgelopen tien jaar (Aanhangsel Handelingen ||, 2987, 2021). Tweede Kamerlid Klaver (GroenLinks) dient 29 april 2021 tevergeefs een motie in waarin staat dat er een einde moet komen aan racisme (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-n). 7 mei 2021 stelt Tweede Kamerlid Simons (BIJ1) schriftelijke vragen over buitenproportionele geweldstoepassing door de Rotterdamse politie waarin ze de mogelijkheid van racisme benoemt (Aanhangsel Handelingen ||, nr. 3171, 2021). In juni 2021 pleiten de burgemeester van de G4 voor een nationale feestdag voor de herdenking van het slavernijverleden (Handelingen ||, nr. 91, item 35, 2021). 15 juni 2021 kaart de parlementaire onderzoekscommissie naar de effectiviteit van antidiscriminatiewetgeving BLM aan (Handelingen |, CXLVI nr. C, 2021). In een debat op 30 juni 2021 over rassendiscriminatie kaart Tweede Kamerlid Belhaj (D66) de BLM-demonstraties weer aan en stelt dat er weinig is verbeterd (Kamerstukken ||, 30950, nr. 275, 2021). Op 8 juli 2021 vindt er een tweeminutendebat discriminatie en racisme plaats (Handelingen ||, nr. 99, item 51, 2021). Daarin dient Tweede Kamerlid Simons (BIJ1) moties in over het Zwart Manifest als leidraad voor beleid tegen anti-zwart racisme en tweemaal over een ministerie van gelijkwaardigheid, Van Baarle (DENK) over meerjarige financiering van de nationaal coördinator discriminatiebestrijding en racisme en Leijten (SP) over een nieuwe profielschets voor de nationaal coördinator discriminatie en racismebestrijding, maar deze worden niet aangenomen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-d; Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-o; Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-g; Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-q, Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-r). Tweede Kamerlid Wuite (D66) stelt 7 september 2021 schriftelijke vragen over discriminatie van Caribische Nederlanders (Aanhangsel Handelingen ||, nr. 303, 2021). 9 oktober 2021 stelt Tweede Kamerlid Azarkan (DENK) vragen over de Arnhemse villamoord waaronder de rol van racisme daarin (Aanhangsel Handelingen ||, nr. 857, 2021) en op 13 oktober 2021 stelt hij schriftelijke vragen over het nieuwsartikel 'Raad van Europa: Nederlandse rechter normaliseert discriminatie door marechaussee' (Aanhangsel Handelingen ||, nr. 813, 2021). 19 oktober 2021 stelt Tweede Kamerlid Simons (BIJ1) schriftelijke vragen waaronder over het handelen van de Rotterdamse politie bij de BLM-demonstratie en KOZP-protest (Aanhangsel Handelingen ||, 2021Z18239, 2021). Tweede Kamerlid Van Baarle (DENK) dient 28 oktober een motie in over een budget van 5 miljoen euro voor de nationaal coördinator tegen discriminatie en racisme maar deze haalt geen meerderheid (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-t).

Invloed op de inhoud van beleid

Op 23 juni 2020 wordt een motie van Tweede Kamerlid Van den Hul (PvdA) aangenomen over de uitwerking van de kerndoelen ten aanzien van racisme, discriminatie, antisemitisme, koloniaal verleden en migratiegeschiedenis (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-g).

In het debat over institutioneel racisme op 1 juli 2020 worden moties aangenomen van Tweede Kamerleden Asscher (PvdA) over een Staatscommissie Discriminatie en Racisme en over aandacht voor racisme, discriminatie en antisemitisme in de lerarenopleiding en opleidingen voor de jeugdzorg, van Marijnissen (SP) over het verbod op discriminatie betrekken bij de kwaliteitseisen

voor uitzendbureaus, van Azarkan (DENK) over het aanstellen van een nationaal coördinator discriminatiebestrijding en over mensenrechten en antidiscriminatie in de kerndoelen van het onderwijs, van Jetten (D66) over een nationaal coördinator discriminatie en racisme aanstellen en over een meldplicht voor racistische of discriminerende verzoeken op de arbeidsmarkt en de woningmarkt en van Klaver (GroenLinks) over het jaar 2023 een herdenkingsjaar maken - Klaver stelt daarbij dat Black Lives Matter dat ook wil (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.b). Ook worden moties aangenomen van Tweede Kamerleden Klaver (GroenLinks) om te onderzoeken hoe het gebruik van risicoprofielen bijdraagt aan etnisch profileren en van Ouwehand (PvdD) om de gouden koets niet meer in de oude hoedanigheid in te zetten (Handelingen | |, nr. 90, item 8, 2020). 23 juli 2020 presenteren Tweede Kamerleden Yeşilgöz-Zegerius (VVD) en Segers (CU) een initiatiefnota voor een effectievere aanpak van antisemitisme waarbij Segers (CU) naar de BLM-protesten verwijst (Kamerstukken | |, 35164, nr. 13, 2020). Minister van Ark (VVD) zegt na vragen op 8 september 2020 van Tweede Kamerlid Paternotte (D66) dat ze een onderzoek instelt over racisme in de zorg, zorgt dat daar vaker aangifte over wordt gedaan en voert een meldcode in (Handelingen | |, nr. 98, item 4, 2020). 27 oktober 2020 neemt de Eerste Kamer een voorstel aan van de leden Jorritsma (VVD) en Rosenmöller (GroenLinks) voor een parlementair onderzoek naar de omvang en oorzaken van discriminatie. Ze geven aan dit te doen naar aanleiding van de Black Lives Matter-demonstraties en de daaropvolgende debatten (Alonso, 2020). 28 oktober 2020 dient Tweede Kamerlid Van den Berge (GroenLinks) een motie in over een actieplan voor het versterken van de gezamenlijke slagkracht tegen discriminatie en racisme die wordt aangenomen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-i). Minister Koolmees (D66) schrijft 11 november 2020 in een reactie op een motie van Van Dijk (SP) voor een gesprek met de islamitische gemeenschap over beleid tegen moslimdiscriminatie dat naar aanleiding van de BLM-demonstraties intersectionaliteit verder opgepakt wordt en de bewustwording vergroot wordt (Kamerstukken | |, 30950, nr. 214, 2020). Half november 2020 wordt bekend dat openbare bibliotheken in stilte alle boeken met Zwarte Piet uit hun collectie verwijderen (Niemantsverdriet, 2020).

Op 15 april 2021 worden moties van Tweede Kamerlid Azarkan (DENK) over een profielschets voor de Nationaal Coördinator Discriminatie en Racisme en van Belhaj (D66) over een prioriteit maken van het tegengaan van risicoprofilering op grond van etniciteit aangenomen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-k; Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-m). 20 mei 2021 dient Van Baarle (DENK) een motie in over zwaardere straffen en hogere boetes bij het bestrijden van discriminatie en racisme die wordt aangenomen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-e). Naar aanleiding van de racistische appberichten van Rotterdamse agenten, kondigt minister Grapperhaus (VVD) op 20 mei aan dat hij de korpsleiding meer helderheid over sancties bij racisme zal geven, een externe raad voor reflectie en advies op de realisatie van Politie voor Iedereen zal oprichten en er bijeenkomsten komen met maatschappelijke antiracisme-organisaties (Kamerstukken | |, 29628, nr. 1014, 2021). Tweede Kamerlid Simons (BIJ1) dient 15 juni 2021 een motie in over een breed onderzoek naar discriminatie en de inzet van onwettelijke instrumenten die een meerderheid haalt (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-f). Minister Ollongren (D66) schrijft op 24 juni 2021 dat er naar aanleiding van BLM een profiel is opgesteld voor een Nationaal Coördinator Discriminatie en Racisme en een stuurgroep voor de aanpak van discriminatie en racisme en een Staatscommissie zal worden aangesteld (Kamerstukken | |, 30950, nr. 250, 2021). Op 25 juni 2021 schrijft minister Ollongren (D66) als reactie op het pleidooi voor een nationale feestdag voor de herdenking van het slavernijverleden dat ze een Adviescollege Dialooggroep Slavernij heeft ingesteld (Kamerstukken | |, 30950, nr. 251, 2021). Op 8 juli 2021 worden moties aangenomen van Tweede Kamerleden Van Baarle (DENK) over de Nationaal Coördinator Discriminatiebestrijding en Racisme jaarlijks onafhankelijk aan de Kamer laten rapporteren en van Van Esch (PvdD) over actieve bestrijding van moderne slavernij (Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-m; Tweede Kamer der Staten-Generaal, z.d.-p). Op 7 september 2021 schrijft minister Grapperhaus (VVD) over verschillende maatregelen tegen discriminatie en etnisch profileren binnen de politie zoals het programma Met Politie voor

Iedereen, een pilot met discriminatierechercheurs in Amsterdam en een betere samenwerking tussen meldinstanties (Kamerstukken | |, 29628, nr. 1035, 2021). 12 oktober 2021 wordt een motie aangenomen van Tweede Kamerlid Simons (BIJ1) over in het proces van heling specifiek aandacht besteden aan de emotionele gevolgen van institutioneel racisme (Tweede Kamer der Staten-generaal, z.d.-s). Tweede Kamerlid Van Baarle (DENK) dient 28 oktober 2021 een motie in over het verbeteren van de effectiviteitsmeting van maatregelen tegen discriminatie; deze wordt ook aangenomen (Tweede Kamer der Staten-generaal, z.d.-u). 8 november laat minister Ollongren (D66) weten dat ze het College voor de Rechten van de Mens een juridisch toetsingskader voor het gebruik van etniciteit in risicoprofielen op laat stellen (Kamerstukken, 30950, nr. 277, 2021). Op 26 november 2021 zegt de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dat het programma Verdere Integratie op de Arbeidsmarkt is uitgevoerd tegen de achtergrond van een maatschappelijke roep om het aanpakken van discriminatie op afkomst door onder andere Black Lives Matter (Kamerstukken | |, 29544, nr. 1081, 2021).

2. Vragenlijsten

Ex-Europarlementariër en huidig Tweede Kamerlid Kati Piri (PvdA)

	Vragen	Gehoopt resultaat
1	U heeft veel contact gehad met werkgroep Sacharov Nasser / de FHRO. Vele heb ik gevonden via sociale media. Plaatste u altijd alle ontmoetingen daarop of niet en zo niet, hoeveel hebben er volgens u achter de schermen nog plaats gevonden? En in hoeverre was er nog contact na het verlies van de Sacharovprijs? (in april 2019 organiseerde u een protest met Rif project; was dat ook met de FHRO?)	Informatie over de responsiviteit van de politica naar de burgergroep
2	In hoeverre heeft u geprobeerd het lobbydoel van werkgroep Sacharov Nasser / de FHRO in het (nieuwe) beleid te verwerken waar dit niet heeft geresulteerd in een motie, amendement of initiatiefvoorstel?	
3	In hoeverre speelde gebeurtenissen zoals de demonstraties, veroordelingen en graties van de demonstranten en de nominatie en het verlies van de Sacharovprijs mee in de keuze om werkgroep Nasser Sacharov / FHRO te spreken/hun doel te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid?	Verificatie hypothese 1. A.
4.A + 4.B	<p>A. In hoeverre vond er al een discussie of conflict plaats in de politiek over de demonstraties door Riffijnen? En in hoeverre speelde dit mee in de keuze om werkgroep Nasser Sacharov / FHRO te spreken/hun doel te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid?</p> <p>B. In hoeverre speelden de landelijke of Europese verkiezingen een rol in uw keuze om burgergroep X te spreken/hun doel op te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid?</p>	Verificatie hypothese 1. B.
5	Wanneer en hoe benaderde werkgroep Nasser Sacharov / FHRO u/nam u kennis van hun bestaan - voor of nadat het onderwerp dat werkgroep Nasser Sacharov / FHRO aankaatte al op de agenda stond en/of er al over oplossingen werd nagedacht? En in hoeverre speelde deze timing mee in de keuze om deze groep te	Verificatie hypothese 1. C.

	spreken/hun doel te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid?	
6	In hoeverre, waar en wanneer heeft u kennis genomen van (sociale) media-aandacht over de lobby van de werkgroep Nasser Sacharov / FHRO? En in hoeverre speelde dit mee in de keuze om deze groep te spreken/hun doel te agenderen/hun doel te verwerken in (nieuw) beleid?	Verificatie hypothese 2. A. t/m 2. C.
7.A t/m 7.A	A. Hoe ziet u het probleem dat aangekaart is door de werkgroep Nasser Sacharov / FHRO? B. Wie ziet u als de schuldige van het probleem? C. Wat ziet u als de oplossing voor het probleem?	Verificatie van hypothese 3. A. t/m 3. F.
8	In hoeverre woog de publieke opinie/de steun van de Nederlandse burger voor de burgerlobby mee in uw responsiviteit naar werkgroep Nasser Sacharov / FHRO?	Verificatie hypothese 4. A. en 4. B.
9	Hoe bepaalde u deze publieke opinie/steun van het volk? (Als dat niet vanzelf genoemd wordt, vragen of sociale media-likes/folgers, het aantal demonstranten, leden of ondertekeningen van de petitie hierbij een rol speelden en hoeveel dit volgens de politicus was.)	Verificatie hypothese 4. A en 4. B.

Ex-Tweede Kamerlid Dik-Faber (ChristenUnie)

	Vragen	Gehoopt resultaat
1	Ik doe onderzoek naar de responsiviteit van politici naar burgergroepen. Dat doe ik aan de hand van een aantal specifieke burgergroepen. U heeft een aantal keren de anonimiteit van donoren van donorkinderen geboren voor 2004, geagendeerd en ook gezorgd voor een beleidsverandering voor deze donorkinderen met een amendement. De burgergroep Donor Detectives NL/BE lobbyde tegen anonimiteit van deze donorvaders. Kent u deze burgergroep en zo ja, heeft u (in)direct contact gehad met hen en	Informatie over responsiviteit van de politica naar de burgergroep

	zo ja, hoe en hoe vaak? Zo nee, waarom niet?	
2	Ik heb gezien dat u het onderwerp aankaartte in debatten, schriftelijke vragen heeft gesteld en een amendement heeft ingediend in hun belang; in hoeverre heeft u daarnaast nog geprobeerd het lobbydoel van Donor Detectives NL/BE verder in (nieuwe) beleid te verwerken waar dit niet heeft geresulteerd in een voor mij zichtbaar actieplan, motie, amendement of initiatiefvoorstel?	
3	Er vonden behoorlijk wat gebeurtenissen plaats in de periode dat u voor anonieme donorkinderen opkwam. Zo waren er rechtszaken en documentaires. In hoeverre speelde dit soort gebeurtenissen mee in de keuze voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel en om welke gebeurtenissen gaat het dan precies?	Verificatie hypothese 1. A.
4.A + 4.B	<p>A. In hoeverre bestond er al een discussie of conflict in de politiek over het onderwerp dat de Donor Detectives NL/BE aankaartten? En in hoeverre speelde dit mee in de keuze voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel?</p> <p>B. Ik zie dat u vaak agendeerde of het amendement indiende ver voor de landelijke verkiezingen van 2021, maar in hoeverre speelden de verkiezingen toch een rol in uw keuze voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel? (Op 15 oktober 2020 vroeg u in een debat om steun om afstammingsgegevens beschikbaar te stellen aan donorkinderen, dat zij gegevens van donor en halfbroers-en –zussen apart kunnen aanvragen en om Europese regels voor commerciële spermabanken.)</p>	Verificatie hypothese 1. B.
5	Wanneer en hoe benaderde Donor Detectives NL/BE u/nam u kennis van het bestaan van hen - voor of nadat u anonieme donorkinderen agendeerde en/of er al over oplossingen werd nagedacht? En in hoeverre speelde deze timing mee in de keuze voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel?	Verificatie hypothese 1. C.
6	In hoeverre, waar en wanneer heeft u kennis genomen van (sociale) media-aandacht over de Donor Detectives NL/BE? En in hoeverre speelde dit mee in de keuze voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel?	Verificatie hypothese 2. A. t/m 2. C.

7.A t/m 7.C	<p>A. Hoe ziet u het probleem dat de Donor Detectives NL/BE aankaartten?</p> <p>B. Wie ziet u als de schuldige van het probleem?</p> <p>C. Wat ziet u als de oplossing voor het probleem?</p>	Verificatie van hypothese 3. A. t/m 3. F.
8	In hoeverre woog de publieke opinie/de steun van de Nederlandse burger voor de Donor Detectives NL/BE mee in uw keus voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel?	Verificatie hypothese 4. A. en 4. B.
9	Hoe bepaalde u deze publieke opinie/steun van het volk? (Als dat niet vanzelf genoemd wordt, vragen of sociale media-likes/volgers of het aantal leden/supporters hierbij een rol speelden en hoeveel dit volgens de politicus was.)	Verificatie hypothese 4. A. en 4. B.

Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK)

	Vraag	Gehoopt resultaat
1	Ik doe onderzoek naar de responsiviteit van politici naar burgergroepen aan de hand van een aantal specifieke burgergroepen zoals Black Lives Matter. U heeft een aantal keren de doelen van Black Lives Matter geagendeerd en ook gezorgd voor een beleidsverandering of dit geprobeerd met moties. Kent u Black Lives Matter en zo ja, heeft hij (in)direct contact gehad met hen en zo ja, hoe en hoe vaak? Zo nee, waarom niet?	Informatie over responsiviteit van de politica naar de burgergroep
2	U kaartte het lobbydoel van BLM aan in debatten, schriftelijke vragen en moties; in hoeverre heeft u daarnaast nog geprobeerd het lobbydoel van Black Lives Matter verder in (nieuwe) beleid te verwerken waar dit niet heeft geresulteerd in een voor mij zichtbaar actieplan, motie, amendement of initiatiefvoorstel?	
3	Er vonden behoorlijk wat gebeurtenissen plaats in de periode dat u voor de doelen van Black Lives Matter opkwam. Zo was er natuurlijk de dood van George Floyd en de protesten. Waren er gebeurtenissen die die meespeelden in uw keuze om responsief te zijn naar hen/hun doel?	Verificatie hypothese 1. A.

4.A + 4.B	In hoeverre spelen landelijke verkiezingen een rol in uw reactie/responsiviteit naar het lobbydoel van BLM?	Verificatie hypothese 1. B.
5	Wanneer en hoe benaderde Black Lives Matter u/nam u kennis van het bestaan van hen - voor of nadat u (de doelen van) Black Lives Matter agendeerde en/of er al over oplossingen werd nagedacht? En in hoeverre speelde deze timing mee in de keuze voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun lobbydoel?	Verificatie hypothese 1. C.
6	In hoeverre, waar en wanneer heeft u kennisgenomen van (sociale) media-aandacht over Black Lives Matter? En in hoeverre speelde dit mee in de keuze voor uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel?	Verificatie hypothese 2. A. t/m 2. C.
7.A t/m 7.C	Hoe ziet u het probleem dat Black Lives Matter aankaartte? Wie ziet u als de schuldige van het probleem? Wat ziet u als de oplossing voor het probleem?	Verificatie hypothese 3. A. t/m 3. F.
8	In hoeverre woog de publieke opinie/de steun van de Nederlandse burger voor Black Lives Matter mee in uw reactie/responsiviteit naar hen/hun doel?	Verificatie hypothese 4. A. en 4. B.
9	Hoe bepaalde u deze publieke opinie/steun van het volk? (Als dat niet vanzelf genoemd wordt, vragen of sociale media-likes/volgers of het aantal leden/supporters hierbij een rol speelden en hoeveel dit volgens de politicus was.)	Verificatie hypothese 4. A. en 4. B.

3. Transcripties interviews

Ex-Europarlementariër en huidig Tweede Kamerlid Kati Piri (PvdA)

P = Kati Piri, degene die geïnterviewd wordt.

W = Willemijn de Koning, degene die interviewt.

P: Hi!

W: Hallo! Fijn dat het is gelukt.

P: Ja.

W: Ik heb begrepen dat we maar een half uurtje hebben.

P: Ja.

W: Dus als je het goed vindt, wil ik meteen met de deur in huis vallen.

P: Prima.

W: Hartstikke fijn. Nog even kort waar het onderzoek over gaat. Dus de hoofdvraag is: hoe verklaren politici hun responsiviteit naar burgergroepen. Ik heb drie casussen en een daarvan is werkgroep Sacharov /FHRO, want daarin zijn ze vervolgens verder gegaan als ik het goed begrijp. Ik heb een data-analyse gegaan naar in hoeverre je op hen hebt gereageerd, contact hebt gehad en dat op de agenda hebt gezet en mijn eerste vraag is dus in hoeverre je dat dus aan kunt vullen want niet alles staat online en daarna gaan de vragen over de factoren die meespeelden in jouw keuze om op die manier te reageren. Eerst vraag is dus om te kijken in hoeverre we de data kunnen aanvullen. Ik heb gezien dat er veel contact is geweest is tussen jou en de werkgroep Sacharov. Nu snap ik dat je niet uit je hoofd alle data hebt staan en weet wanneer je ze precies hebt ontmoet, maar kun je een idee geven in hoeverre je denkt dat al die ontmoetingen – telefonisch, fysiek of online – het op social media te vinden was of in hoeverre er nog een gedeelte achter gesloten deuren plaatsvond.

P: Nou, ten eerst. Wat ik me ervan herinner hoe het is ontstaan, is, ik had een afspraak in Utrecht, waar in de tijd weet ik niet meer, er waren ook mensen die in die tijd niet meer in FHRO zaten, die werkgroep Sacharov is opgestart door mensen en sommigen zijn daarin gebleven, sommigen niet, in hoeverre dat is gegaan, geen idee. In elk geval: 1 iemand die lid is van de PvdA, Mohammed Talhaoui in Utrecht, is nu kandidaat-raadslid, onder andere met hem heb ik samen gezeten in Utrecht en nagedacht over: zij hadden al nagedacht over de Sacharovprijs en gedacht over wat er moet gebeuren, wat de timing is in het Europees parlement en hoe zij de lobby kunnen opzetten en wat je nodig hebt voor succes; voor een meerderheid zodat Nasser Zefzafi dus echt genomineerd zou worden. Dus dat is het eerste wat ik mij herinner. Maar bijvoorbeeld Mohammed zit niet in FHRO, maar ik weet zeker dat mijn eerste contacten hierover met hem zijn geweest, die toen wel betrokken was bij de werkgroep Sacharov zat. Maar het was dus nog niet heel erg geïnstitutionaliseerd. Ik weet niet hoe dat zich intern heeft uitgekristalliseerd.

W: Nee, dat is ook niet zo van belang. Maar in elk geval: die eerste meetings waren achter gesloten deuren?

P: Zeker. Dat zijn geen dingen die zij op social media zetten; ik ook niet. En er was veel contact met mijn medewerker Frits, als we het hebben over FHRO en de werkzaamheden in het parlement. Er is een Belgische, Nouraddine, lid van FHRO, volgens mij is hij er net mee gestopt, maar Nouraddine was voor ons kantoor een van de aanspreekpunten voor FHRO. En ik weet dat hij veel contact had met Frits over wanneer is het een goede timing om een meeting te beleggen, wanneer moeten we het op de agenda zetten, hoe zullen we het vormgeven, dus voor zeg maar het Nederlandstalige deel van de FHRO, was ons contact Nouraddine.

W: Was dat jouw politiek medewerker of bestuursadviseur?

P: Mijn politiek medewerker Frits had veel contact met hem.

W: Dus misschien kunnen we zeggen dat wat ik op sociale media heb gevonden, de helft van het contact was? Is dat een goede schatting? Of misschien zelfs een derde?

P: Ik denk eerder een derde dan de helft ja.

W: In hoeverre – wat ik zag soms de protesten – soms zag ik de gezichten van de werkgroep aanwezig, soms het Rif project – In hoeverre kan ik ervan uitgaan als er zo'n protest was dat zij erbij aanwezig waren en jij met hen contact hadden?

P: Wat voor protest bedoel je dan?

W: Bijvoorbeeld het protest in april 2019?

P: Voor mijn gevoel. Kijk die van april 2019 heb ik medegeorganiseerd. Dat ging niet via FHRO, maar via familieleden van politiek gevangenen. Dus ik heb die in Den Haag mede gefinancierd zelfs. Samen met Farida Houdoe, dus daar had de FHRO niks mee te maken. Misschien waren ze er, dat weet ik niet eens. Maar voor mij was dat echt met Farida en zij had weer contact met andere familieleden van politieke gevangenen. En wij van de politieke kant hebben de reis van sprekers bekostigd en we hebben borden met teksten bekostigd. Heel goed dat FHRO daar aandacht aan besteedde, maar het was niet hun protest.

W: Duidelijk.

P: Zij richtten zich heel erg op de lobby op het Europees Parlement en niet op het organiseren van protesten.

W: Duidelijk, dan ga ik dat zo ook verwerken. En nu zie ik ook dat jullie soms vragen hebben gesteld of dingen hebben geagendeerd, in hoeverre zijn er nog bepaalde pogingen geweest om dit te agenderen in zoverre dat het niet heeft geresulteerd in iets dat ik online kan zien zoals een motie, vragen of debat?

P: Dan moet ik graven in mijn geheugen. Volgens mij hebben we gezamenlijke brieven gestuurd als leden zeg maar van; kijk wat FHRO heeft gedaan is een vriendengroep opgezet van leden van het Europees Parlement. Daar zaten Belgen in, Spanjaarden, Nederlanders, vooral dat, en misschien een Frans iemand, maar dat weet ik niet eens. Dat waren de meest actieve, dan moet je denken aan, voor de verkiezingen vanuit Nederland nog Judith Sargentini en na de verkiezingen Tineke Strik en vanuit België meerdere parlementariërs zoals Kathleen van Brempt en uit Spanje vooral ProDemos, ik geloof 1 partij. Vooral Miguel, hoe heet hij van zijn achternaam, nouja, hij was erg actief met de Spaanse tak van de FHRO, dat was het informeren van parlementariërs en het natuurlijk proberen te agenderen, nou was het natuurlijk het hele vervelende dat na een half jaar fysieke bijeenkomsten door corona niet meer door konden gaan. Dus het meeste contact was er eigenlijk voor de verkiezingen en daarna eigenlijk 1 of 2 meetings max en dat was het faciliteren van meetings in het Europees parlement, we hebben bijvoorbeeld onderzoekers van universiteiten maar ook onderzoekers van mensenrechtenschendingen bijvoorbeeld bij de Rif-rechtszaken, daar hebben we evenementen over gehouden met de FHRO in het Europees parlement, dat was heel concreet, maar nog wel voor de verkiezingen. We hebben in de coronacrisis ook nog een online event gedaan met de FHRO na de verkiezingen, maar het was sowieso heel moeilijk geworden om dit soort zaken waar je al erg voor moet lobbyen bij grote landen zoals Frankrijk en Spanje om dat ook nog eens offline vanuit thuis te doen. Om iets op de agenda te zetten. Dus de periode dat ik in het Europees parlement zat, is het niet gelukt om alsnog een resolutie over de Rif, dat altijd al moeilijk was, op de agenda te krijgen van het Europees parlement.

W: Maar dat is dus wel geprobeerd?

P: Ik weet dat wij een poging hebben gewaagd. Maar goed, weetje, het blijft deels hangen, uiteindelijk waren de sociaaldemocraten voor, maar we kregen geen meerderheid omdat op dat moment, de liberalen, kijk, dat de FEV niet meedoet met dit soort mensenrechtendingen, de Christendemocraten, dat is helaas zo, dan heb je wel GUE, de linkse kant, de groenen en de liberalen nodig en bij de liberalen kwam het signaal te laat en zij hadden andere prioriteiten, dus ik weet voor een plenaire, dat het niet is gelukt, terwijl ik mijn fractie zover had, waren we kennelijk toch te laat met het organiseren van die meerderheid en sindsdien heb ik niet gehoord dat het is gelukt, sinds ik weg ben.

W: Het is goed te weten dat die poging er was, ook al is het in de papieren niet te vinden. Dan even naar de factoren, in hoeverre dat van belang was. Je noemde net al de timing. In hoeverre, toen voor

het eerst contact zochten, in hoeverre dacht je dat ze al een oplossing klaar hadden; hadden ze dat uitgewerkt of lag dat niet op tafel?

P: Dan hebben we het over 3 of 4 jaar geleden. We begonnen een jaar voordat de Sacharovprijs – voordat de benoeming er was – Nasser heeft niet gewonnen maar was een van de finalisten zeg maar – dan hebben we het over een jaar daarvoor dat we voor het eerst brainstormden over ideeën over: hoe kunnen we proberen om Nasser te nomineren voor de Sacharovprijs – dat idee kwam van hen. Maar nogmaals: of dat nu opgegaan in FHRO of dat er een andere groep was en FHRO dat idee heeft overgenomen, zou ik niet weten.

W: In principe was toen het idee, de oplossing al, dat Nasser die Sacharovprijs te krijgen?

P: Ja, in elk geval om hem daarvoor te nomineren. Dat idee hebben we een eerste brainstorm over gedaan, daar hebben we met andere mensen over doorgepraat. Kijk, voor mij, de FHRO en werkgroep Sacharov, waren een van de initiatieven uit de Rifgemeenschap, waarbij je ook nog eens weet dat al die groepen elkaar naar het leven staan, volgens mij was FHRO zeer breed geaccepteerd dus dat maakte het voor ons een fijne groep om mee te werken, dat het werd gezien als de intellectuele top van de activisten die het op zich namen. Anderen waren goed in het organiseren van demo's, anderen waren goed in het organiseren van een live met de beste filmpjes, anderen zetten een nieuwsplatform op, bijvoorbeeld Arif News dat er nog steeds is, en anderen wilden weer die politieke lobby vormgeven richting het Europees parlement. Dat is uiteindelijk het FHRO geworden. Maar voor mij was het niet de enige groep waarmee ik contact had natuurlijk.

W: Nee, dat is zo. Ik specialiseer me nu op die casus omdat ik daar onderzoek naar doe, maar het is duidelijk. In hoeverre speelt het een rol dat als een lobbygroep naar je toekomt en die weet duidelijk wat ze willen, in hoeverre speelt dat een rol in jouw reactie, dat je daar positief tegenover staat?

P: Nou ik vond het een heel goed idee, want het is een van de opties die je hebt, als Europees Parlement, als het gaat om aandacht geven aan mensenrechtzaken, dus hoe ik het mij herinner is het veel meer hen helpen aan wat er nodig is in een jaar om dat doel te bereiken, dus uitleggen hoe het werkt in het Europees Parlement, uitleggen wie zij moeten bewerken. Ik bedoel, er zijn maar 26 Europarlementariërs van Nederland en er lopen toen nog 751 mensen rond dus daar heb je geen meerderheid mee. Sterker nog, de enige stemmen zitten in de commissie Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking en de subcommissie Mensenrechten dus het is ook nog maar een klein groepje op wie je je moet richten. Dit was voor het eerst dat zij met een lobbyverzoek kwamen richting het Europees Parlement dus het was heel erg uitleggen hoe het systeem werkt en wat er vanuit hen nodig is om die meerderheid te creëren. Ze kwamen uit verschillende landen en spraken verschillende talen; ze hebben heel actief met verschillende leden waarvan ze enige hoop hadden dat ze gevoelig waren voor dit onderwerp, afspraken gemaakt. Want waar ik tegenaan liep als ik het over de Rif had en over mensenrechten in Marokko, dan keken collega's me wazig aan van waar heb je het over, het stond niet in de krant, ze hadden geen idee waar ik het over had, dus het was ook vanuit hun, om draagvlak te creëren, moet je mensen vertellen wat er aan de hand is. Dus ik weet nog dat ze supergoed veel bilaterale afspraken hadden gemaakt met collega-Europarlementariërs om besef en bewustzijn te creëren over wat er aan de hand was in Marokko.

W: Precies. Dat is mijn onderzoeksvraag; wat maakt het dat de politici daar positief op reageren. Dus in hoeverre speelden gebeurtenissen zoals demonstraties zoals vrijlating, een gratie van de koning, protesten of een nominatie een rol in jouw reactie op hen om precies te zijn?

P: Kijk ik was al verbonden aan de Hirak voor de FHRO. Dus voor mij was FHRO niet de reden om actief te zijn als dat je vraag is.

W: En de werkgroep?

P: Ook niet. Toen hadden we al weet ik veel hoeveel demonstraties gehad in Nederland. Dus ik sprak met verschillende groepen mensen die wilden weten hoe het ging in de politiek en dan probeerde ik hen verder te helpen. En dat helpt mij ook he, als er meer draagvlak is voor iets wat ik belangrijk vind, dan helpt dat mij ook in de politiek. Dus voor mij persoonlijk was de FHRO niet bepalend. Kijk als je een persoon als Katleen van Brempt, een Belgische collega, ik weet dat Nouraddine, haar echt zeg maar bijna heeft geadopteerd he, en voor haar was het startpunt activiteiten op de Rif, begon bij

Nouraddine van de FRO. Dus dat is denk ik voor alle leden anders; ik denk sowieso zag je bij linkse groepen meer respons voor mensenrechtensituaties dan bij rechtse groepen, uiteraard in landen waar mensen met Marokkaanse afkomst zijn, dat de interesse vele malen groter is omdat het ook je achterban raakt, je kiezers raakt, kan me niet voorstellen dat een Oost-Europeaan, er is vrij weinig interesse omdat ze geen link hebben naar Marokko.

W: Precies. Je zegt net politiek. In hoeverre spelen landelijke of Europese verkiezingen dan een rol: denk je dan, ik kan draagvlak creëren door met hen te praten, of speelt dat geen rol?

P: Ja, natuurlijk hebben we allemaal geprobeerd, iedereen die bij de Vrienden van de Rif zit, hebben we ook geprobeerd in de verkiezingscampagne, daar aandacht aan te besteden. Voor mij, de herverkiezing Europese verkiezingen in 2019 was een groot deel van mijn campagne, ook als woordvoerder Buitenlandse Zaken, heb ik me altijd met mensenrechtensituaties bezig gehouden, was, ik bedoel, zelfs posters in het Riffijns en in het Nederlands met heel veel Hirak-activisten campagne gevoerd, ik denk ook veel stemmen gekregen met Hirak-activisten, overigens, net zo gedaan met Koerden, progressieve Turkse Nederlanders, een dossier waarop ik een naam had opgebouwd als Turkije rapporteur, ik ben begonnen in Hongarije waar het niet goed gaat, alleen wonen er een stuk minder mensen in Nederland met een link met Hongarije dan een link met de Rif dus ja natuurlijk probeer je, laten we ook niet vergeten, het was een tijd dat er veel demonstraties waren. Als we nu over twee maanden Europese verkiezingen zouden zijn, ja het is door corona zijn die protesten helemaal de kop in gedrukt, na zoveel jaar strijd zonder echt concreet resultaat voor de leiders van de Hirak, zie je ook dat veel mensen de hoop hebben opgegeven. Dus het was een periode dat er veel activiteit was in de Riffijnse gemeenschappen in Europa.

W: En die demonstraties, die zorgen er dan als het goed is wel voor dat je dat meer welwillend er tegenover staat om daarop te reageren?

P: Kijk, op demonstraties word je als politicus vaak gevraagd om daar te spreken. Dus mij werd de eerste keer gevraagd, dat was een demonstratie, volgens mij waren Nasser en de jongens net 2 of 3 maanden opgepakt, dat was de eerste demonstratie in Nederland, en Ahmed Marcouch was toen nog Kamerlid, en hij vroeg mij ook om naar die demonstratie te komen omdat hij het belangrijk vond dat er Europarlementariërs bij zouden zijn, en dat was de eerste keer dat ik me in ging lezen, wat is er dan gebeurd? Wie is Fikri? Wat speelt daar? Voor het eerst ging ik rondbellen met mensen. Kun je me iets vertellen? Is dit politiek omstreden wat we nu doen?

W: En dat was voordat je contact had met die werkgroep?

P: Ja, ver! Vergis je niet; het was niet dat er allerlei Riffijnse actiegroepen voor de Hirak in Nederland waren. Die zijn opgericht nadat de jongens gevangen zijn gezet. En sommige zijn ook meteen weer... sommige hadden veel draagvlak, sommige hadden 0 draagvlak, sommige werden gezien als infiltranten, sommige hebben het lang volgehouden, sommige zijn meteen gesneuveld, sommige waren in het begin heel populair, als je kijkt naar al die livestreams, maar een deel daarvan worden gehaat door een groot deel van de beweging, je kreeg afsplitsingen van mensen die voor afsplitsing van de Rif waren, die gingen verder dan de eisen van de Hirak, dus het is een heel, gemengd gezelschap zeg maar.

W: Precies. Dus als ik het goed begrijp, dus het onderwerp was al geagendeerd door demonstraties voordat je contact had met die werkgroep.

P: Nee, sterker nog, maar dan moet je even het jaar nazoeken, het eerste jaar dat er in het Europees Parlement aandacht was voor de Rif, heb ik een groot event georganiseerd, zelfs het 8-uur journaal was daarbij, de allergrootste zaal in het Europees parlement afgehuurd met de vader van Nasser, het was de eerste keer dat Farida Houdoe zich uitsprak over wat er met haar broer is gebeurd, en sindsdien kan ze Marokko niet meer in, of durft ze dat niet meer, sinds ze daar is geweest, we hadden een van de advocaten van Nasser die daarna gevlucht is, een heel groot event in Brussel opgezet, georganiseerd, er kwam zelfs een privé gecharterd vliegtuig door activisten vanuit Barcelona, en wij hadden bussen ingezet uit Düsseldorf, uit Parijs, echt uit heel Europa kwamen er mensen op af. Daaraan vast hebben ze ook een demonstratie georganiseerd, daar was ik niet bij

betrokken, dat was aan hen. En dat was het eerste bezoek van Nassers vader aan het Europees parlement. Dat was ver voor de FHRO.

W: Dus in hoeverre speelt dat dan een rol? Zij komen naar jou toe, het is al lang geagendeerd, je kunt dan ook zeggen; het is al te laat, je gaf ook aan dat de lobby eigenlijk te laat was opgestart.

P: Ja, dat ligt meer aan de politici dan de FHRO he, de timing dat je iets erdoorheen kan halen, dat kunnen zij natuurlijk moeilijk inschatten, zij zitten niet bij interne fractievergaderingen, dat is denk ik niet aan hen te wijten, ik denk dat het heel goed is dat deze mensen keken: wat is onze expertise? Hoe kunnen wij bijdragen aan de hirak? De rol die wij willen spelen is lobby naar het Europees Parlement. Zij zijn de enige die dat hebben gedaan. Er was geen andere groep bezig met de Riflobby gericht op de beïnvloeding van het Europees parlement. Daar waren zij uniek in. Ja, waren ze daar te laat mee? Dat denk ik niet, want je moet ooit beginnen. Ik denk dat ze een enorm succes hebben geboekt met de nominatie voor de Sacharovprijs. Dus ja dat kun je ook niet zomaar uitgummen. Ja en het is altijd moeilijk om te zeggen; het was altijd voor niks want Nasser zit nog vast. Daar zitten nog zoveel zaken die daar invloed op hebben... vanaf het begin waren dit allemaal mensen die individueel als activisten betrokken waren bij wat er gebeurde bij de hirak, maar niet met elkaar zo georganiseerd. Sterker nog, wat ik me herinner is dat de werkgroep Sacharov uit andere mensen – deels – bestond dan FHRO later.

W: Dus de organisatie daarin was belangrijk dat je daar positief op reageerde?

P: Nou, de mensen die ik kende. Dus ik kende Nouraddine, ik kende Mohammed met wie ik contact had en er waren een paar andere mensen met wie ik had gesproken. En weetje, het is zo'n wespennest, de Marokkaanse diaspora, dus als zij hadden gehoord dat ik met bepaalde groepen sprak en het had ze niet aangestaan, had ik dat ook te horen gekregen, dus ik weet nog dat er enorme ophef was over het betrekken van een bepaalde organisatie bij dat evenement in Brussel, echt een mega-ophef, opeens honderden e-mails en berichtjes op Facebook van je moet die en die groep niet uitnodigen, en ik dacht weet je wat, oh my god, laat maar, we organiseren die hele bijeenkomst niet, dus ik wist dat deze mensen door het merendeel van de activisten als betrouwbaar werden gezien.

W: Ja. Oké, de tijd gaat supersnel. Ik ga er snel doorheen. In hoeverre speelde (social) media een rol in jouw beslissing om positief op die groep te reageren?

P: Niet.

W: Niet. Oké. Duidelijk. Dan de framing. Ik ben benieuwd hoe dat bij politici overkomt. Kun jij in 1 zin aangeven hoe jij het probleem ziet dat die werkgroep Nasser Sacharov aan probeerde te kaarten?

P: Het probleem ziet?

W: Ja, dus zij komen met een probleem naar jou toe, toch? Hoe zie jij dat?

P: Ja. Dus hoe krijgen we aandacht voor onderbelichte mensenrechtenschendingen in Marokko? Te weten: de vastzetting van heel veel Hirak-activisten waaronder Nasser Zefzafi, twintig jaar. Hoe krijg je dat onder de aandacht? De Sacharovprijs is er niet om hele bekende mensenrechtenactivisten die al weet ik veel hoeveel prijzen hebben in het zonnetje te zetten maar juist hen in het zonnetje te zetten die mensenrechtenschendingen waar niet alle spotlights op staan.

W: Hoe zie je de schuldige in dit probleem? De Marokkaanse staat als ik het goed begrijp?

P: Het gebeurt natuurlijk in een land waar er geen eerlijke rechtszaak is dus wat dat betreft is het de Marokkaanse overheid maar daarnaast ook grote Europese landen die bilaterale banden hebben met Marokko, twee grote landen, Spanje en Frankrijk, maakt de lobby niet heel makkelijk, en Marokko die gewoon heel hard bezig was en succesvol was in een mooi opgepoetst imago te presenteren als het gaat om de Europese samenwerking.

W: En kun je dan omschrijven in 1 zin hoe je de oplossing zag? Was dat alleen de Sacharovprijs of iets anders?

P: Heel specifiek voor die werkgroep was het: hoe zorgen we ervoor dat we Nasser kunnen nomineren? En het moeilijkst was, normaal gesproken, er zijn 7 fracties in het Europees Parlement, uiteindelijk komen zij met 1 kandidaat, en daarnaast zijn er nog individuele parlementariërs die iemand aan kunnen dragen. Oh, ik ben al te laat, ik heb 2 gemiste oproepen.

W: Ojee. Allerlaatste vraag. In hoeverre speelt de publieke opinie, dus de steun van burgers een rol, in het feit dat jij positief op die burgergroep reageerde?

P: Naja, als volksvertegenwoordiger is dat natuurlijk belangrijk. Maar voor het besluit in het Europees Parlement speelt dat geen enkele rol.

W: Dankjewel. Duidelijk. Dankjewel Kati.

P: Ja? Sorry.

W: Geen probleem, je hebt me erg geholpen, dankjewel. Werk ze.

P: Doei!

Ex-Tweede Kamerlid Carla Dik-Faber (CU)

W = Willemijn de Koning, de interviewer

DF = Carla Dik-Faber (CU), degene die geïnterviewd wordt.

W: Goedemiddag.

DF: Hi!

W: Heel fijn dat u tijd wilde vrijmaken. En dat het is gelukt.

DF: Ja, het is gelukt om erin te komen. Ik weet het niet, hij startte niet vanzelf in de app, dus ik heb de app geopend en netjes de codes ingevoerd en toen ging het wel.

W: Nou, ik ben blij dat het is gelukt, daar gaat het om.

DF: Jazeker.

W: Ik wil niet te veel tijd van u innemen, dus ik stel voor meteen te beginnen.

DF: Dat is goed, ik ga even alle wifi uitzetten hier, dan hoop ik dat het goed gaat. Ja, hij loopt al vast zie ik, o help.

W: Als ik u maar hoor, dat is het belangrijkste.

DF: Hij liep al even vast. Ik ga even alle wifi uitzetten. Zo nu is alle wifi uit. Mijn dochter zit nog wel beneden op alle wifi dus ik hoop dat het goed gaat.

W: Nou als het beeld vastloopt is dat niet zo erg, het gaat om de inhoud. Vindt u het goed dat ik voor mijn eigen gebruik de audio opneem?

DF: Ja, voor eigen gebruik is dat prima hoor, ja.

W: Dankuwel. Zoals ik aankondigde, ik doe dus onderzoek naar responsiviteit van politici naar burgergroepen. Dat doe ik aan de hand van een aantal casussen dus ook anonieme donorkinderen. Ik heb dus gezien, want ik heb zelf een data-analyse gedaan, dus, u gaf aan dat u de stukken niet bij de hand had maar ik heb gezien dat u twee keer schriftelijke vragen heeft gesteld, een amendement in heeft gediend en een aantal keren in een debat gevraagd naar de stand van zaken en voor hen opgekomen. In die tijd was er een groep donorkinderen actief, die noemde zichzelf Donor Detectives NL/BE, sommige kenden ook alleen het gezicht Emi Stikkelman, die zorgde voor veel media-aandacht, en wat wij niet kunnen zien in de online stukken openbaar.

DF: Is dat zo?

W: Ja, die kende u dus niet?

DF: Welke naam noemde je zojuist?

W: Donor Detectives NL/BE.

DF: Ik ken maar 1 donordetective en dat is volgens mij dé donor detective. Maar, ja...

W: En weet u ook naar naam of...?

DF: Ja, dat kan ik ook opzoeken. Ik denk dat dat ook geen geheim is dat ik haar heb gesproken hoor. Even kijken in mijn telefoon. Ik denk dat als ik gewoon donor detectives opzoek in mijn contacten dat ik haar gegevens nog wel heb.

W: U heeft dus een keer met haar gesproken?

DF: Zij heet Els Leijts.

W: Ja, zij noemt zich familiedetective en is aangesloten bij de Donor Detectives. Klopt. Oke.

DF: Ik heb met haar gesproken, en ik heb gesproken met Ties van der Meer van stichting Donorkind, dat is ook geen geheim. En met de directeur van het FIOM.

W: Oke.

DF: Hoe heet ze? Ellen Giepmans.

W: En dat was allemaal eenmalig?

DF: Nee, zeker niet, ik heb met Els Leijs niet heel veel gesproken, misschien een paar keer, ze heeft 1 keer aan mijn bureau gezeten. Toen hebben we gesproken over de problematiek van donorkinderen. Met name kinderen hier in Nederland die verwekt zijn met bijvoorbeeld door het zaad van Karbaat. We kennen allemaal de Karbaatkinderen.

W: Ik ben zelf ook een donorkind dus ik ben op de hoogte.

DF: Oke, goed om te weten. Ja, dus die achtergrond vond ik gewoon verschrikkelijk. Ik dacht echt van als je in de spiegel kijkt, wil je weten wie je bent. En dat er zo gerommeld is met, nou überhaupt dat een man zo rommelt in een kliniek, maar ook dat er zo onzorgvuldig om is gegaan met gegevens, met veranderende wetgeving, dat ik geloof, ik zit het echt uit m'n hoofd te doen hoor, dat met nieuwe wetgeving, moest je geloof ik aangeven of je wel of niet bekend wilde zijn als donor en waren er dus heel veel mannen die zeiden van ik wil in principe wel bekend zijn maar toen veranderde je de wetgeving en toen gingen ze erover nadenken en toen zeiden ze toch maar niet. En ik denk ja dat kan gewoon niet waar zijn. Ik kan niet bedenken dat een belang van een man opweegt tegen het belang van het kind om de donorgader te – in ieder geval te weten wie het is. Leren kennen is nog een stap verder... Maar dat is gewoon een recht van een kind. Met Els heb ik hier heel veel over gesproken. Het is misschien ook een stukje vanwege mijn persoonlijke betrokkenheid want we hebben een adoptie-dochter waarvan we ook de achtergrond niet van kennen. Ze komt uit China.

W: Ja, interessant, ja. Dus u heeft een aantal keren met Els gezeten.

DF: Ik heb een keer met Els gezeten.

W: Een keer, oké. Weet u nog of dat aan het begin was van alles, net voor het amendement of later pas? Ik heb geen exacte datum nodig hoor.

DF: Dat was vrij aan het begin. Ik weet nu niet of ik met haar contact op heb genomen of zij met mij of dat FIOM gezegd heeft van met haar moet je spreken, maar op een of andere manier kwam ze op mijn pad.

W: Oké.

DF: Ja, dus oké, nouja, ik vind het gewoon ontzettend belangrijk dat kinderen waar ze vandaan komen, wie hun donorgader is en ja, het ging bij mij echt tegen alles in waar ik voor sta, dat dat niet zo is, en dat het belang van het kind niet voorop staat. Dus ik heb met Els gesproken om daar meer over te horen en dan Ties van der Meer vanuit stichting Donorkind. Hij is zelf ook donorkind en ehm, ja, kon ook zijn persoonlijke verhaal vertellen. En ik heb ook veel contact gehad met Ellen Giepmans van FIOM omdat zij de data-bank beheerde en Ellen Giepmans gaf aan van er is echt een financiële drempel want je moet je inschrijven met je DNA en dan moet je er ook geld voor betalen voor de match en ik ja, dat kan gewoon niet waar zijn want het is wat de overheid heeft toe gelaten, de overheid heeft toegelaten dat mensen anoniem doneren, de overheid is in gebreke gebleven bij veranderende wetgeving waarbij donoren die bekend waren opeens anoniem werden dus ik dacht dit kan je niet menen dat de overheid de kosten daarvan niet betaalt. Tot mijn vreugde heeft zeg maar het amendement wat Hugo de Jonge was minister, die zag het eerst helemaal niet zitten, hij heeft zich best wel in het begin verzet en ik weet ook niet zo goed waar het verzet vandaan kwam, maar uiteindelijk is het amendement aangenomen. Ik geloof dat hij uiteindelijk heeft gezegd dat hij het wel eens was met het amendement. En door de publiciteit daaromheen en doordat de financiële drempel is weggenomen, zijn er dus weer heel veel matches tot stand gebracht, hoorde ik van Ellen, en dat we toch in de krant lezen van het is een onderwerp, gingen mensen erover nadenken, zijn er veel donoren die hebben zich bekend gemaakt, volgens mij zijn honderden kinderen aan hun donorgader gekoppeld.

W: Klopt. Ik ook.

W: Dus u heeft heel erg voor die donorkinderen gevochten. Ik heb het gezien in de debatten, schriftelijke vragen en een amendement. Dus u stond daar positief tegenover. Ik doe het onderzoek

op invloed van factoren op die positieve reactie van u dus vandaar de volgende vragen in hoeverre die dingen invloed hadden. Toen u contact had met Els van de Donor Detectives, kwamen zij al met een soort oplossing aan of niet en in hoeverre speelt dat dan een rol van in hoeverre ga ik hier wel of niet iets mee doen?

DF: Oh, dat weet ik eerlijk gezegd niet meer. Een oplossing... Ik heb mijn aantekeningen ook niet meer, het is echt... Ik heb met Els Leijs gesproken vrij in het begin van het traject. Het ging vooral over het, zeg maar, het niet kennen van je afkomst.

W: En weet u dan nog of u het voor heeft gesteld om het gratis te maken of het van hen kwam? Of u zei gelijk: dit is de oplossing: het moet gratis worden?

DF: Nou als het bij iemand vandaan kwam dan is het bij FIOM vandaan gekomen. Het was of een idee van FIOM of een idee van mij of van allebei, dat weet ik niet. Toen ik hoorde dat er geld voor betaald moest worden dacht ik: dit kan niet waar zijn.

W: Oke, duidelijk. Er waren ook heel veel gebeurtenissen in die tijd. Donorkinderen hebben rechtszaken aangespannen, er kwam een documentaire uit, noem maar op. In hoeverre zijn zulke gebeurtenissen van invloed op uw reactie? Denkt u door zo'n rechtszaak of documentaire eerder van ik ga vragen stellen, of speelt dat geen rol?

DF: Voor een politicus is het juist lastig als er een rechtszaak gaande is omdat je nooit op de stoel van de rechter kunt gaan zitten. Je mag het juridische proces niet beïnvloeden. Dus er is een scheiding van de wetgevende macht en rechterlijke macht en ik sta aan de kant van de wetgevende macht dus op het moment dat er rechtszaken lopen is het voor een minister best lastig om wetgeving aan te passen want zo'n minister wil toch de uitkomsten van juridische procedure afwachten en dat geldt ook voor mij als Tweede Kamerlid, als ik dan vragen wil stellen en het ligt bij de rechter, dan weet ik gewoon dat ik geen antwoord krijg. Dat ligt heel gevoelig. Dus op zich, dat die rechtszaken er lopen is heel goed en begrijpelijk vanuit het perspectief van donorkinderen, maar het zet de politiek even op een pauze omdat je als politicus in zo'n periode heel weinig kan.

W: En hoe is dat met media-aandacht?

DF: Ja, media-aandacht helpt altijd wel om het onderwerp voor iedereen helder te krijgen. En er was natuurlijk veel media-aandacht. Vanwege onze eigen achtergrond ben ik redelijk op de hoogte van het kennen van je afkomst maar ik kan me voorstellen dat als je daar niet mee te maken hebt, dat het niet voor iedereen heel duidelijk is. Wat voor impact dat kan hebben als je niet weet wie je biologische eh ja, mag ik het vader noemen? Ja, bij adoptie heb je geen donor, maar het is ontzettend belangrijk om te weten van wie je afstamt en wat je herkomst is. En ik weet, dat mag dan de naam vader of moeder niet hebben maar donor of... In adoptieland heet het ook wel eens de buikmoeder.

W: Maar als ik het goed begrijp zegt u: door media-aandacht weten mensen ook die het anders niet zouden weten wat er speelt, wat er is?

DF: Ja, en dat wordt ook voelbaar. Want ik denk dat dat ook heel voelbaar is, dat je het niet alleen weet met je hoofd maar dat het ook voelbaar wordt en alles wat je leest over situaties ook ineens een gezicht krijgt. Dus ja, media-aandacht is heel belangrijk. Dus ik ben door onze situatie ehm, denk ik het redelijk te kunnen invoelen, maar het is mij zelf niet overkomen, we hebben een kindje geadopteerd, ze is nu 17, ze is al heel oud, heel groot, maar ja, als je er niet mee te maken hebt, denk je er niet over na. Dan ehm ja, dat ehm, nou dan is het gewoon heel goed dat er media-aandacht voor is en dat er ook, Kamerleden die beslissen over wetgeving of Kamerleden die wel of niet schriftelijke vragen gaan stellen of mij wel of niet steunen, ja dan is media-aandacht wel heel behulpzaam om dat, wat ik aan hen vertel, om dat verder ook in te kunnen kleuren.

W: Ja. En heeft het voor u dan ook, want u was een van de initiatiefnemers die echt voor die donorkinderen opkwam, dus heeft het voor u dan ook, niet alleen om steun te verzamelen maar voor uzelf ook een rol gespeeld, dat u door die media-aandacht dacht: dit is iets waar ik iets mee moet?

DF: Ehm, ja dat is een hele goede vraag. Waarmee is precies het balletje gaan rollen? Dat weet ik eerlijk gezegd niet meer. Ja... ik weet het niet meer. Ik weet het echt niet meer.

W: Dat kan. Het is vier jaar geleden natuurlijk.

DF: Wat ik nog wel heel goed weet is dat ik als kamerlid, dat was vlak voor mijn afscheid, toen heb ik echt heel erg mijn best gedaan om een bepaalde motie door de kamer aangenomen te krijgen, dat ging over een situatie dat er te weinig spermadonoren zijn, eh, dat geldt trouwens ook voor eiceldonoren, dat is helemaal lastig, spermadonoren is technisch gezien niet zo ingewikkeld maar eiceldonoren dat is ook gewoon heel belastend voor vrouwen om eiceldonor te worden, en wat er dus nu aan de hand is, dat ze in Denemarken, schijnen er een of twee klinieken te zijn en die verspreiden zaad naar Nederland maar ook naar andere Europese landen en dat is niet alleen van Deense mannen maar ook van Poolse mannen bijvoorbeeld, dus er is gewoon een Europese handel in zaad ontstaan, waarbij we waarborgen over afkomst gewoon nihil zijn, dat weet je gewoon niet. En hetzelfde wat er speelt met eiceldonoren waarbij Spanje een heel liberale wetgeving heeft, dus daar gaan heel veel vrouwen van Nederland naartoe om een kind te krijgen, dat is heel invoelbaar, daar wil ik niets vanaf doen, maar ehm, kinderen die geboren worden, weten niet wie zeg maar de donor van de eicel is geweest, dat wordt allemaal niet bijgehouden, dat is anoniem, en er komen ook vrouwen uit Polen die ja, toch financiële problemen hebben, ja, die worden gewoon voor geld beloond om eicellen te doneren en ja, er is gewoon een handel aan het ontstaan in ja, eicellen en zaadcellen en dus nogmaals de kinderwens is heel invoelbaar, maar ik vind dat het belang van het kind vind ik zwaarder wegen dan het vervullen van een kinderwens.

W: Dus u had een motie opgesteld?

DF: Sorry?

W: Dus u had een motie opgesteld?

DF: Ja, ik had een motie opgesteld en Hugo had er echt geen zin in. Hij was laaiend.

W: Want wat voor motie was dat? Want die heb ik niet gevonden. Maar dat kan omdat 'ie niet aangenomen was.

DF: Hij is aangenomen, uiteindelijk unaniem, Vera Bergkamp heeft hem uiteindelijk gesteund. Het was de allerlaatste motie die nog op de stemmingslijst werd toegevoegd met heel veel kunst- en vliegwerk. Ja de laatste bijeenkomst van de Tweede Kamer, in maart 2021, en daar heb ik dus gezegd dat de minister zich moet inspannen om dit op de Europese agenda te zetten omdat het beschermen van het recht van het kind is echt een Europese aangelegenheid is en ja, Hugo zei ja ik kan mensen ook niet bij de grens tegenhouden, dat is ook zo, maar kijk dan wat je wel kan. En he, als je als Nederland als land te klein bent om dit aan te pakken en je kunt mensen niet tegenhouden bij de grens dan gaat het dan Europees op de agenda zetten. En ga dan zorgen dat landen als Spanje en Denemarken betere waarborgen gaan organiseren want ik ben in de kern ben ik niet tegen het gebruik van eicellen en donorcellen, ik ben ChristenUnie Tweede Kamerlid geweest dus soms zit er ook als ik het mag zeggen bij sommige mensen die denken van ja maar, van de ChristenUnie, dat mag allemaal niet he, een man en een vrouw krijgen kinderen en als dat niet zo is, dan is de ChristenUnie even niet thuis, maar weet je, zo zit ik niet in elkaar. En mijn partij ook niet. Dus we zijn niet tegen donorcellen en eicellen alleen dit moet je gewoon goed regelen zodat het belang van het kind voor altijd voorop blijft staan dus dat je altijd weet van wie de donor is en dat het kind altijd is die behoefte er is, altijd in contact kan treden. En ja als dat niet zo is moet je dat volgens mij gewoon niet doen en het is niet voor het interview maar .... <dit stuk is op verzoek van de geïnterviewde niet opgenomen in deze scriptie> Dit is niet voor het interview hoor, dit mag je niet gebruiken.

W: Dit schrap ik eruit.

DF: Dus van heel dichtbij heb ik het gezien. Dus < dit stuk is op verzoek van de geïnterviewde niet opgenomen in deze scriptie> het is in de kern niet goed dat er een kind wordt geboren zonder een referentie naar wie de donor is. <dit stuk is op verzoek van de geïnterviewde niet opgenomen in deze scriptie> Het is gewoon heel ingewikkeld.

W: Jazeker. En wat ik online terug kan vinden is niet altijd wat er is. We hadden het net al over een motie. Zijn er nog dingen waarvan u het geprobeerd heeft, een motie bijvoorbeeld, maar die het uiteindelijk niet hebben gehaald zodat ik het niet kan zien in de stukken waarvan u weet?

DF: Nou als moties het niet gehaald hebben, dan is het ook wel terug te vinden.

W: Ja ik bedoel, soms probeert u achter de schermen al wat draagvlak te krijgen, dan ziet u dat het niet lukt en dan dient u het niet in, dat kan. Maar dat is dus niet gebeurd als ik het goed begrijp?

DF: Ik heb achter de schermen veel overleg gehad binnen de coalitie binnen dit onderwerp en ik merkte gewoon bij de minister van VWS bij Hugo de Jonge dat hij had hier gewoon helemaal geen trek in, en ik weet nog steeds niet waarom niet en dat amendement wat ik heb ingediend, daarvan zag ik in de verte al aankomen dat dat geld te weinig zou zijn maar ik dacht we gaan gewoon beginnen, we starten met dit bedrag en als zich dan meer kinderen of donoren zich melden, gaat VWS niet zeggen van de pot is leeg, en dat is ook niet gebeurd, dus het is nu gratis en iedereen en alle kosten worden gewoon gedekt door het ministerie van VWS en dat vind ik gewoon heel goed. Bij die laatste motie die is aangenomen, die is dus een tijdje aangehouden geweest en die is toen op de valreep gewijzigd en gewijzigd ingediend, op de laatste vergadering van de oude kamer, dus dat was na de verkiezingen, voor de installatie van de nieuwe kamer.

W: Ja, ja.

DF: Dus tussen medio en eind maart, toen is die motie aangenomen.

W: Ja, die ga ik er straks eens even bij halen. En die verkiezingen; spelen die nog een rol in de keuze om zo'n onderwerpen dat op wordt geworpen door een burgergroep te agenderen of niet?

DF: Nou, even kijken, die verkiezingen die eraan kwamen en mijn vertrek uit de kamer heeft er wel toe geleid dat ik per se die motie nog door de kamer wilde slepen, dus je voelt dan zeg maar de tijdsdruk. Het is niet zo dat ik ehm, verkiezingsdruk heb ervaren in die zin van dit moet ik doen zodat ik meer stemmen haal ofzo, dat, ik was gewoon heel intrinsiek gemotiveerd om dit onderwerp op de agenda te zetten en ik had heel graag nog de nieuwe wetgeving ook als kamerlid willen behandelen maar dat is er gewoon niet van gekomen. Eh, want, ja, die lag gewoon op de plank, in afwachting van de uitspraak van rechtszaken.

W: Ah ja.

DF: De uitspraak van rechtszaken kan worden meegenomen in de nieuwe wetgeving.

W: Interessant. Ja. En ehm, de timing van zo'n burgergroep. Dus u weet niet meer precies wanneer u met Els heeft gesproken, dat is ook niet zo heel belangrijk maar als ik het goed begrijp was dit helemaal in het begin dus voordat u er heel veel aandacht eraan besteedde, heeft dat dan nog bepaalde positieve invloed dat u denkt jullie komen er op tijd mee dat ik het nog kan agenderen, of, hoe relevant is die timing?

DF: Ja die timing is heel relevant. Als je aan de voorkant van het proces zit, dan heb je gewoon de meeste mogelijkheden nog om bij te sturen.

W: Het proces voor agendering dus?

DF: Ja. Precies. Dat is wel heel relevant. En ik vond het heel bijzonder/leuk/boeiend om te horen dat er inderdaad een hele groep is want ik moet heel eerlijk zeggen dat ik dit niet scherp had. Dat ligt aan mij hoor. Maar ik had niet scherp dat er echt een groep is die hierbij betrokken is. Dat ligt misschien aan mijn brede portefeuille. Ik rende gewoon van het ene debat naar de volgende technische briefing naar he een petitie of een vragenuurtje, ja, ik zette 's morgens half 9 mijn laptop open en 's avonds half twaalf ging 'ie dicht en dat waren mijn werkdagen dus je rent van het ene naar het andere dus dan heb je niet altijd... dan heb ik niet altijd in de smiezen, he, ja, dan mis ik gewoon wel eens wat. Ja laat ik maar heel eerlijk zijn. En ik vind het heel erg dat ik het gemist heb dat er een hele grote groep is die zich hierbij betrokken voelt.

W: Nou, groot..

DF: Ik weet wel dat er een grote groep is want Ties van der Meer van donorkind, stichting donorkind, ja, natuurlijk zijn er veel mensen bij betrokken en zijn er lid van en kreeg ik die informatie, maar ik heb nooit contact gehad met de groep die erachter zit ofzo.

W: Ja, het waren vijf donorkinderen die met Els een groep vormden om te zorgen dat ze zoveel mogelijk anonieme donorkinderen hun vader konden zoeken. Dat deden ze door kinderen te helpen met een stamboomonderzoek en dus door bij de Tweede Kamer te lobbyen.

DF: Oke. O wat goed. Ja. Super.

W: Ja.

DF: Nou het is me echt helemaal ontgaan. Ik kan me Els heel goed herinneren maar de groep erachter niet, sorry.

W: Dat is wel heel interessant. Maar dat maakt niet uit. Maar als we het er toch over hebben, over publieke opinie, dat is ook een factor die ik onderzoek, hoe belangrijk is die publieke opinie voor u in zo'n reactie om voor donorkinderen op te komen of niet? Dat is natuurlijk lastig want hoe meet je die publieke opinie ook?

DF: Ja, weet je, ik voel me heel intrinsiek gemotiveerd om dit op de agenda te zetten onafhankelijk van de publieke opinie. Kijk als de publieke opinie en de media allemaal meehelpt dan geeft het mij wel een boost zeg maar om een meerderheid in de Tweede Kamer te krijgen. Dat is natuurlijk wel hoe het werkt. Als de publieke opinie zich tegen mij zou keren of tegen het standpunt van donorkinderen zou keren dan is het moeilijker om meerderheden te krijgen in Tweede Kamer, dan moet je er echt voor knokken.

W: Ja.

DF: Ja dan is het gewoon heel lastig dus ik denk dat de publieke opinie sympathie heeft voor de situatie voor donorkinderen, dat helpt enorm. De publieke opinie wordt meer gevoed door de media dan door Kamerleden die een debat voeren. Media, dat is gewoon het eerste aanknopingspunt voor, ja, voor mensen om te horen wat de actualiteit is en hoe de politiek daarmee omgaat. Ik denk niet dat heel veel mensen online zitten te zoeken naar moties en Kamerdebatten volgen, ja, zo werkt het niet.

W: Nee. Ehm de laatste factor die ik onderzoek is de framing dus hoe u het probleem tot u heeft gekregen. Dus ik wil eventjes vragen of u misschien in twee zinnen kunt vertellen wat volgens u het probleem was rondom die anonieme donorkinderen, hoe u dat zag, ziet.

DF: Ik zie kinderen die conform internationale verdragen het recht hebben om te weten waar ze vandaan komen, van wie ze afstammen, en die groep is groter dan we denken, en ja ik wilde alles op alles zetten om ervoor te zorgen dat het in de toekomst niet gebeurt dus betere waarborging, nieuwe wetgeving, dat echt het belang van kinderen voorop staat, dat er geen anonieme donatie meer plaatsvindt en ik wilde herstellen wat in het verleden gebeurd is.

W: Ja. En als u zegt herstellen wat in het verleden gebeurd is, doelt u op wat u in het begin van het gesprek zijn van de overheid heeft het zo geregeld dus moet het herstellen, begrijp ik dat goed?

DF: De overheid heeft heel wat steken laten vallen ja. En herstellen, ja ik weet ook niet of je alles kunt herstellen, pijn kun je ook niet wegnemen, maar je kunt wel kijken in de ontstane situatie en de mogelijkheid die er is van wat kun je nu nog doen en dat is toch alle drempels wegnemen voor donoren en kinderen om met elkaar in contact te komen, ook financiële drempels. En ik ben heel blij dat dat gelukt is. En ja het is een, ik hoop niet dat je dat verkeerd begrijpt maar op de politieke agenda is dit in de hele transitie van de zorg he, de grote vraagstukken van hoe houden we zorg betaalbaar voor iedereen, is dit eigenlijk maar een klein onderwerp en dat ja, dat moet je niet verkeerd begrijpen want dit raakt relatief een kleine groep mensen, voor mij zijn het er nog te veel hoor maar als je kijkt bijvoorbeeld naar de ouderenzorg he, het manifest van Hugo Borst en Marin Kamers, iedereen heeft een moeder en een vader die een keer naar een verpleeghuis gaat of je zit zelf in een verpleeghuis of je hebt een oma of opa, ik bedoel het zit heel dichtbij mensen, dan merk je dat iedereen eroverheen valt, van links tot rechts in de kamer heeft iedereen er een mening over en wil er wat over zeggen en bij donorkinderen was dit niet zo en dan heb ik een gevoel van dan is dat voor mij weggelegd ofzo. Dan pak ik zo'n onderwerp eruit en dan ja, het is misschien op de hele begroting, nou het komt niet eens voor op de begroting, maar op en geef moment was het of in het nieuws of ergens heb ik het opgepikt en dan denk ik nou dan is deze ja, deze groep daar wil ik me over ontfermen, daar wil ik wat voor doen, en dat heb ik gedaan.

W: En dat is gelukt.

DF: Nog niet perfect maar er zijn stappen gezet.

W: Nou, dank u wel daarvoor. En ook bedankt dat u de tijd wilde nemen, zo kan ik mijn onderzoek afmaken, dat vind ik echt heel fijn.

DF: Nou graag gedaan en veel succes met het onderzoek, met de studie verder.

W: Ja.

DF: Ja. En nogmaals, wat ik heb verteld over mijn vriendin wil ik er heel graag uitlaten. Dat zijn persoonlijke overwegingen dat veel mensen wel weten van mij, maar om nou een gesprek, de beraadslagingen van een gesprek van een vriendin terug te zien is een beetje vervelend.

W: Dat snap ik.

DF: De rest is openbare informatie dus dat is prima.

W: Ik schrap het. Fijne avond, bedankt nogmaals.

DF: Veel succes. Doeg.

W: Dag.

Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK)

W = Willemijn de Koning, degene die interviewt.

VB = Stephan Van Baarle (DENK), degene die geïnterviewd wordt.

W: Goedemiddag

VB: Goedemiddag.

W: Het is eindelijk gelukt, wat fijn.

VB: Jazeker, we hadden wat technische problemen, ik zat in de call, maar goed.

W: Ja, ik ook. Ik hoop niet dat ik uw tijd verdaan heb doordat het niet gelukt is toen.

VB: Laten we elkaar tutoyeren. En dat is geen probleem. Het is gelukt! Ik zal me even voorstellen. Stephan van Baarle, Rotterdammer, aan de Erasmus gestudeerd, sociologie, sinds 2015 bij DENK betrokken, in verschillende vormen, beleidsmedewerker geweest, aansturend, ook van onze beleidsafdeling geworden, in 2018 in de gemeenteraad van Rotterdam terecht gekomen als lijsttrekker en fractievoorzitter, sinds maart vorig jaar Tweede Kamerlid, onder andere op discriminatiebestrijding, binnenlandse zaken, en dat is het thema waar we het vandaag onder andere over gaan hebben, dus leuk dat we dat kunnen gaan doen.

W: Ja, bedankt daarvoor, dat u daarvoor de tijd wilt nemen. Ik zal ook even inleiden. Willemijn de Koning, nu ook in Rotterdam,

VB: Helemaal goed!

W: Ja goed he? En de hoofdvraag van de scriptie die ik nu doe, ik ben ook werkzaam en daarnaast doe ik de master die ik nu aan het afronden ben, en de hoofdvraag is 'hoe verklaren politici de responsiviteit naar bepaalde burgergroepen toe.'

VB: Ja.

W: Ik heb daarvoor bepaalde casussen uitgekozen zoals Black Lives Matter want daar waren veel politici responsief naar. Ik heb ook de parlementaire stukken doorgenomen en zag daarbij dat DENK er erg actief in was. Ik zag dat jij vanaf dat je in de Tweede Kamer zat, dat jij via moties, schriftelijke vragen en in debatten aandacht heb gevraagd voor hun lobbydoel zoals ik het nu even noem, dus het aanpakken van racisme, dus vandaar dat ik nu politici interview, jou over Black Lives Matter. Ik heb in principe mijn huiswerk gedaan dus parlementaire stukken bekeken maar ik ga nog even in vragen of er dingen zijn die ik niet online kon vinden en daarna vraag ik in hoeverre vier factoren van invloed waren op de keuze om responsief te zijn naar Black Lives Matter of in andere woorden; op te komen voor hun lobbydoel.

VB: Mooi. Ik denk een goed onderzoek. Een interessante casus dus ik zou zeggen laten we beginnen.

W: Fijn. Ik neem, voor jouw info, de audio op want ik moet het transcriberen.

VB: Prima.

W: Maar als je achteraf zegt dat je het niet in het verslag wilt, kan dat geregeld worden.

VB: Ik ben transparant. Dus als ik dingen zeg die niet kunnen, verdien ik het ook om aangepakt te worden.

W: Haha, mooi. Oké, eerste vraag. Ik zag dat je op bent gekomen voor het lobbydoel van Black Lives Matter. Misschien even een open deur maar ken je Black Lives Matter en zo ja, heb je er contact mee gehad? Kan via telefoon, fysiek, maakt niet uit?

VB: Jazeker. Wat natuurlijk, in hoeverre ken ik Black Lives Matter, het is natuurlijk een beweging die in Amerika is ontstaan en daarna een bijna globale beweging is geworden die het thema voor het voetlicht heeft gebracht, dus in hoeverre ken je de historische context, is dat duidelijk, tot zoverre zijn er in Nederland een paar groepen en mensen geweest die van die beweging de trekkers zijn geworden. Daar hebben wij zowel zelf in de gelederen contact mee, daar komen we denk ik dalkijk over te spreken maar ik denk wat onze politieke partij anders maakt dan andere politieke partijen is, wij hebben deze mensen, mensen die dit ideaal hebben, hebben wij per definitie in onze gelederen. Dus wij hoeven niet een gesprek te arrangeren om duidelijk te krijgen wat de behoeften zijn van een hele hoop mensen die aanlopen tegen het probleem van institutioneel racisme. Dus wij hebben ook kritiek gehad op de regering en gevraagd: is dit eigenlijk geen teken aan de wand dat er in Nederland een probleem is van representatie als je pas naar aanleiding van die protesten, de trekkers uitnodigt in het torentje? Zouden die mensen niet permanent een plek moeten hebben in de besluitvorming? En dat is wat wij met onze politieke partij proberen te doen, is proberen een stuk te overbruggen in wat wij zien een mismatch in de representatie. Dus het antwoord op je vraag is; jazeker praten wij met die mensen, elke dag. Het is ons core-issue: gelijkwaardigheid. We hebben deze mensen dus ook nadrukkelijk in onze politieke partij. Een van de mensen die destijds op gesprek is geweest, dat is een voorbeeld dat op dit moment lastiger is want het is geen volksvertegenwoordiger meer van onze partij, maar dat is Gido Everweij, die op gesprek is geweest, die gezien werd als een van de trekkers van de beweging. Dus wij hebben ze permanent in onze partij.

W: Goed. Nu kan ik natuurlijk online schriftelijke vragen en moties en allemaal terugvinden maar ik kan me voorstellen, vandaar deze verificatievraag, dat jullie achter de schermen nog – van een motie tot initiatiefvoorstel – geprobeerd hebben iets van de grond te krijgen, wellicht met andere partijen, dat het niet is gelukt, zodat ik het online niet kon vinden, is dat het geval geweest?

VB: Nee, eigenlijk alles wat wij doen is in the open, het is natuurlijk ook wel een thema dat bij ons al voordat de Black Lives Matter-beweging opstond, ook wel in de openbaarheid veel aandacht kreeg, dus wij waren de politieke partij die in 2016 schreef in ons verkiezingsprogramma dat wij een onderzoek wilden naar etnisch profileren bij de Belastingdienst. De eerste partij. Nou we weten wat voor beerput daar bij de belastingdienst open is getrokken. Dus die hele discussie over etnisch profileren, institutioneel racisme, daar zijn we al sinds onze oprichting mee bezig. Dus misschien, het is heel goed dat door de Black Lives Matter-beweging, en dat steunen wij ook, wij waren aanwezig bij die protesten, dat het meer in de openbaarheid is gekomen, daardoor konden wij het in de politiek met veel meer kracht naar voren brengen, maar wij waren er veel langer mee bezig.

W: Mooi dat je erover begint; timing. Dat is een van de factoren waarvan ik de invloed onderzoek. Het eerste dat dan belangrijk is is gebeurtenissen of *focusing events* zoals ik dat dan noem. Er vonden behoorlijk wat gebeurtenissen plaats zoals de dood van George Floyd en protesten. Waren er gebeurtenissen die belangrijk waren die meespeelden in de keuze om voor dat lobbydoel op te komen?

VB: Het antwoord is tweeledig; ja en nee. Het nee zit hem erin dat zoals net gezegd, bij DENK dit thema altijd al core-issue is. Om het even heel plat te zeggen: wij hebben niet een evenement nodig om dit thema voor het voetlicht te brengen. Dat doen we al. Sowieso. Wat natuurlijk wel zo is, vanuit de politieke realiteit, is dat massale protesten, een ingrijpende gebeurtenis van zo'n schrijnende aard zoals de dood van George Floyd, er wel voor zorgt dat dit bij andere politieke partijen meer voor het voetlicht gebracht wordt, het hoger op de politieke agenda geplaatst wordt, waardoor je als politieke partij die dit soort standpunten per definitie al heeft, meer ruimte heeft om daadwerkelijk ook iets te bereiken. Om een voorbeeld te geven. In mijn rol als fractievoorzitter in Rotterdam ben ik in het debat naar aanleiding van de Black Lives Matter-protesten, heb ik tegen de fractievoorzitter van de VVD gezegd, het is nu de zaak dat we met de politiek wat doen met elkaar. We moeten laten zien aan de mensen die protesteren, dat we wat doen. We hebben vervolgens met de VVD een

actieplan tegen discriminatie en racisme opgesteld waardoor een bedrag van meer dan 1 miljoen euro is gereserveerd om de aanpak te versnellen. Dus. We hebben het niet nodig, wij doen het ongeacht tragische gebeurtenissen, maar die gebeurtenissen helpen wel, en dat bedoel ik niet op een manier waardoor ik zeg: ik misbruik die gebeurtenissen voor politiek gewin, maar het zorgt er wel voor dat het hoger op de agenda komt zodat je meer kan.

W: Precies. Je geeft aan dat je het sowieso doet, ook voor Black Lives Matter. Daarom onderzoek ik ook de timing. Dat wil in principe zeggen, dat Black Lives Matter kwam toen jullie het onderwerp al agendeerden, in hoeverre speelt dat dan een rol? Wellicht zijn zij te laat voor jullie omdat jullie het al agenderen? Hoe belangrijk is die timing van zo'n burgergroep?

VB: Dat is enorm belangrijk. Omdat als je protesten ziet van zo'n grootschalige aard, dan kunnen andere politieke partijen het niet meer ontkennen, dat dit speelt. We waren altijd heel lang in discussie met andere politieke partijen in het debat waarin de vraag werd gesteld: bestaat institutioneel racisme? Of is er racisme van grootschalige aard in Nederland? Echt verbazingwekkend hoeveel politieke partijen die vraag nog beantwoord moeten krijgen. Op het moment dat die partijen zien dat een zodanig groot protest ontstaat langs alle groepen in Nederland die de pijn van racisme voelen, dan is het niet meer te ontkennen. Dus dan komt zelfs een VVD, het voorbeeld dat ik net noemde uit Rotterdam, in de stand van we moeten hier iets aan doen. Dus helpt het? Het helpt enorm. Het is denk ik, als je het hebt over protestbewegingen in Nederland, wel een van de meest succesvolle bewegingen geweest.

W: Dus de timing van hen maakt niet zoveel uit, omdat je het al op de agenda had gezet, maar omdat het zo groot was, moesten jullie er sowieso een antwoord op geven, vat ik het zo goed samen?

VB: Nou de timing is wel relevant omdat het voortkwam uit een tragische gebeurtenis dus je kunt het daar niet los van zien. Die gebeurtenis heeft het voor het voetlicht gezien bij mensen. Vervolgens de protesten in Nederland hebben het ook voor het voetlicht gebracht. Dus timing was in die zin cruciaal. Dat er iets ingrijpends is gebeurd. Dat vervolgens mensen de straat op gingen. Ehm. Dus timing speelt daarin heel erg in mee.

W: Ja. Nu weet ik dat je afgelopen jaar in de kamer kwam en je toen hard bent gaan maken en de volgende landelijke verkiezingen nog heel ver zijn, maar ik moet het toch even vragen: in hoeverre spelen verkiezingen een rol in de vraag in hoeverre je op zo'n lobbygroep gaat reageren of niet?

VB: Dan heb je het over ons persoonlijk?

W: Ja, ik heb het nu echt over jou bij DENK.

VB: Nee, verkiezingen spelen geen rol. Kijk, ik zou geen knip voor m'n neus waard zijn als ik zou zeggen dat verkiezingen nooit een rol spelen. Natuurlijk. We zijn een politieke partij, we voeren campagne, een van de elementen die je in de campagne terug laat komen is wat doe je op het thema institutioneel racisme en daar zijn we herkenbaar op. Dus daar is niks mis mee. Het zou wat mij betreft erg zijn als je alleen lippendienst aan het thema bewijst alleen voor de verkiezingen. Dat is niet wat wij doen. Wat ik al zei, wij hebben het thema aangesneden ver voordat deze protesten kwamen. Sterker nog, het is ons niet in dank afgenomen. Ik denk dat mede door het feit dat wij zo vocaal waren op dit thema, wij veel kritiek hebben gekregen. Omdat wij iets aansneden wat heel gevoelig is. Wat mensen misschien nog niet in de realiteit zien dat dit een probleem is, toen wij in 2016 zeiden dat er een onderzoek moest komen naar etnisch profileren bij de Belastingdienst, werden we weggehoond. En nu weten we wat daaruit voort is gekomen. Dus doen wij het voor de verkiezingen? Nee, wij doen dit uit een bepaald ideaal. Sterker nog, ik denk dat wij op dit thema pioniers waren en dat dit ons bij de verkiezingen niet in dank is afgenomen door een grote groep.

W: Interessant. Nog een factor: Sociale tussen haakjes, media, dat loopt tegenwoordig door elkaar, ik kan natuurlijk een media-analyse doen, maar ik weet niet in hoeverre en welke media jij leest, dus in hoeverre heb je media-aandacht over Black Lives Matter waargenomen en hoe belangrijk is dat in die keuze om wel of niet voor zo'n lobbygroep op te komen?

VB: Media-aandacht in de politiek is überhaupt van enorm belang, wil je dat het thema voor het voetlicht komt. Het is gewoon de politieke realiteit. Ik hou er zelf niet van om op basis van

krantenkoppen mijn werk te doen maar het is wel wat voor een groot gedeelte in de Tweede Kamer gebeurt. Dus als er als gevolg van die protestacties iets voor langere periode in het nieuws is, dan heeft dat meer waarde op de politieke agenda dan als dat niet zou zijn gebeurd, dat lijkt me evident.

W: Nu heb je het over steun. Maar hoe zit dat voor jezelf? Heb je zelf Black Lives Matter veel gezien in de media?

VB: Natuurlijk, het kwam veel in de media terug in dat moment. Wij hebben ook zelf meegedaan aan verschillende talkshows destijds toen dit onderwerp zo prominent in de media naar voren kwam. Toen heb ik dat natuurlijk ook meegekregen. Op het moment dat iets heel prominent aandacht krijgt in de media, nationale media, dan domineert het ook het politieke debat.

W: Dus als ik het goed begrijp, zeg je: ik heb veel media-aandacht gezien van Black Lives Matter, voor mij is het niet zozeer de reden om voor zo'n lobbydoel op te komen, maar het helpt wel heel erg om steun te krijgen, wat ik dat goed samen?

VB: Ja. Wij hebben geen media-aandacht nodig op een bepaald thema om er iets mee te doen omdat wij dat sowieso al deden maar het feit dat het veel media-aandacht krijgt, helpt om het hoger op de politieke agenda te krijgen. Natuurlijk hebben wij daar gebruik van gemaakt om te zorgen dat doordat het zoveel aandacht krijgt, het te pushen. Wij hebben destijds een debat aangevraagd over institutioneel racisme in Nederland, dat is toegekend. Wij hadden waarschijnlijk de steun gekregen voor dat debat als het niet zo prominent naar voren was gekomen, dus, is het iets wat wij nodig hebben om het thema te adresseren? Nee. Is het iets waar we blij mee zijn, die aandacht, omdat het helpt het bovenaan die politieke agenda te krijgen? Tuurlijk.

W: Duidelijk. De derde factor is publieke opinie of steun van de Nederlandse burger. In hoeverre speelt dat voor jou mee om wel of niet op te komen voor Black Lives Matter?

VB: Het speelt niet mee in de keuze welk thema wij als, zoals net gezegd, ik denk, als ik even terugkijk, periode 2015/2016, toen wij dit soort thema's ook al naar voren brachten, waar in Nederland nog sprake was van de ontkenningfase of onbegrip hoe ik dat dan noem, dat de publieke opinie veel meer tegen ons gekeerd was dan bijvoorbeeld nu. Nu is er meer erkenning voor, nu is Nederland wel uit de ontkenningfase voor een groot gedeelte, dus doen wij iets omdat iets in de publieke opinie naar voren komt? Nee. Ik constateer wel dat de publieke opinie rondom dit thema in de afgelopen jaren is veranderd. Ik geloof dat de publieke opinie veel meer, door Black Lives Matter maar ook door de toeslagenmisdaad, op dit thema veel meer in lijn is met ons gedachtegoed. Dat helpt ons. Om ervoor te zorgen dat we daadwerkelijk kunnen doorpakken.

W: Je geeft aan ' ik constateer'. Hoe constateer je dat, hoe bepaal je wat de publieke opinie is? Protesten, sociale-medialikes?

VB: Dat constateer je door bijvoorbeeld massale protesten, dat is een indicatie dat heel veel mensen in het land de mening zijn toegedaan dat er iets aan institutioneel racisme moet gebeuren, je kunt het zien in een enquête-onderzoek, waar je ziet dat op verschillende thema's de publieke opinie aan verandering onderhevig is, om maar even te noemen, zwarte piet. He, in al die jaren dat de enquête is uitgevoerd, zie je dat men steeds gevoeliger is voor het punt van zorg er nou voor dat je dat aanpast want er is een hele grote groep mensen die dat ziet als een racistische karikatuur. Dus zowel aan aanwezigheid van protesten en enquêtemateriaal kun je constateren dat de publieke opinie wel de goede kant op gaat. En media-aandacht is daar natuurlijk ook een indicator voor. Op het moment dat iets als opinisten, opinieschrijvers, eh, eh, maar ook nationale nieuwsmedia, hier heel veel aandacht aan geven, dan is dit een indicatie dat dit in de samenleving speelt.

W: Ja. Dat is zo. Als laatst onderzoek ik ook frame, dus ik wil weten in hoeverre de frames aankomen bij de politicus. Om het zo blanco mogelijk in te steken wil ik jou vragen of je in maximaal drie zinnen het probleem ziet dat Black Lives Matter aankaart.

VB: Het probleem is het probleem van institutioneel racisme. Dus het multi-gefaseerde, het multidimensionale probleem van racisme wat in alle elementen in de samenleving en vaak op een onbewuste wijze terugkomt. Dat zit in het onderwijs, in veiligheidsdiensten, op de arbeidsmarkt, komt dat terug. Om op de frames te komen, ehm, framing in de politiek is natuurlijk voor ons van groot belang, de kracht van hoe je met woorden een bepaald thema duidt, heeft enorme invloed,

wat ik merk is dat als we dit heel erg op dit thema plakken, zag ik dat voor zoiets als de toeslagenmisdad en Black Lives Matter het frame van een heel groot gedeelte uit de politieke arena was: de slachtofferrol. De slachtofferkaart. Ehm, en dat was, ehm, hoe je dat went of keert, want wij waren natuurlijk tegen dat frame, voor een gedeelte van het publiek maar ook voor de Tweede Kamer, een frame dat best wel veel aanhang kreeg, zo duidden ze dat probleem zodat ze dat politiek van zich af konden schuiven. Dat frame is niet meer acceptabel nu, door die protesten maar ook door zoiets als de toeslagenmisdad. Op het moment dat we daar staan en we maken een punt over institutioneel racisme haalt niemand het meer in zijn hoofd om te zeggen 'wat springt u nu in de slachtofferrol, Nederland is toch een geweldig land, als je wilt kun je burgemeester van Rotterdam worden als je een migratieachtergrond hebt.' Dat hoor ik niet zoveel. Dus qua framing is de realiteit wel veranderd en daar heeft Black Lives Matter een enorme bijdrage aan geleverd om het probleem zo te duiden waarin niemand meer kan ontkennen dat er feitelijk sprake is van institutionele uitsluiting. Dus ook in de strijd der woorden want dat is politiek natuurlijk, is er een hoop veranderd. W: En zie je dan ook nog in dit probleem een schuldige?

VB: Ik vind het moeilijk om te zeggen schuldige, maar ehm, je mag een politiek verschil van mening hebben en dan vind ik het lastig om te zeggen je bent schuldig. Je mag het met me oneens zijn. Ik zie wel een schuldige in de vorm van politieke partijen, de overheid, waarbij zaken die je kunt plastificeren als institutioneel racisme, doelbewust beleid waren, he, noem de toeslagenmisdad, he dat was doelbewust beleid. Maar ook bij de politie waarbij etnisch profileren in sommige gevallen doelbewust beleid was. Dan is er een schuldige aan te wijzen wat mij betreft. He, op het moment dat feitelijke onderzoeken aantonen dat iets er is, dat deed Black Lives Matter ook, en je blijft het ontkennen, ja dan is er een schuldige. Maar dat je met mij van mening verschilt, dat mag. Dat je met mij met mening verschilt over hoe we het probleem moeten aanpakken, dat mag. Dan ben je niet in mijn definitie een schuldige.

W: Ja. Allerlaatste vraag. Hoe zie je de oplossing voor het probleem dat je net omschreven hebt?

VB: Institutioneel racisme?

W: Ja.

VB: Dat moet een aanpak zijn die, en daar hebben wij in 2016 onze eigen aanpak naar buiten gebracht, de ketenaanpak discriminatie, omdat wij vonden, dat vinden wij nog steeds, dat het daadwerkelijk een ketenaanpak moet zijn dus het moet langs verschillende ketens, die keten begint bij bewustwording en die eindigt bij repressie. Langs al die verschillende lijnen, bewustwording, monitoring, educatie, maar ook repressie, moeten maatregelen genomen worden om het probleem langs al die lijnen aan te pakken, want als iets institutioneel is, dus het zit in de instituties, en de instituties is breed, in sociologische zin is taal ook een institutie, moet je een multi-gefaseerde aanpak hebben dus dat begint met bewustwording, bewustwordingscampagnes, scholing, awareness, maar eindigt bij repressie, bijvoorbeeld straffen, boetes, naming en shaming maar ook naming en faming dus ook de goede kant benoemen, er bestaan talloze maatregelen in dat plan, inmiddels bijna zes jaar oud maar we vernieuwen dat natuurlijk, we brengen ook steeds meer nieuwe maatregelen naar voren, he een van de dingen is regie, een van de motie van DENK is dankzij dat dat er een nationaal coördinator racisme en discriminatiebestrijding gekomen, ja zo kan ik nog wel even doorspreken maar ik zou zeggen zoek het plan ketenaanpak discriminatie op, toevallig heb ik hem zelf geschreven,

W: Heb je hem toen geschreven als fractievoorzitter in Rotterdam?

VB: Nee, als medewerker van DENK, ik was destijds voorzitter van de programmacommissie dus ik heb het verkiezingsprogramma maar ook de ketenaanpak anti-discriminatie van DENK mogen opstellen. Ik was toen nog een beetje de partij-ideoloog word ik ook soms wel genoemd. Verkiezingsprogramma's, plannen, vind ik leuk.

W: Nou, een eer dat ik met je heb kunnen spreken.

VB: Insgelijks.

W: Echt, heel erg bedankt, want ik weet hoe druk jullie daar allemaal zijn dus erg bedankt voor de tijd.

VB: In elk geval succes met het onderzoek. Ik vind het mooi dat je het thema aansnijdt, dat je probeert te analyseren wat de factoren zijn die eraan bijdragen dat het zo in de politiek is verlopen. Dus als het klaar is dan lees ik het graag.

W: Ik ga hem mailen. Bedankt.

VB: Oké, de groeten, hoi hoi,

W: Dag!

4. Gecodeerde interviews

Ex-Europarlementariër en huidig Tweede Kamerlid Kati Piri (PvdA)

Tekst	Categorie/code
<p>Wat ik me ervan herinner hoe het is ontstaan, is, ik had een afspraak in Utrecht, waar in de tijd weet ik niet meer, met Mohammed Talhaoui in Utrecht, onder andere met hem heb ik samen gezeten in Utrecht en nagedacht over: zij hadden al nagedacht over de Sacharovprijs en wij hebben gedacht over wat er moet gebeuren, wat de timing is in het Europees parlement en hoe zij de lobby kunnen opzetten en wat je nodig hebt voor succes; voor een meerderheid zodat Nasser Zefzafi dus echt genomineerd zou worden. We begonnen een jaar voordat de Sacharovprijs – voordat de benoeming er was. Dat we voor het eerst brainstormden over ideeën over: hoe kunnen we proberen om Nasser te nomineren voor de Sacharovprijs – dat idee kwam van hen. Dat zijn geen dingen die zij op social media zetten; ik ook niet. En er was veel contact met mijn medewerker Frits, als we het hebben over FHRO en de werkzaamheden in het parlement. Mijn politiek medewerker Frits had veel contact met hem.</p> <p>W: Dus misschien kunnen we zeggen dat wat ik op sociale media heb gevonden, de helft van het contact was? Is dat een goede schatting? Of misschien zelfs een derde?</p> <p>P: Ik denk eerder een derde dan de helft ja.</p> <p>P: Het protest van april 2019 heb ik medegeorganiseerd. Dat ging niet via FHRO, maar via familieleden van politiek gevangenen. De FHRO richtte zich heel erg op de lobby op het Europees Parlement en niet op het organiseren van protesten.</p> <p>Dus het meeste contact was er eigenlijk voor de verkiezingen en daarna eigenlijk 1 of 2 meetings max. We hebben in de coronacrisis ook nog een online event gedaan met de FHRO na de verkiezingen.</p>	<p>Responsiviteit in de vorm van contactmoment</p>
<p>P: Dus de periode dat ik in het Europees parlement zat, is het niet gelukt om alsnog een resolutie over de Rif, dat altijd al moeilijk was, op de agenda te krijgen van het Europees parlement.</p> <p>W: Maar dat is dus wel geprobeerd?</p> <p>P: Ik weet dat wij een poging hebben gewaagd.</p>	<p>Responsiviteit in de vorm van agenda</p>
<p>P: We begonnen een jaar voordat de Sacharovprijs – voordat de benoeming er was. (...) Maar goed, weetje, het blijft deels hangen, uiteindelijk waren de sociaaldemocraten voor, maar we kregen geen meerderheid omdat op dat moment. Bij de liberalen kwam het signaal te laat en zij hadden andere prioriteiten, dus ik weet voor een plenaire, dat het niet is gelukt, terwijl ik mijn fractie zover had, waren we kennelijk toch te laat met het organiseren van die meerderheid en sindsdien heb ik niet gehoord dat het is gelukt, sinds ik weg ben.</p>	

<p>W: En dat (verwijzend naar het grote evenement over de Riffijnen in het Europees Parlement dat Piri organiseerde) was voordat je contact had met die werkgroep?</p> <p>P: Ja, ver! (...)</p> <p>W: Precies. Dus als ik het goed begrijp, dus het onderwerp was al geagendeerd door demonstraties voordat je contact had met die werkgroep.</p> <p>P: sterker nog, maar dan moet je even het jaar nazoeken, het eerste jaar dat er in het Europees Parlement aandacht was voor de Rif, heb ik een groot event georganiseerd, (...), echt uit heel Europa kwamen er mensen op af. Daaraan vast hebben ze ook een demonstratie georganiseerd, daar was ik niet bij betrokken, dat was aan hen. En dat was het eerste bezoek van Nassers vader aan het Europees parlement. Dat was ver voor de FHRO.</p> <p>W: Dus in hoeverre speelt dat dan een rol? Zij komen naar jou toe, het is al lang geagendeerd, je kunt dan ook zeggen; het is al te laat, je gaf ook aan dat de lobby eigenlijk te laat was opgestart.</p> <p>P: Ja, dat ligt meer aan de politici dan de FHRO he, de timing dat je iets erdoorheen kan halen, dat kunnen zij natuurlijk moeilijk inschatten, zij zitten niet bij interne fractievergaderingen, dat is denk ik niet aan hen te wijten, (...) Ik denk dat ze een enorm succes hebben geboekt met de nominatie voor de Sacharovprijs.</p>	<p>timing van de lobby</p>
<p>W: In hoeverre spelen landelijke of Europese verkiezingen dan een rol: denk je dan, ik kan draagvlak creëren door met hen te praten, of speelt dat geen rol?</p> <p>P: Ja, natuurlijk hebben we allemaal geprobeerd, iedereen die bij de Vrienden van de Rif zit, hebben we ook geprobeerd in de verkiezingscampagne, daar aandacht aan te besteden. Voor mij, de hervervkiezing Europese verkiezingen in 2019 was een groot deel van mijn campagne, ook als woordvoerder Buitenlandse Zaken, heb ik me altijd met mensenrechtensituaties bezig gehouden, was, ik bedoel, zelfs posters in het Riffijns en in het Nederlands met heel veel Hirak-activisten campagne gevoerd, ik denk ook veel stemmen gekregen met Hirak-activisten, overigens, net zo gedaan met Koerden, progressieve Turkse Nederlanders, een dossiers waarop ik een naam had opgebouwd als Turkije rapporteur, ik ben begonnen in Hongarije waar het niet goed gaat, alleen wonen er een stuk minder mensen in Nederland met een link met Hongarije dan een link met de Rif dus ja natuurlijk probeer je, (..)</p>	<p>Verkiezingen</p>
<p>W: En die demonstraties, die zorgen er dan als het goed is wel voor dat je dat meer welwillend er tegenover staat om daarop te reageren?</p> <p>P: Kijk, op demonstraties word je als politicus vaak gevraagd om daar te spreken. Dus mij werd de eerste keer gevraagd, dat was een demonstratie, volgens mij waren Nasser en de jongens net 2 of 3 maanden opgepakt, dat was de eerste demonstratie in Nederland, en Ahmed Marcouch was toen nog Kamerlid, en hij vroeg mij ook om naar die demonstratie te komen omdat hij het belangrijk vond dat er</p>	<p>Focus-events</p>

<p>Europarlementariërs bij zouden zijn, en dat was de eerste keer dat ik me in ging lezen, wat is er dan gebeurd? Wie is Fikri? Wat speelt daar? Voor het eerst ging ik rondbellen met mensen. Kun je me iets vertellen? Is dit politiek omstrede wat we nu doen?</p>	
<p>W: In hoeverre speelde (social) media een rol in jouw beslissing om positief op die groep te reageren? P: Niet. (...)</p> <p>Want waar ik tegenaan liep als ik het over de Rif had en over mensenrechten in Marokko, dan keken collega's me wazig aan van waar heb je het over, het stond niet in de krant, ze hadden geen idee waar ik het over had, dus het was ook vanuit hun, om draagvlak te creëren, moet je mensen vertellen wat er aan de hand is.</p>	<p>(social) media</p>
<p>W: Kun jij in 1 zin aangeven hoe jij het probleem ziet dat die werkgroep Nasser Sacharov aan probeerde te kaarten? P: hoe krijgen we aandacht voor onderbelichte mensenrechtenschendingen in Marokko? Te weten: de vastzetting van heel veel Hirak-activisten waaronder Nasser Zefzafi, twintig jaar. Hoe krijg je dat onder de aandacht?</p> <p>W: Hoe zie je de schuldige in dit probleem? De Marokkaanse staat als ik het goed begrijp? P: Het gebeurt natuurlijk in een land waar er geen eerlijke rechtszaak is dus wat dat betreft is het de Marokkaanse overheid maar daarnaast ook grote Europese landen die bilaterale banden hebben met Marokko, twee grote landen, Spanje en Frankrijk, maakt de lobby niet heel makkelijk, en Marokko die gewoon heel hard bezig was en succesvol was in een mooi opgepoetst imago te presenteren als het gaat om de Europese samenwerking.</p> <p>W: En kun je dan omschrijven in 1 zin hoe je de oplossing zag? Was dat alleen de Sacharovprijs of iets anders? P: Heel specifiek voor die werkgroep was het: hoe zorgen we ervoor dat we Nasser kunnen nomineren?</p>	<p>Ontvangen frame door politica</p>
<p>En dat helpt mij ook he, als er meer draagvlak is voor iets wat ik belangrijk vind, dan helpt dat mij ook in de politiek. (...)</p> <p>W: In hoeverre speelt de publieke opinie, dus de steun van burgers een rol, in het feit dat jij positief op die burgergroep reageerde? P: Naja, als volksvertegenwoordiger is dat natuurlijk belangrijk. Maar voor het besluit in het Europees Parlement speelt dat geen enkele rol. (...)</p> <p>uiteeraard in landen waar mensen met Marokkaanse afkomst zijn, dat de interesse vele malen groter is omdat het ook je achterban raakt, je kiezers raakt.</p>	<p>publieke opinie</p>

<p>Volgens mij was FHRO zeer breed geaccepteerd dus dat maakte het voor ons een fijne groep om mee te werken, dat het werd gezien als de intellectuele top van de activisten die het op zich namen.</p>	<p>Andere factoren van belang voor responsiviteit: vertegenwoordiging en kennis</p>
<p>sowieso zag je bij linkse groepen meer respons voor mensenrechtensituaties dan bij rechtse groepen.</p>	<p>Andere factoren van belang voor responsiviteit: partijideologie</p>
<p>W: Dus de organisatie daarin was belangrijk dat je daar positief op reageerde? P: Nou, de mensen die ik kende. Dus ik kende Nouraddine, ik kende Mohammed met wie ik contact had en er waren een paar andere mensen met wie ik had gesproken. En weetje, het is zo'n wespennest, de Marokkaanse diaspora, dus als zij hadden gehoord dat ik met bepaalde groepen sprak en het had ze niet aangestaan, had ik dat ook te horen gekregen, dus ik weet nog dat er enorme ophef was over het betrekken van een bepaalde organisatie bij dat evenement in Brussel, (..) ik dacht weet je wat, oh my god, laat maar, we organiseren die hele bijeenkomst niet, dus ik wist dat deze mensen door het merendeel van de activisten als betrouwbaar werden gezien.</p>	<p>Andere factoren van belang voor responsiviteit: mate van draagvlak van burgergroep in de groep die ze vertegenwoordigen</p>
<p>W: in hoeverre speelden gebeurtenissen zoals demonstraties zoals vrijlating, een gratie van de koning, protesten of een nominatie een rol in jouw reactie op hun om precies te zijn? P: Kijk ik was al verbonden aan de Hirak voor de FHRO. Dus voor mij was FHRO niet de reden om actief te zijn als dat je vraag is. W: En de werkgroep? P: Ook niet. Toen hadden we al weet ik veel hoeveel demonstraties gehad in Nederland. Dus ik sprak met verschillende groepen mensen die wilden weten hoe het ging in de politiek en dan probeerde ik hen verder te helpen. (...)</p>	<p>Andere belangrijke informatie over de invloed van de burgergroep op de responsiviteit van de politica</p>

Ex-Tweede Kamerlid Carla Dik-Faber (CU)

Tekst	Categorie/code
<p>F: Zij heet Els Leijs. (...) Ik heb met haar gesproken, (...) W: En dat was allemaal eenmalig? F: Nee, zeker niet, ik heb met Els Leijs niet heel veel gesproken, misschien een paar keer, ze heeft 1 keer aan mijn bureau gezeten. Toen hebben we gesproken over de problematiek van donorkinderen. Met name kinderen hier in Nederland die verwekt zijn met bijvoorbeeld door het zaad van Karbaat. (...)</p>	<p>Responsiviteit in de vorm van contactmoment</p>

<p>F: Dat was vrij aan het begin. Ik weet nu niet of ik met haar contact op heb genomen of zij met mij of dat FIOM gezegd heeft van met haar moet je spreken, maar op een of andere manier kwam ze op mijn pad.</p>	
<p>W: En weet u dan nog of u het voor heeft gesteld om het gratis te maken of het van hen kwam? Of u zei gelijk: dit is de oplossing: het moet gratis worden?</p> <p>F: Nou als het bij iemand vandaan kwam dan is het bij FIOM vandaan gekomen. Het was of een idee van FIOM of een idee van mij of van allebei, dat weet ik niet. Toen ik hoorde dat er geld voor betaald moest worden dacht ik: dit kan niet waar zijn.</p>	<p>Aanwezigheid van de oplossing</p>
<p>F: Voor een politicus is het juist lastig als er een rechtszaak gaande is omdat je nooit op de stoel van de rechter kunt gaan zitten. Je mag het juridische proces niet beïnvloeden. Dus er is een scheiding van de wetgevende macht en rechterlijke macht en ik sta aan de kant van de wetgevende macht dus op het moment dat er rechtszaken lopen is het voor een minister best lastig om wetgeving aan te passen want zo'n minister wil toch de uitkomsten van juridische procedure afwachten en dat geldt ook voor mij als Tweede Kamerlid, als ik dan vragen wil stellen en het ligt bij de rechter, dan weet ik gewoon dat ik geen antwoord krijg. Dat ligt heel gevoelig. Dus op zich, dat die rechtszaken er lopen is heel goed en begrijpelijk vanuit het perspectief van donorkinderen, maar het zet de politiek even op een pauze omdat je als politicus in zo'n periode heel weinig kan.</p>	<p>Focus-events</p>
<p>F: Ja, media-aandacht helpt altijd wel om het onderwerp voor iedereen helder te krijgen. Vanwege onze eigen achtergrond ben ik redelijk op de hoogte van het kennen van je afkomst maar ik kan me voorstellen dat als je daar niet mee te maken hebt, dat het niet voor iedereen heel duidelijk is. Wat voor impact dat kan hebben als je niet weet wie je biologische eh ja, mag ik het vader noemen? Ja, bij adoptie heb je geen donor, maar het is ontzettend belangrijk om te weten van wie je afstamt en wat je herkomst is. (...)</p> <p>W: Maar als ik het goed begrijp zegt u: door media-aandacht weten mensen ook die het anders niet zouden weten wat er speelt, wat er is?</p> <p>F: Ja, en dat wordt ook voelbaar. Want ik denk dat dat ook heel voelbaar is, dat je het niet alleen weet met je hoofd maar dat het ook voelbaar wordt en alles wat je leest over situaties ook ineens een gezicht krijgt. Dus ja, media-aandacht is heel belangrijk. Dus ik ben door onze situatie ehm, denk ik het redelijk te kunnen invoelen, maar het is mij zelf niet overkomen, we hebben een kindje geadopteerd, ze is nu 17, ze is al heel oud, heel groot, maar ja, als je er niet mee te maken hebt, denk je er niet over na. Dan ehm ja, dat ehm, nou dan is het gewoon heel goed dat er media-aandacht voor is en dat er ook, Kamerleden die beslissen over wetgeving of Kamerleden die wel of niet schriftelijke vragen gaan stellen of mij wel of niet steunen, ja dan is media-aandacht wel heel behulpzaam om dat, wat ik aan hen vertel, om dat verder ook in te kunnen kleuren.</p>	<p>(sociale) media-aandacht</p>

<p>W: Ja. En heeft het voor u dan ook, want u was een van de initiatiefnemers die echt voor die donorkinderen opkwam, dus heeft het voor u dan ook, niet alleen om steun te verzamelen maar voor uzelf ook een rol gespeeld, dat u door die media-aandacht dacht: dit is iets waar ik iets mee moet?</p> <p>F: Ehm, ja dat is een hele goede vraag. Waarmee is precies het balletje gaan rollen? Dat weet ik eerlijk gezegd niet meer. Ja... ik weet het niet meer. Ik weet het echt niet meer.</p>	
<p>F: Wat ik nog wel heel goed weet is dat ik als kamerlid, dat was vlak voor mijn afscheid, toen heb ik echt heel erg mijn best gedaan om een bepaalde motie door de kamer aangenomen te krijgen, dat ging over een situatie dat er te weinig spermadonoren zijn, eh, dat geldt trouwens ook voor eiceldonoren, dat is helemaal lastig, (...)</p> <p>F: Hij is aangenomen, uiteindelijk unaniem, Vera Bergkamp heeft hem uiteindelijk gesteund. Het was de allerlaatste motie die nog op de stemmingslijst werd toegevoegd met heel veel kunst- en vliegwerk. Ja de laatste bijeenkomst van de Tweede Kamer, in maart 2021, en daar heb ik dus gezegd dat de minister zich moet inspannen om dit op de Europese agenda te zetten omdat het beschermen van het recht van het kind is echt een Europese aangelegenheid is (...) Bij die laatste motie die is aangenomen, die is dus een tijdje aangehouden geweest en die is toen op de valreep gewijzigd en gewijzigd ingediend, op de laatste vergadering van de oude kamer, dus dat was na de verkiezingen, voor de installatie van de nieuwe kamer.(..)</p> <p>F: Nou, even kijken, die verkiezingen die eraan kwamen en mijn vertrek uit de kamer heeft er wel toe geleid dat ik per se die motie nog door de kamer wilde slepen, dus je voelt dan zeg maar de tijdsdruk. Het is niet zo dat ik ehm, verkiezingsdruk heb ervaren in die zin van dit moet ik doen zodat ik meer stemmenhaal ofzo,</p>	Verkiezingen
<p>W: Interessant. Ja. En ehm, de timing van zo'n burgergroep. Dus u weet niet meer precies wanneer u met Els heeft gesproken, dat is ook niet zo heel belangrijk maar als ik het goed begriep was dit helemaal in het begin dus voordat u er heel veel aandacht eraan besteedde, heeft dat dan nog bepaalde positieve invloed dat u denkt jullie komen er op tijd mee dat ik het nog kan agenderen, of, hoe relevant is die timing?</p> <p>F: Ja die timing is heel relevant. Als je aan de voorkant van het proces zit, dan heb je gewoon de meeste mogelijkheden nog om bij te sturen.</p> <p>W: Het proces voor agendering dus?</p> <p>F: Ja. Precies. Dat is wel heel relevant.</p>	Timing van de lobby
<p>W: Dat is wel heel interessant. Maar dat maakt niet uit. Maar als we het er toch over hebben, over publieke opinie, dat is ook een factor die ik onderzoek, hoe belangrijk is die publieke opinie voor u in zo'n reactie om voor donorkinderen op te komen of niet? Dat is natuurlijk lastig want hoe meet je die publieke opinie ook?</p>	Publieke opinie

<p>F: Ja, weet je, ik voel me heel intrinsiek gemotiveerd om dit op de agenda te zetten onafhankelijk van de publieke opinie. Kijk als de publieke opinie en de media allemaal meehelpt dan geeft het mij wel een boost zeg maar om een meerderheid in de Tweede Kamer te krijgen. Dat is natuurlijk wel hoe het werkt. Als de publieke opinie zich tegen mij zou keren of tegen het standpunt van donorkinderen zou keren dan is het moeilijker om meerderheden te krijgen in Tweede Kamer, dan moet je er echt voor knokken.</p> <p>W: Ja.</p> <p>F: Ja dan is het gewoon heel lastig dus ik denk dat de publieke opinie sympathie heeft voor de situatie voor donorkinderen, dat helpt enorm.</p>	
<p>W: Nee. Ehm de laatste factor die ik onderzoek is de framing dus hoe u het probleem tot u heeft gekregen. Dus ik wil eventjes vragen of u misschien in twee zinnen kunt vertellen wat volgens u het probleem was rondom die anonieme donorkinderen, hoe u dat zag, ziet.</p> <p>F: Ik zie kinderen die conform internationale verdragen het recht hebben om te weten waar ze vandaan komen, van wie ze afstammen, en die groep is groter dan we denken, en ja ik wilde alles op alles zetten om ervoor te zorgen dat het in de toekomst niet gebeurt dus betere waarborging, nieuwe wetgeving, dat echt het belang van kinderen voorop staat, dat er geen anonieme donatie meer plaatsvindt en ik wilde herstellen wat in het verleden gebeurd is.</p> <p>W: Ja. En als u zegt herstellen wat in het verleden gebeurd is, doelt u op wat u in het begin van het gesprek zijn van de overheid heeft het zo geregeld dus moet het herstellen, begrijp ik dat goed?</p> <p>F: De overheid heeft heel wat steken laten vallen ja. En herstellen, ja ik weet ook niet of je alles kunt herstellen, pijn kun je ook niet wegnemen, maar je kunt wel kijken in de ontstane situatie en de mogelijkheid die er is van wat kun je nu nog doen en dat is toch alle drempels wegnemen voor donoren en kinderen om met elkaar in contact te komen, ook financiële drempels.</p>	<p>Frame van politica</p>
<p>F: Oke, goed om te weten. Ja, dus die achtergrond vond ik gewoon verschrikkelijk. Ik dacht echt van als je in de spiegel kijkt, wil je weten wie je bent. En dat er zo gerommeld is met, nou überhaupt dat een man zo rommelt in een kliniek, maar ook dat er zo onzorgvuldig om is gegaan met gegevens, met veranderende wetgeving, dat ik geloof, ik zit het echt uit mn hoofd te doen hoor, dat met nieuwe wetgeving, moest je geloof ik aangeven of je wel of niet bekend wilde zijn als donor en waren er dus heel veel mannen die zeiden van ik wil in principe wel bekend zijn maar toen veranderde je de wetgeving en toen gingen ze erover nadenken en toen zeiden ze toch maar niet. En ik denk ja dat kan gewoon niet waar zijn. Ik kan niet bedenken dat een belang van een man opweegt tegen het belang van het kind om de donovader te – in ieder geval te weten wie het is. Leren kennen is nog een stap verder... Maar dat is gewoon een recht van een kind. Met Els heb ik hier heel veel over gesproken. Het is misschien ook een stukje vanwege mijn persoonlijke betrokkenheid want</p>	<p>Andere factor die bijdraagt aan responsiviteit: intrinsieke motivatie</p>

<p>we hebben een adoptie-dochter waarvan we ook de achtergrond niet van kennen. Ze komt uit China. (...)</p> <p>F: Ja, dus oké, nouja, ik vind het gewoon ontzettend belangrijk dat kinderen waar ze vandaan komen, wie hun donorvader is en ja, het ging bij mij echt tegen alles in waar ik voor sta, dat dat niet zo is, en dat het belang van het kind niet voorop staat. (..) er is echt een financiële drempel want je moet je inschrijven met je DNA en dan moet je er ook geld voor betalen voor de match en ik ja, dat kan gewoon niet waar zijn want het is wat de overheid heeft toe gelaten, de overheid heeft toegelaten dat mensen anoniem doneren, de overheid is in gebreke gebleven bij veranderende wetgeving waarbij donoren die bekend waren opeens anoniem werden dus ik dacht dit kan je niet menen dat de overheid de kosten daarvan niet betaalt.</p>	
---	--

Tweede Kamerlid Stephan van Baarle (DENK)

Tekst	Categorie/code
<p>wij hebben deze mensen, mensen die dit ideaal hebben, hebben wij per definitie in onze gelederen. Dus wij hoeven niet een gesprek te arrangeren om duidelijk te krijgen wat de behoeften zijn van een hele hoop mensen die aanlopen tegen het probleem van institutioneel racisme. (...) jazerker praten wij met die mensen, elke dag. Een van de mensen die destijds op gesprek is geweest, dat is een voorbeeld dat op dit moment lastiger is want het is geen volksvertegenwoordiger meer van onze partij, maar dat is Guido Everweij, die op gesprek is geweest, die gezien werd als een van de trekkers van de beweging.</p>	<p>Responsiviteit in de vorm van contactmoment</p>
<p>wij waren de politieke partij die in 2016 schreef in ons verkiezingsprogramma dat wij een onderzoek wilden naar etnisch profileren bij de Belastingdienst. De eerste partij. Nou we weten wat voor beerput daar bij de belastingdienst open is getrokken. Dus die hele discussie over etnisch profileren, institutioneel racisme, daar zijn we al sinds onze oprichting mee bezig. Dus misschien, het is heel goed dat door de Black Lives Matter-beweging, en dat steunen wij ook, wij waren aanwezig bij die protesten, dat het meer in de openbaarheid is gekomen, daardoor konden wij het in de politiek met veel meer kracht naar voren brengen, maar wij waren er veel langer mee bezig.</p>	<p>timing van de lobby</p>
<p>Nee, verkiezingen spelen geen rol. Kijk, ik zou geen knip voor m'n neus waard zijn als ik zou zeggen dat verkiezingen nooit een rol spelen. Natuurlijk. We zijn een politieke partij, we</p>	<p>Verkiezingen</p>

<p>voeren campagne, een van de elementen die je in de campagne terug laat komen is wat doe je op het thema institutioneel racisme en daar zijn we herkenbaar op. Dus daar is niks mis mee. Het zou wat mij betreft erg zijn als je alleen lippendienst aan het thema bewijst alleen voor de verkiezingen. Dat is niet wat wij doen. Wat ik al zei, wij hebben het thema aangesneden ver voordat deze protesten kwamen. Sterker nog, het is ons niet in dank afgenomen. Ik denk dat mede door het feit dat wij zo vocaal waren op dit thema, wij veel kritiek hebben gekregen. Omdat wij iets aansneden wat heel gevoelig is. Wat mensen misschien nog niet in de realiteit zien dat dit een probleem is, toen wij in 2016 zeiden dat er een onderzoek moest komen naar etnisch profileren bij de Belastingdienst, werden we weggehoond. En nu weten we wat daaruit voort is gekomen. Dus doen wij het voor de verkiezingen? Nee, wij doen dit uit een bepaald ideaal. Sterker nog, ik denk dat wij op dit thema pioniers waren en dat dit ons bij de verkiezingen niet in dank is afgenomen door een grote groep.</p>	
<p>Wij hebben niet een evenement nodig om dit thema voor het voetlicht te brengen. Dat doen we al. Sowieso. Wat natuurlijk wel zo is, vanuit de politieke realiteit, is dat massale protesten, een ingrijpende gebeurtenis van zo'n schrijnende aard zoals de dood van George Floyd, er wel voor zorgt dat dit bij andere politieke partijen meer voor het voetlicht gebracht wordt, het hoger op de politieke agenda geplaatst wordt, waardoor je als politieke partij die dit soort standpunten per definitie al heeft, meer ruimte heeft om daadwerkelijk ook iets te bereiken. Om een voorbeeld te geven. In mijn rol als fractievoorzitter in Rotterdam ben ik in het debat naar aanleiding van de Black Lives Matter-protesten, heb ik tegen de fractievoorzitter van de VVD gezegd, het is nu de zaak dat we met de politiek wat doen met elkaar. We moeten laten zien aan de mensen die protesteren, dat we wat doen. We hebben vervolgens met de VVD een actieplan tegen discriminatie en racisme opgesteld waardoor een bedrag van meer dan 1 miljoen euro is gereserveerd om de aanpak te versnellen.</p> <p>(...)</p> <p>de timing is wel relevant omdat het voortkwam uit een tragische gebeurtenis dus je kunt het daar niet los van zien. Die gebeurtenis heeft het voor het voetlicht gezien bij mensen. Vervolgens de protesten in Nederland hebben het ook voor het voetlicht gebracht. Dus timing was in die zin cruciaal. Dat er iets ingrijpends is gebeurd. Dat vervolgens mensen de straat op gingen.</p>	<p>Focus-events</p>

<p>Media-aandacht in de politiek is überhaupt van enorm belang, wil je dat het thema voor het voetlicht komt. Het is gewoon de politieke realiteit. Ik hou er zelf niet van om op basis van krantenkoppen mijn werk te doen maar het is wel wat voor een groot gedeelte in de Tweede Kamer gebeurt. Dus als er als gevolg van die protestacties iets voor langere periode in het nieuws is, dan heeft dat meer waarde op de politieke agenda dan als dat niet zou zijn gebeurd, dat lijkt me evident.</p> <p>W: Nu heb je het over steun. Maar hoe zit dat voor jezelf? Heb je zelf Black Lives Matter veel gezien in de media?</p> <p>VB: Natuurlijk, het kwam veel in de media terug in dat moment. Wij hebben ook zelf meegedaan aan verschillende talkshows destijds toen dit onderwerp zo prominent in de media naar voren kwam. Toen heb ik dat natuurlijk ook meegekregen. Op het moment dat iets heel prominent aandacht krijgt in de media, nationale media, dan domineert het ook het politieke debat.</p> <p>(...) Wij hebben geen media-aandacht nodig op een bepaald thema om er iets mee te doen omdat wij dat sowieso al deden maar het feit dat het veel media-aandacht krijgt, helpt om het hoger op de politieke agenda te krijgen. Natuurlijk hebben wij daar gebruik van gemaakt om te zorgen dat doordat het zoveel aandacht krijgt, het te pushen. Wij hebben destijds een debat aangevraagd over institutioneel racisme in Nederland, dat is toegekend. Wij hadden waarschijnlijk de steun gekregen voor dat debat als het niet zo prominent naar voren was gekomen,</p>	<p>Media-aandacht</p>
<p>VB: Het probleem is het probleem van institutioneel racisme. Dus het multi-gefaseerde, het multidimensionale probleem van racisme wat in alle elementen in de samenleving en vaak op een onbewuste wijze terugkomt. Dat zit in het onderwijs, in veiligheidsdiensten, op de arbeidsmarkt, komt dat terug. Om op de frames te komen, ehm, framing in de politiek is natuurlijk voor ons van groot belang, de kracht van hoe je met woorden een bepaald thema duidt, heeft enorme invloed, wat ik merk is dat als we dit heel erg op dit thema plakken, zag ik dat voor zoiets als de toeslagenmisdad en Black Lives Matter het frame van een heel groot gedeelte uit de politieke arena was: de slachtofferrol. De slachtofferkaart. Ehm, en dat was, ehm, hoe je dat went of keert, want wij waren natuurlijk tegen dat frame, voor een gedeelte van het publiek maar ook voor de Tweede Kamer, een frame dat best wel veel aanhang kreeg, zo duiden ze dat probleem zodat ze dat politiek van zich af konden schuiven. Dat frame is niet meer acceptabel nu, door die protesten maar ook door zoiets als de toeslagenmisdad. Op het moment dat we daar staan en we maken een punt over institutioneel racisme haalt niemand het meer in zijn hoofd om</p>	<p>Ontvangen frame door politicus</p>

te zeggen 'wat springt u nu in de slachtofferrol, Nederland is toch een geweldig land, als je wilt kun je burgemeester van Rotterdam worden als je een migratieachtergrond hebt.' Dat hoor ik niet zoveel. Dus qua framing is de realiteit wel veranderd en daar heeft Black Lives Matter een enorme bijdrage aan geleverd om het probleem zo te duiden waarin niemand meer kan ontkennen dat er feitelijk sprake is van institutionele uitsluiting. Dus ook in de strijd der woorden want dat is politiek natuurlijk, is er een hoop veranderd.

W: En zie je dan ook nog in dit probleem een schuldige?

VB: (...) Ik zie wel een schuldige in de vorm van politieke partijen, de overheid, waarbij zaken die je kunt plasticeren als institutioneel racisme, doelbewust beleid waren, he, noem de toeslagenmisdad, he dat was doelbewust beleid. Maar ook bij de politie waarbij etnisch profileren in sommige gevallen doelbewust beleid was. Dan is er een schuldige aan te wijzen wat mij betreft. He, op het moment dat feitelijke onderzoeken aantonen dat iets er is en je blijft het ontkennen, ja dan is er een schuldige. (...)

W: Ja. Allerlaatste vraag. Hoe zie je de oplossing voor het probleem dat je net omschreven hebt?

(...) Dat moet een aanpak zijn die, en daar hebben wij in 2016 onze eigen aanpak naar buiten gebracht, de ketenaanpak discriminatie, omdat wij vonden, dat vinden wij nog steeds, dat het daadwerkelijk een ketenaanpak moet zijn dus het moet langs verschillende ketens, die keten begint bij bewustwording en die eindigt bij repressie. Langs al die verschillende lijnen, bewustwording, monitoring, educatie, maar ook repressie, moeten maatregelen genomen worden om het probleem langs al die lijnen aan te pakken, want als iets institutioneel is, dus het zit in de instituties, en de instituties is breed, in sociologische zin is taal ook een institutie, moet je een multi-gefaseerde aanpak hebben dus dat begint met bewustwording, bewustwordingscampagnes, scholing, awareness, maar eindigt bij repressie, bijvoorbeeld straffen, boetes, naming en shaming maar ook naming en faming dus ook de goede kant benoemen, er bestaan talloze maatregelen in dat plan, inmiddels bijna zes jaar oud maar we vernieuwen dat natuurlijk, we brengen ook steeds meer nieuwe maatregelen naar voren, he een van de dingen is regie, een van de motie van DENK is dankzij dat dat er een nationaal coördinator racisme en discriminatie-bestrijding gekomen,

<p>Het speelt niet mee in de keuze welk thema wij als, zoals net gezegd, ik denk, als ik even terugkijk, periode 2015/2016, toen wij dit soort thema's ook al naar voren brachten, waar in Nederland nog sprake was van de ontkenningfase of onbegrip hoe ik dat dan noem, dat de publieke opinie veel meer tegen ons gekeerd was dan bijvoorbeeld nu. Nu is er meer erkenning voor, nu is Nederland wel uit de ontkenningfase voor een groot gedeelte, dus doen wij iets omdat iets in de publieke opinie naar voren komt? Nee. Ik constateer wel dat de publieke opinie rondom dit thema in de afgelopen jaren is veranderd. Ik geloof dat de publieke opinie veel meer, door Black Lives Matter maar ook door de toeslagenmisdad, op dit thema veel meer in lijn is met ons gedachtegoed. Dat helpt ons. Om ervoor te zorgen dat we daadwerkelijk kunnen doorpakken.</p> <p>(...)</p> <p>Omdat als je protesten ziet van zo'n grootschalige aard, dan kunnen andere politieke partijen het niet meer ontkennen, dat dit speelt. We waren altijd heel lang in discussie met andere politieke partijen in het debat waarin de vraag werd gesteld: bestaat institutioneel racisme? Of is er racisme van grootschalige aard in Nederland? Echt verbazingwekkend hoeveel politieke partijen die vraag nog beantwoord moeten krijgen. Op het moment dat die partijen zien dat een zodanig groot protest ontstaan langs alle groepen in Nederland die de pijn van racisme voelen, dan is het niet meer te ontkennen. Dus dan komt zelfs een VVD, het voorbeeld dat ik net noemde uit Rotterdam, in de stand van we moeten hier iets aan doen.</p> <p>(...)</p> <p>W: Je geeft aan ' ik constateer'. Hoe constateer je dat, hoe bepaal je wat de publieke opinie is?</p> <p>VB: Dat constateer je door bijvoorbeeld massale protesten, dat is een indicatie dat heel veel mensen in het land de mening zijn toegedaan dat er iets aan institutioneel racisme moet gebeuren, je kunt het zien in een enquête-onderzoek, waar je ziet dat op verschillende thema's de publieke opinie aan verandering onderhevig is, (...). En media-aandacht is daar natuurlijk ook een indicator voor. Op het moment dat iets als opinisten, opinieschrijvers, eh, eh, maar ook nationale nieuwsmidia, hier heel veel aandacht aan geven, dan is dit een indicatie dat dit in de samenleving speelt.</p>	<p>publieke opinie</p>
---	------------------------